

K 135
1

ბოჭულიაშვილი ლიხინაშვილი

ი. გომარეთელი

შთაბეჭდილებანი

სახელგამი

ი. ზომარათელი

შთაბეჭდილებანი

(მოსკოვი—ბერლინი—პარიზი)

ჩ. 2019-1633
K 135
1

სახელგაში
1929

61(478-22)(092) + 821 353.1-94

ტფ. 19/1 ს. ს. მ. უ. ს. პოლ.
ტრ. 1-ლი სტ. პლ. პრ. № 91.
მთავარლიტი № 264 შეკ.
№ 927. ტირაჟი 2000.

შთაბეჭდილებანი

მოსკოვი—ბერლინი—პარიზი

ვაგონები შეტოკდნენ და ერთმანეთს რაკუნით მიესალმნენ.

მატარებელი ქშენით დაიძრა და მალე აუჩქარა.

გასაცილებლად მოსულ ნაცნობ-მეგობრებისა და ნათესავების მხიარულმა სახემ, გულითადების აცრემლებულმა თვალებმა ფანჯრის მინებში გაისრიალეს.

მატარებელმა მოუსვა და ყველა შეუდგა თავთავის ალაგზე მოკალათებას, ბარგის მილაგ-მოლაგებას.

ფიქრთა მორევში შეუმჩნევლად შევცურე.

დიდი ხანია განა მას აქეთ, რაც ჩვენი წინაპრები ურმით და ცხენებით მოგზაურობდნენ? ახლა კი მატარებელი, გემი, აეროპლანი, დირიჟაბლი, ავტომობილი!

ქვეყანა იცვლება, კაცობრიობა წინ მიჰქრის სულ უკეთესი და უკეთესი მომავლისაკენ.

და ეს მომავალი მუშას და გლეს ეკუთვნის, — ყველა მშრომელს.

მუქთა-ხორებს, ბატონებს, მშრომელი ხალხის წურბელებს და ობობებს აქ ადგილი აღარ ექნებათ.

ქვეყანა წინ მიდის, მუშა ბრძოლით იკაფავს გზას. ქება-დიდება ამ ბრძოლას, მუშისა და გლეს ბრძოლას — კლასთა ბრძოლას. ამაზედ არის დამყარებული მუშებისა და გლეხების მთელი მომავალი.

ჩვენი ვაგონი ინტერნაციონალურია; ვინ გინდათ, რომ აქ არ იყოს: ქართველი, რუსი, სომეხი, აზერბეიჯანელი, ებრაელი.

მატარებელში ნაცნობობის ძაფები შეუმჩნევლად იხლართება და მალე მუსაიფი, ლაპარაკი ისე გაჩაღდა და გაცხოველდა, რომ გეგონებოდათ: ეს ხალხი დიდი ხნის ნაცნობები არიანო.

— თქვენ საიდან?

— თქვენ სადით?

— როდის აპირებთ დაბრუნებას?

— როგორ მოგეწონათ?

— მე პირდაპირ მოჯადოებული ვარ შოვით, — მესმის ქალის ხმა.

ყურები ვცქვიტე, — შუახნის ქალი რუსი ელაპარაკება ერთ ყმაწვილს.

— რა მშვენიერებაა შოვი, რა მშვენიერება! მე მხოლოდ შოვმა მომარჩინა, — გაბრწყინებული თვალებით ჩაერევა მათ ლაპარაკში ახალგაზრდა ქალი, ისიც რუსი.

ველარ მოვითმინე, მივუახლოვდი და ვეკითხები ორივეს:

— საიდან ბრძანდებით თქვენ?

— მოსკოვიდან.

ერთია პროფესორის ცოლი, მეორე — კინო მსახიობი.

მოსკოვი და შოვი, საიდან სადაო?

გაუგიათ, რომ შოვში სანატორიუმია, წამოსულან მოსკოვიდან და აღტაცებულნი არიან ბუნებით, მდებარეობით, ჰაერით, ტყით, მყავე წყალით.

— ნერვები მთლად ერთიანად მოშლილი მქონდა, უძილობა და უმადობა მტანჯავდა; შოვმა ერთ თვეში აღადგინა ჩემი ჯანმრთელობა, — მოგვითხრობს გატაცებით კინო-მსახიობი ქალი და თან დასძენს: საგაისოდ უსათუოდ ორი თვით წამოვალო.

საკვირველია რუსი ქალი; იმის ბუნებაში დიდი გატაცებაა, დიდი ოცნება, დიდი სიყვარული და ცნობის მოყვარეობა.

აი, თუნდა ჩემი ნაცნობი ქალები; ყურში ჩაეწვეთათ, რომ სადღაც შორს საქართველოს მთებში

არის აგარაკი შოვი; ცნობისმოყვარეობამ, ახალი ადგილების ნახვის წყურვილმა და სიყვარულმა გაიტაცა ისინი და წამოვიდნენ, რომ მივარდნილ მთებში იხილონ ახალი აგარაკი.

ჩვენ ქალს კი თბილისიდან და ქუთაისიდან ეძნელება შოვში ჩასვლა: შორს არისო.

შოვის გაგონებაზე ჩემს წინაშე წამოიჭრება ხოლმე შამშე ლეჟავა. შოვი და შამშე განუყრელია, განუყოფელი; შოვი შამშეს პირშო შვილია.

მახსოვს ნიკოლოზის დროს შამშე შემოვიდა ჩემთან და გატაცებული მომიყვა შოვის მომავალი სანატორიუმის შესახებ.

ვუსმენდი მას უგულოდ, ძალდატანებით და თან ვფიქრობდი: ახირებული კაცია ეს ჩვენი შამშე, რატომ არ ესმის, რომ შოვში სანატორიუმის აგება შეუძლებელია-მეთქი.

შენ გაიმარჯვე, გალილეველო!

მეოცნებე შამშემ გაიმარჯვა და დავმარცხდით ჩვენ ყველა, ვინც იმის ოცნებას არ ვიზიარებდით.

დღეს რაჭის მივარდნილ მთებში, სადაც წინეთ მგზავრებსაც არ ეხალისებოდათ გავლა, ამართულია საუცხოვო სანატორიუმი და ელექტრო სადგური გუგუნებს.

ჯერ კიდევ თხუთმეტი წლის წინეთ ყოველივე ეს უნიადაგო ოცნებად მიგვაჩნდა. რა არის ისტორიისათვის ხუთმეტი წელი?

წამია კაცთა თვალისა
და წამწამისა მსწრობელი.

და ეს ოცნება საბჭოთა ხელისუფლებამ სინამდვილედ აქცია.

— საქართველოს რესპუბლიკას დიდი შესაძლებლობა აქვს; ყოველი ფეხის გადადგმაზე თქვენში კურორტია, მაგრამ არავინ არ გიცნობთ; აი, თუნდა მე—სრულებით შემთხვევით გავიგე, რომ თქვენში შოვი არსებობს,—მეუბნება მოსკოველი პროფესორის ცოლი.

— აღმშენებლობითი შემოქმედება ჩვენში ახლა დაიწყო, თანდათან წელში ვიმართებით და გაგვიცნობენ კიდევ, — ვუპასუხებ.

— მე შემოვიარე წყალტუბო, რიონჭესის სამუშაოები, დავათვალიერე ზაჭესი და დავრწმუნდი, რომ თქვენშიაც დაიწყო ახალი ისტორია, ბრწყინვალე, დიადი და დიდებული თავისი შედეგებით, მაგრამ მაინც საჭირო არის რეკლამა.—განაგრძობს პროფესორის ცოლი.

— რეკლამა ბურჟუაზიის ხელობაა და ჩვენ არ შეგვფერის,—დავიწყე მე, მაგრამ ჩემმა მოსაუბრემ გამაწყვეტინა:

— არა, არა, მე თქვენ არ ვეთანხმებით; ერთსა და იმავე სახელში ხშირად სხვადასხვა შინაარსია და ამან არ უნდა შეგიყვანოსთ შეცდომაში. ბურჟუაზიული რეკლამა არის აგებული სიყალბეზე, სიცრუესა და მოტყუებაზე, თქვენი რეკლამა — კი იქნება სიმართლე, კეთილშობილება და საქმიანობა. ეს იქნება ერთგვარი საშუალება თავის გაცნობისა. რატომ არ უნდა იცოდეს მთელმა საბჭოთა კავშირმა და ევროპამაც ყველა თქვენი მიღწევანი! ეს საჭიროა, ეს აუცილებელია!

ჩვენ ამგვარად მივადექით მ. გორკის დედა-აზრს ჟურნალი „ჩვენი მიღწევანი“-ს დაარსების შესახებ.

აქ უნდა იყოს დაწვრილებით და სრულად გაშუქებული ყოველივე, რაც გაკეთებულა და კეთდება საბჭოთა კავშირის სივრცეზე მატერიალური და გონებრივი კულტურის ყოველ დარგში.

ამის საჭიროებას განსაკუთრებითა ვგრძნობ აქ, ევროპაში

ნათქვამია: შუბი ტომარაში არ დაიმალებაო; მაგრამ თურმე დაიმალება დროებით მაინც. საბჭოთა ხელისუფლებას აუარებელი მტერი ჰყავს და ათასგვარ სიცრუეს, ჭორსა და ტყუილებს აქვს ჯერ გასავალრ. ემიგრაციის პრესის მიზანი გახლავთ სიც-

რუე და ჭორად მონათვლა ყოველივე იმისი, რაც საბჭოთა კავშირში კეთდება.

ასეთს სიცრუეს ბევრი შეჰყავს შეცდომაში და ჩვენში რომ რიონჭესი მართლა კეთდება, სარწყავი არხები რომ მართლა გაჰყავთ ყველგან, ფოთის ჭაობებს რომ მართლა აშრობენ, მუშათა სახლებს, სანატორიუმებს და სხვადასხვა ქარხნებს აგებენ, ეს აქ უცხოეთში ზოგიერთმა ქართველმაც—კი არ იცის.

მართალია, ტყუილს მოკლე ფეხი აბია, მაგრამ ევროპაში იციან ამ ფეხების საკმაოდ დაგრძელება.

მაშ რა ვქნათ?

უნდა ვებრძოლოთ ყოველგვარი საშუალებით იმ ტყუილსა და სიცრუეს, რასაც ემიგრაცია და ბურჟუაზია ავრცელებს საბჭოთა კავშირის შესახებ.

მატარებელი გაჩერდა და ჩვენი ბაასი ჟრიამულმა შესწყვიტა.

— საზამთრო, საზამთრო!

— ნესვი, ნესვი!

— ყურძენი, ბროწეული!

გაჰკიოდა დიდი და პატარა და დაარბენინებდა სხვადასხვა ხილს ვაგონების წინ.

— აზეირბეიჯანია? ჰკითხულობენ ჩვენი ნაცნობი ქალები.

— ღიახ!

— აქ ნაქებია განჯის ყურძენი, უსათუოდ უნდა წავიღოთ მოსკოვში. და ქალები მიეშურებიან სადგურისაკენ.

ყველა უკან ბრუნდება ყურძენით დატენილი მოზრდილი კალათებით.

უხვი, მდიდარი ქვეყანაა აზერბეიჯანი. რა გინდა სულს და გულოს, რომ აქ არ იყოს ან არ მოდიოდეს!

აუარებელი და საუცხოვო ხილი, დიდძალი პური, ბამბა, უთვალავი საქონელი, ცხვარი, რძე, კარაქი, ყველი, თევზი თავზე საყრელი.

ყოველივე ამას დაუმატეთ ნავთი და დარწმუნდებით, რა სიმდიდრის პატრონია აზერბეიჯანელი.

მთავრობა უკვე შედგომია არხების გაყვანას და მაშინ სოფლის მეურნეობა ერთი ათად გაიზრდება.

აზერბეიჯანს ყველაფერი უხვად აქვს, რომ ბედნიერი იყოს; აკლია მხოლოდ ცოდნა, რომელიც უდიდესი სიმდიდრეა ხალხისათვის.

ჯერ კიდევ გუშინ თვითმპყრობელობის ხელში ცოდნის ყველა კარი აზერბეიჯანისათვის მტკიცედ იყო დახშული და ის ნახევრად ველური ქვეყანა იყო. მთავრობა მხოლოდ იმას სცდილობდა, რომ ეს კუთხე უფრო გაეველურებია; ძველ მავნე ჩვეულებებს ხელს აფარებდა, ეროვნულ შუღლსა და მტრო-

ბას აღვივებდა, ძმათა შორის სისხლის ღვრას ხელს უწყობდა, ყაჩაღების რიცხვს ხელოვნურად ამრავლებდა და სხვ.

ძველი ბოროტება დაინგრა და ვაჟას თქმისა არ იყოს:

შურის და მტრობის მთესველნი.

მოისპენ, არარაობენ.

დღეს საბჭოთა ხელისუფლებამ ფართოდ გაუღო აზერბეიჯანში ყველა კარი სწავლას, ცოდნას და ადამიანურ ცხოვრებას.

აზერბეიჯანელიც თანდათან იცვლება, ნელ-ნელა შორდება ძველ მავნებელ ჩვეულებებს, თავისუფლება დამღუპველი ტრადიციის ბრჭყალებისაგან, ეწაფება განათლებას და გონებითაც შემოდის ძმობა-ერთობის დიად სამეფოში.

შეგნების ზრდასთან ერთად მან უკეთ დაიწყო ცხოვრება, იმის სოფელს გარეგნულადაც დაეტყო გაუმჯობესება: უკეთესი სახლები, უკეთესი სახურავი. ყანებში გაჩნდნენ სამკალი და სალექვი მანქანები. იგივე სურათი გადაგვეშალა თვალწინ, როდესაც ჩვენი მატარებელი ბაქოს გასცილდა და დაღესტანში შეიჭრა; დაღესტანიც იღვიძებს და ეწაფება ახალ ცხოვრებას, მუშისა და გლეხის ცხოვრებას.

შეუძლებელია, ჩრდილოეთ-კავკასიის ხილვამ არ გამოიწვიოს მეხსიერებაში შამილი და ჩვენი მუსაი-ფიც გადავიდა მთის არწივზე.

ზოგი შამილში ჰხედავს მეფეს, რომელიც თავისი ბატონობისათვის იბრძოდა; ზოგი—ეროვნულ გმირს. რა თქმა უნდა, შამილი არ ივიწყებდა თავის თავს, მაგრამ მისი მეთაურობით პატარა ერის თავგანწირული ბრძოლა თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ მეტად სიმპატიურია.

რა საუცხოვო მასალაა კინო ფილმისათვის ეს ბრძოლა!

მინერალური წყლები, ძველი ნაცნობები. სალამი. გამოზაასება.

— რა ამბავია ჩრდილოეთის კურორტებზე?

— ყველაფერი საუცხოვოდ მოწყობილი, შედარებით იაფობა.

— ხალხი?

— ძალიან ბევრია, ხოლო სულ სხვა, ვიდრე წინეთ. მაინც?

— უწინ — თავადები, დიდი მემამულეები, ბურჟუები, გენერლები, ბობოლა ბიუროკრატები. ახლა მდობიო ხალხი, მუშები, გლეხები, საბჭოთა მოხელეები, რომლებსაც წინეთ კისლოვოდსკი და ესენტუკი სიზმრადაც არ ეჩვენებოდათ.

ერთი ამას გეუბნებათ ნაღვლიანის კილოთი, მეორე — კმაყოფილებით.

რას ვაქნევ კილოსა და პირად განწყობილებას; საქმე სინამდვილეა.

რუსეთი მეფეების, რუსეთი ბატონების, თავადების, გენერალ-გუბერნატორების, რუსეთი ჟანდარმების, მემამულეების და ბურჟუების მოკვდა!

გაუმარჯოს მუშებისა და გლეხების რუსეთს, საბჭოთა რუსეთს!

მიჰქრის მატარებელი, ფიქრი ფიქრს მისდევს, ოცნება ფრთებსა შლის და წინ, ახლობელ მომავალში მესახება აყვავებული საბჭოთა კავშირი, ძლიერი ფედერაცია აღმოსავლეთისა. თავ-თავის საზღვრებში ყოველი ერი თავისუფალია და ყველას აკავშირებს ერთმანეთთან საერთო ნება, საერთო კეთილდღეობა მუშებისა და გლეხების. აი, აყვავებული ქალაქები, აყვავებული სოფლები. სრულებით აღარა ჰგვანან ძველ სოფლებს; სწორი, განიერი ქუჩები და შარაგზები, ლამაზი სახლები, ისლის ნაცვლად კრამიტითა და თუნუქით გადახურული.

მატარებელი შეჩერდა; ვერკვევი, გავყურებ სივრცეს; მართლაც მშვენიერი ახალი სოფელი, გეგმაზე გაშენებული; განიერი შარა-გზა; ორივე მხარეზე ჩამწკრივებული აგურის კოხტა სახლები, პატარა ფან-

ჯრებით; ისლის ნაცვლად პრტყელი კრამიტი; ლა-
მაზი ეზო და კარმიდამო.

ეს ჩემი ოცნებაა თუ სინამდვილე? ვაგონიდან
ვხტები; პატარა სადგურია. წარწერა რუსული ასო-
ებით, მაგრამ სიტყვა რაღაც არა ჰგავს რუსულს. აა
უკრაინა! უკრაინა! რამდენჯერ გამივლია უკრაინაზე
ამ გზით, მაგრამ ასეთი სოფელი მე არასოდეს არ
მინახავს.

მიჰქრის მატარებელი; გაფაციცებით ვადევნებ
თვალყურს არემარეს. სოფლებს. ყველგან ერთი-მე-
ორეზე უფრო სანუგეშო სურათი.

სადღა არის ძველი ქოხები, ტალახით შელესილი
კედლები, ისლის სახურავი, მათ კიდევ მოჰკრავთ
თვალს აქა-იქ ძველ სოფლებში, მაგრამ ბევრგან
ძველი მემამულისა და თავადის ადგილში გაშენე-
ბულია ახალი სოფელი; სულ არის ათი, თხუთმეტი
სახლდ, მაგრამ ერთი-მეორეზე უკეთესი. ქვისა ან
აგურის, წითელი, ზოგან კი თეთრი, კრამიტით და-
ხურული, ფანჯრებიანი.

ძველი სოფელი ჰქრება.

შენდება ახალი სოფელი.

გაუმარჯოს ახალ სოფელს და იმის მშობელს —
მუშურ-გლახურ რევოლიუციას!

ვიცი, ვიცი, რომ ამ სოფელს ჯერ კიდევ ბევრი რამ აკლია: ჯერ კიდევ დიდი ხანი და დიდი შრომა უნდა იმის დასრულებას, მაგრამ სახარე ხბოს სასკორეში შეეტყობაო, ნათქვამია.

კაკლის ხე რომ მიწიდან თავს ამოჰყოფს, უბრალო ბალახი გეგონებათ; რიგიან მოსავალს კი მხოლოდ ოცი წლის შემდეგ მოგცემს.

ახალ სოფელს განა კაკლის ხეზე ნაკლები დრო უნდა, რომ დასრულდეს და ნაყოფი დაგვანახოს!

როდესაც მატარებელი დონის ქვანახშირის მიდამოში შეიჭრა, წინ გადაგვეფინა იშვიათი სურათი ხშირად გადაშლილი სოფლები ფერად ყვავილთათაიგულებს მოგაგონებდათ.

ხშირად გამივლია ამ კუთხეში ნიკოლოზის დროს ერთფეროვანი, ლარიბი სოფლები, გვერდზე გადაწოლილი, ტალახით შეთითხნილი ქოხები, სიბინძურე, სილატაკე. ჩავიქნევდი ხელს, მომაწვებოდა ნაღველი და მოვაშორებდი თვალს, რომ დამევიწყებია დროებით მაინც სოფლის უმწეობა, სილატაკე და საშინელება.

ახლა-კი მინდა სულ ვუყურო ამ სოფლებს, თვალი დავატკბო მათი სილამაზით, გული გავახარო მათი კეთილდღეობით.

— დონის რაიონი მდიდარია, აქ დიდი წარმოებაა და რა ვუყოთ, რომ იქაურ სოფლებს განსაკუთრებული ელფერი ედოსთ,—იტყვის მკითხველი.

დონის რაიონის სიმდიდრე და წარმოება დღევანდელი ამბავი არ გახლავთ, ნიკოლოზის დროსაც იგივე სიმდიდრე და წარმოება იყო იქ, მაგრამ სოფლები სიდატაკესა და სიბინძურეში იყვნენ ჩაფლულნი.

საქმე გახლავთ რეჟიმში, წყობილებაში, ხელისუფლებაში. საბჭოთა ხელისუფლებამ ბევრი რამ მისცა გლეხს; რევოლუციის წყალობით ბევრი რამ შეიძინა გლეხმა; მაგრამ მას გაასკეცებული სიფრთხილე მართებს, რომ მტერმა ხელიდან არ გამოგლიჯოს ის, რაც შეიძინა და გაასკეცებულისე სიმარჯვე, რომ კიდევ უფრო გაიუმჯობესოს ცხოვრება.

— მიეჩერებივარ აქაურ — სოფლებს და ალტაცებაში მოვდივარ,—ვეუბნები მოსკოველი პროფესორის ცოლს, არაფერი აღარ არის იმისი მსგავსი, რაც წინეთ მინახავს აქ ნიკოლოზის დროს.

— ეხლა უარესია? ღიმილით მეკითხება ის და თვლებში მომჩერებია.

— რა თქმა უნდა, მოველოდით გაუმჯობესებას, მაგრამ სინამდვილემ ჩემს მოლოდინს გადააჭარბა.

— რუსეთი არის უმთავრესად გლეხური ქვეყანა. რევოლუციამ გაიმარჯვა და გლეხის კეთილდღეობაც რუსეთში საგრძნობლად გაიზარდა, გაიზარდა მისი შეგნებაც. სამეულის ზღაპარი: თვითმპყრობელობის, ეროვნებისა და მართლმადიდებლობის შესახებ სამუდამოდ განიავდა; მხოლოდ ჯერჯერობით სარწმუნოებრივი ფანატიზმი მაინც ძლიერია ჩვენს ხალხში. საუკუნოებით ჩანერგულსა და შესისხლხორცებულ სიყალბეს ერთბაშად ვერ აღმოვფხვრით.

— ამ საკითხში საჭირო არის ფრთხილად წასვლა და მტკიცედ დარტყმა—შევნიშნავ მე.

— დიახ, დიახ, გეთანხმებით; წამებულის შარავანდელი სამღვდელოებისათვის პირდაპირ ხსნა არის. ჩვენ უნდა ვებრძოლოთ მას სიტყვითა და მეცნიერებით.

ძირს ყველა ბატონი—ნამდვილი და მოგონილი.

ნამდვილმა ბატონმა თავისი მდგომარეობის გასამაგრებლად გამოიგონა ზეციერი ბატონი და უნდა მართალი მოგახსენოთ: ამისი მსგავსი—ხალხის დასაძინებლად ჯერ არაფერი გაუმოუგონებიათ.

ხუმრობა ხომ არ არის, ადამიანმა გამოიგონა ღმერთი და ამ მოჩვენებას თაყვანსა სცემს, საუკეთესო სახლებს უშენებს, ყოველგვარ სისაძაგლეს

ითმენს მისი სახელით, ათასგვარ სისულელეს სჩადის მისი გულისათვის და მონის უღელს საუკუნოებით ატარებს მისი შიშით.

მწრომელი ხალხის სრული განთავისუფლებისა და ბედნიერებისათვის აუცილებელია ამ მოჩვენების განადგურება, გონებრივი მონობა ყველაზედ უსაშინელების მონობაა.

— ამ მონობის მოსასპობად დიდი კულტურული მუშაობა არის საჭირო.

ესეც შიდა—რუსეთი!

— აქ სწარმოებდა გაცხოველებული სამოქალაქო ომი დენიკინის დროს—მეუბნება ჩემი ნაცნობი ქალი.

— ვნახოთ თუ, კიდევ არის დარჩენილი რაიმე კვალი და ნიშანი,—ვამბობ ჩემს გულში.

ვათვალისწინებ სადგურს, მიდამოებს, შენობებს, საწყობებს.

რისი სამოქალაქო ომი, საქმე არა გაქვთ!

იყო და არა იყო რა!.. გაჰქრა, თითქოს სრულე-ბით არ ყოფილიყოს: ძლიერ აღმშენებლობითი მუშაობას წაუშლია მისი ყოველგვარი კვალი.

მწრომელ ხალხს აქვს უნარი დანგრევისა, რაც დასანგრევია, ხოლო ახალის აშენებაც შეუძლია.

სადღაა ძველი ხატები სადგურზე. მათ ალღას ახლა წამოკვირებულია აგიტ-პუნქტი, პოლიტიურო და სხ.

მატარებელი მიგვაფრენს რუსეთის ველ-მინდვრებზე. ჩემს ყურადღებას სოფლები იზიდავენ.

მე მახსოვს ნიკოლოზის დროს ძველი ქოხები შიდა-რუსეთის სოფლებში: წკნელით მორაგული და ტალახით შელესილი კედლები, ისლის სახურავი. აქა-იქ ახლაც შეხვდებით ასეთს სახლებსაც; უფრო ხშირია კი აგურის, ქვის, ძელური სახლები, კოხტა ფანჯრებით, კრამიტით ან თუნუქით დახურული.

მინდვრებში შიგა-და-შიგ დაინახავთ ტრაქტორს, სამკალსა და სალევწ მანქანას, სათესს.

— ყოველივე ეს განა წინეთ არ იყო?—იტყვის ზოგი მკითხველი.

იყო, მაგრამ მაშინ ამგვარი იარაღებით და მანქანებით სარგებლობდენ მემამულეები, ახლა-კი გლეხები.

მატარებელმა უკლო.

რა მიზეზია, რა მოხდა?

— ახალი ხილია ოკაზე სერპუხოვთან და მატარებელმა ნელა უნდა გაიაროს,—გვეუბნება ერთი მგზავრი.

იქვე ხილთან მდინარის მეორე მხარეზე სადგურია. მატარებელი გაჩერდა და ჩვენ საშულება მოგვეცა დაგვეთვალიერებია უზარმაზარი ხილი. ხილი ერთი კი არ არის, არამედ ორია, რადგანაც ლიანდაგიც

ორია. გაწოლილა ორივე მოსიყვარულე ძმებივით და თავისი დიადი სანახაობით თვალსა ჰხიბლავს. აღნაგობით თვითეული მათგანი მოგაგონებთ მუხრანის ხიდს, მაგრამ მათთან შედარებით მუხრანის ხიდი ბავშვის სათამაშოს წარმოადგენს. იქვე არის ხელუხლებლად ძველი ხიდი, ნიკოლოზის ხიდი, რომელიც ახალი ხიდების გვერდით ბოგირილაა მხოლოდ.

ლითონის დირეები, სვეტები, გადასაკიდები, ბოძები და სალტები ერთმანეთს გადაჭდობიან, გადაჰხვევიან და ჩაჭიდებიან მრავალ თაღებათა და ხვეულებათ ახალ ხიდებში.

აი ერთად, გვერდიგვერდ ძველი და ახალი რეჟიმი.

გაუქროლეთ საუცხოვო ტყეებს, გადავჭერთ ბოსტანთა მწვანე ველები და გამოჩნდენ ქარხნების მილები, შემდეგ შენობათა მწვერვალები.

— ესეც ჩვენი მოსკოვი, — გაისმა ხმა. მოსკოვი, მოსკოვი!

მე მიყვარს მოსკოვი, რადგანაც მასთან დაკავშირებულია ჩემი მრავალი განცდანი, ჩემი ახალგაზრდობის საუკეთესო წლები, მეცნიერული შრომა, მომზადება, სალიტერატურო ასპარეზზე გამოსვლა, ოცნებანი, გატაცებანი...

ეეჰ, კარგია ახალგაზრდობა!

ესეც კურსკის სადგური.

გამოვდივარ, არც ერთი „ვანკა“, ესე იგი ცალ-ცხენა ეტლი, — ავტომობილები, ტაქსები, ერთსართულიანი და ორსართულიანი ავტობუსები, რომლებიც ტრამვაის ვაგონებს მოგაგონებენ

დავდექი სასტუმროში შუა გულ ქალაქში, რომ უკეთ დამემთვალეირებია ყველაფერი.

სხვათა შორის, ხშირად გამიგონია: მოსკოვში სასტუმროები საშინელი ძვირიაო.

რა მოგახსენოთ, მე-კი იაფად ვიშოვე საუკეთესო ალაგას მშვენიერი ოთახი.

დილაა, — არ მინდა, უქმად დავკარგო დრო.

საჩქაროდ გამოვიცვალე ტანისამოსი და შევეუდექი მოსკოვის დათვალეირებას. აი ნაცნობი ქუჩები, ბალი. აი აქ გამოჩენილი ფილიპოვის მაღაზია იყო. ეგერ — აბრიკოსოვისა, ელისეევის, რა იქნენ, სად არიან?

მოსკოვში ყოველივე კერძოს ალაგი დაუთმია საზოგადოსათვის. კერძო მაღაზიას ძვირად შეხვდებით, — ყველგან კოოპერატივია სხვადასხვა სახელწოდებით; ვიტრინებში საქონელი ბევრია.

ვინ სთქვა, მოსკოვში ყველაფერი საშინელი ძვირიაო. ყველაფერი ბევრად უფრო იაფი, ვიდრე

ჩვენში. მაგ. თფილისში წამოსვლისას პერანგი ვრ-
ყიდე შვიდ მანეთად კერძო მაღაზიაში. სრულებით
იმგვარსავე პერანგში მივეცი მოსკოვის ერთ კოო-
პერატივში სამი მანეთი და სამი აბაზი. პური მოს-
კოვში რამდენიც გნებავთ და იაფი. თბილისში რომ
კერძო საშაქარლამოში ბულკში მისცემთ ოცდაოთხ
კაპეიკს, მოსკოვში იგივე ბულკი ღირს კოოპერატი-
ვში თერთმეტი კაპეიკი.

აი კუთხეში დიდი მაღაზია; ვათვალიერებ. ბიჭოს!
ქართული წიგნები, სომხური, ებრაული, თათრული,
ოსური.

რა ამბავია? წიგნები საბჭოთა კავშირის ერებისა.

ნეტავი ახლა სტოლიპინი და პობედონოსცევი
წამოაყენა ზეზე და ყოველივე ეს დაანახვა. რამდენ
ხანს და რა გააფთრებით ებრძოდნენ ისინი რუსე-
თის ერების განთავისუფლება და განათლებას, მაგ-
რამ ამოდ.

ქეშმარიტებამ მაინც გაიმარჯვა. ივრიალა ოქტო-
მბრის რევოლიუციამ და დღეს საბჭოთა კავშირის
დედა-ქალაქში მთელი მაღაზია არის ფედერაციის
ყველა ერების ენაზე დაწერილ წიგნებისათვის.

აი აგერ დიდი წითელი სახლი.

მახსოვს, მახსოვს ძალიან კარგად აქ ბრძანდებო-
და მისი უმაღლესობა მოსკოვის გენერალ-გუბერნა-
ტორი.

ახლა? აბა ვნახოთ:

„მოსკოვის საბჭო მუშათა, გლეხთა და წითელ არმიელთა დეპუტატებისა“.

ნეტავი ახლა გააცოცხლა რევოლიუციონერების მიერ სიკვდილით დასჯილი სერგეი და პლევე და ეს წარწერა დაანახვა!

სასახლის წინ მოედანზე ამართულია რევოლიუციის ძეგლი და იქით დიდი ლენინის ინსტიტუტი. ძეგლი ლამაზია, დიდებული, მაგრამ რუსეთის რევოლიუციის ქმედობასა და გაქანებას ვერ იძლევა.

ლენინის ინსტიტუტი საუცხოვოა, როგორც ნიმუში ახალი სტილისა; სიმარტივე და სინათლე, აი რა არის შიგ მოცემული.

აღმშენებლობა ჩქარის ნაბიჯით მიდის წინ მოსკოვში. ახალ შენობათა შორის მეტად საყურადღებოა ტვერის ქუჩაზე ახალი ფოსტა-ტელეგრაფი. უზარმაზარი შენობა გადის სამ ქუჩაზე და კედლების ნაცვლად მთლად შუშებია; შიგა და შიგ სვეტებად დატანებული კედლები მხოლოდ ჩარჩოებია დიდი ფანჯრებისათვის. ჩვენს ხუროთმოძღვრებს ბევრს რასმე ეტყვის და ასწავლის ეს შენობა.

სიარულსა და თვალიერებაში შთაბეჭდილება შთაბეჭდილებას ცვლიდა და კარგა დროს გაეცლო.

თუმცა ავთანდილ მხეცქმნილი
ტირილითა და ხვნეშითა,
ეგრეცა ჭამა მოუნდის
ადამისტომთა წესითა.

სატირალი და სახვნეშავი არა მქონია რა,—პირ-
იქით, გაფაციცებით ვათვალისწინებდი ყოველიფერს,
მაგრამ „ეგრეცა ჭამა მომინდის“ მეც.

დავუწყე სასადილოებს ძებნა, „ვეგეტერიანული
სასადილო“, „კავკასიური“, „ევროპიული“, „დიე-
ტიური“—აი წარწერები. აქ ბევრი რამ არის ახა-
ლი და მეტად მნიშვნელოვანი.

არის ადამიანი, რომელსაც ხორცეული სწყენს,
მისთვის საჭიროა ვეგეტარიანული საჭმელი.

არის ავადმყოფი, რომელსაც კუჭი სტკივა, ნა-
წლავები, თირკმელები და სხვა; მისთვის აუცილე-
ბელია შერჩეული, განსაზღვრული, ანუ დიეტიური
საჭმელი.

ყოველივე ამას განათლებულ ევროპაში თქვენ
მხოლოდ კურორტებზე იშვით, ქალაქებში ვერა.

მოსკოვში-კი ამგვარი სასადილოები ყოველი ფე-
ხის გადადგმაზეა. ამას აქვს ერთი უპირველესი მნი-
შვნელობა. მოქალაქეთა ჯანმრთელობისათვის მოს-
კოვში ეს განხორციელებულია, ბერლინში-კი თითო
ორი ვეგეტარიანული სასადილოა.

მოსკოვში საშინელი მოძრაობაა; ხალხი ბუზივით ირევა ტროტუარებზე, მაგრამ თქვენ აქ ვერ ნახავთ ზანტ სიარულს უსაქმური ადამიანისას. ან გაჩერებულ ჯგუფებს.

აქ ყველა მიიჩქარის, ყველა სადღაც მიეშურება; ყველას საქმე, ზრუნვა, ფიქრი აქვს აღბეჭდილი სახეზე. თქვენ აქ ვერ ნახავთ მდიდრულად გადაპრანჭულ ქალებს, გაბზეკილ არისტოკრატებს, გაბლენძილ ბურჟუებს, ყოველივე ეს წარვიდა, გაჰქრა.

სუფთად, უბრალოდ და სადათ აცვია ყველას.

მოსკოვში მოძრაობს, მუშაობს, საქმეს აკეთებს, შრომობს ხალხი.

წინეთ მოსკოვი იყო გენერლების, ბიუროკრატების, მემამულეების, ვაჭრების ქალაქი.

ახლა-კი მოსკოვი არის მშრომელი ხალხისა. სახალხო ქალაქი.

მოსკოვში შესანიშნავია ზოოლოგიური ბაღი თავისი სივრცით, მოწყობილობით, სიმდიდრით და მრავალგვარობით. რა ცხოველსა ან ფრინველს არა ნახავთ აქ, მაგრამ განსაკუთრებით ლამაზია თავისუფლად გაშვებული ვეფხები და ლომები. მოზრდილი ვაკე შემოზღუდულია ერთის მხრით ხელოვნური კლდეებით, მეორეს მხრით განიერი და მაღალი თხრილით, რომელშიაც წყალია დაგუბებული.

თხრილი და კლდეები მხეცებისათვის გარდუვა-
ლია, ისინი თავისუფლად დანაგარდობენ ვაკეზე და
კლდეებში; მაყურებელიც თავისუფლად და გულდა-
შვებით ადევნებს თვალს მათს მოძრაობას, მიხვრა-
მოხვრას, თამაშს, გადახტომას.

იშვიათია სპილო თავისი სიდიდით.

მოსკოვის ძვირფას საგანძურს წარმოადგენს სამ-
ხატვრო გალერეია, მაგრამ მისი აღწერა შთაბეჭ-
დილებათა სახით შეუძლებელია.

როგორც—კი გავიხედ-გამოვიხედე მოსკოვში და
ზერეულედ თვალი გადავაველე, მაშინათვე გავეშურე
ლენინის მავზოლეუმის დასათვალიერებლად, მაგრამ
შიგ შესვლა ძალიან გამიძნელდა, რადგანაც მსურ-
ველი ბევრი იყო.

აქ ყველაფერი უბრალოა, სადა, მარტივი და მა-
ვზოლეუმის მთელი სილამაზეც ამაშია: ლენინიც უბ-
რალო და სადა იყო კერძო ცხოვრებაში.

მსოფლიო პროლეტარიატის ბელადს თითქოს
მშვიდად სძინავს დიდი შრომის შემდეგ და მავზო-
ლეუმის მთელი აღნაგობა, სტილი, სწორი ხაზები
განხორციელებული სიწყნარეა, სიჩუმე, რათა მოქა-
ნცულ ბელადს ძილი არასფერმა დაუფრთხოს.

მოსკოვი წარმოადგენს ცეცხლის მქშინავ მთას,
რომელიც გრგვინავს და წაღეკვას უქადის ყოველი-

ვე ძველსა და დრომოქმულს, რათა გზა გაუკაფოს ყოველივე ახალსა და მშრომელი ხალხისათვის სასარგებლოს.

ამ მთავრად ამოხეთქა ჩემი ჩასვლის მეორედღეს: ეს იყო საერთაშორისო ახალგაზრდობის დღე.

ტვერის ქუჩის სიგრძით კრემლისაკენ მთელი ექვსი საათი შეუწყვეტლად მოსრილებდა ახალგაზრდობის დაუსრულებელი ტალღა. ვარაუდით ორას ათასზე მეტი იყო, როგორც ამბობდნენ.

ვის არ დაინახავდით ამ აღფრთოვანებულ ტალღაში.

აქ იყვნენ რუსები, ებრაელები, პოლონელები, გერმანელები, ქართველები, სომხები, ოსები, ფრანგები, ჩინელები, იაპონელები, ოსმალები—ერთი სიტყვით ყველა ერის წარმომადგენლები.

ბრწყინვალე თვალები, სპეტაკი სახე, დაჭიმული კუნთები, მტკიცე ნაბიჯი, იშვიათი წესრიგი—ყოველივე მოწმობდა, რომ საერთაშორისო ახალგაზრდობამ იცის თავისი მიზანი, ესმის თავისი მოწოდება და სწამს თავისი გამარჯვება.

მთელი ეს ახალგაზრდობა, მოზღვავებული დედამიწის ყოველი კუთხიდან, ფიცსა სდებდა მავზოლეუმში მოსვენებული ბელადის წინაშე, რომ სისხლის უკანასკნელ წვეთამდე იმის საქმეს დაიცავდა.

შთაბეჭდილება მეტისმეტად ძლიერი იყო. ჭეშმა-
რიტად მოსკოვი ინტერნაციონალური ქალაქია მე-
ბრძოლი პროლეტარიატის, ახალგაზრდობისა და
ყველა დაჩაგრულისა. მოსკოვი უდიდესი ქურაა
მსოფლიო რევოლიუციისა. აქ იჭედება ყველა ქვეყ-
ნის მშრომელთა და დაჩაგრულთა ბედი.

ქარიშხალის ავარდნილ ტალღებში ისახება აქ
ახალი ცხოვრება!

სამწუხაროდ, ჩემს განკარგულებაში არ იყო საკ-
მაო დრო, რომ მოსკოვი ჯეროვნად დამეთვალე-
რებია, ბევრი რამ არის აქ ახალი, რასაც ევროპის
დიდ ქალაქებში ვერ ნახავთ.

მოსკოვში თუ რამე კეთდება, მხოლოდ და მხო-
ლოდ მშრომელი ხალხის საკეთილდღეოდ. ამ მხრივ
შესანიშნავია მოსკოვში დასვენებისა და განათლე-
ბის ბაღი, რომელიც ცნობილ „ვორობიოვის მთებს“
უერთდება; საუცხოვოდ არის მოწყობილი, ყოველ-
გვარ სპორტს აქვს საპატიო ადგილი და ყოველ-
გვარი ზომაა მიღებული, რომ ადამიანმა აქ სხეუ-
ლითა და გონებით დაისვენოს, გაერთოს, ბევრი
რამ ნახოს, გაიცნოს და მოიკრიბოს ახალი ენერჯია
ახალი შრომისათვის.

მოსკოვი დიდი პერსპექტივების მარეწებელია, დი-
დი შესაძლებლობით დატვირთული, დიადი მომავა-
ლის მჭედელი.

მრავალი შთაბეჭდილებითა და განცდით დატვირთული გამოვემგზავრე მოსკოვიდან ბერლინს.

ამ გზით მე გამივლია მხოლოდ ერთხელ კარგახნის წინეთ. მაშინ მე გამაკვირვა სოფლების სილატაკემ. მაშინ ასეთი წარმოდგენა მქონდა: რაც უფრო ახლოს არის რუსული სოფელი დასავლეთ ევროპასთან, მით უფრო უკეთ უნდა იყოს მოწყობილი-თქო.

ჩემი წარმოდგენა არ გამოდგა სწორი: ხის ქოხები ისლით დახურული — აი მაშინდელი სურათი.

ახლა ასეთ სურათს ვეღარ ნახავთ: ამგვარი ქოხები თანდათან ჰქრება და მათ ალაგას წამოჭიმულან კოხტა პატარა სახლები ფანჯრებით, აგურის ძელური ხის კედლებით და კრამიტის სახურავით. საზღვარს რომ მიუახლოვდებით, მოსახლეობა შერეულია, ნახევრად პოლონური. ამიტომ სადგურებზე წარწერა პოლონურადაც არის, რუსულადაც.

მგზავრთა შორის არის ერთი სპარსელი; მოდის თავრიზიდან ბერლინს.

უკანასკნელი სადგური რუსეთის საზღვარზე არის ნეგორელოე; აქ ათვალიერებენ მგზავრებსა და ბარგს.

რაც უფრო ვუახლოვდებით საზღვარს, მით უფრო მოუსვენრობა ემჩნევა ჩემს სპარსულს. თანამგზავრს, ნერვიულობს.

— მართლა მკაცრად ჩხრეკენ ნეგორელოეში? — მეკითხება ის.

— ვერაფერს ვერ გეტყვით, რადგანაც არ ვიცი,—ვუპასუხებ.

— ამბობენ, სულ გავატიტვლებენო, ცოტა სიჩუმის შემდეგ მეუბნება სპარსელი.

— რასაც გაიგონებთ, ყველაფერს ნუ უჯერით; მაშინ უფრო დამშვიდებული იქნებით,—ვარიგებ მე.

— მე სპარსეთის ქვეშევრდომი ვარ და ნება არა აქვთ, რომ სასტიკად დამიწყონ ჩხრეკა.

— თქვენ ნუ ლეღავთ, თორემ შეგატყობენ და იფიქრებენ, რომ მართლა რაღაც მიგაქვთ ნამალე-ვად და უკანონოდ.

— მე ისე გეკითხებით თორემ არაფერი არა მაქვს ცოტაოდენი ფულს გარდა.

მე არ ვიცი, რა აღელვებდა ჩემს სპარსელს, ხოლო მისი შიში სრულებით უნიადაგო გამოდგა.

თბილისში, გზაზედაც ბევრნაირი ჭორი გამიგონია საზღვარზე გასინჯვის შესახებ: ყველაფერს გადმონგრევენ და აგიფორიაქებენ, ტანისამოსს მთლად ერთიანად გაგხდიანო და სხვადასხვა.

ყოველივე ეს გამოდგა მტკნარი ტყუილი და ჭორი.

არსად და არასოდეს მე ისე რიგინად, თავაზიანად და ზრდილობიანად არ მომპყრობიან საზღვარზე, როგორც ნეგორელოეში,—და მარტო მე კი არა, ყველა მგზავრებს. ბარგის ანგრევას, აფორიაქებას, ტანისამოსის გახდას, ადამიანის ღირსების რაიმე დამამცირებელ მოქცევას სრულებით არ ჰქონია ადვილი.

მხოლოდ ერთ ქალს აღმოაჩნდა რალაც ნამალავი და იმისთვის, მართალია, თავზე ხელი არ მოუსვიათ. მაგრამ ამგვარ შემთხვევაში ვინ მოგვეპყრობა ნდობით? ჩემი სპარსელიც გადარჩა.

— რა ზრდილობიანი ყოფილან, რა კარგები!

— დიდხანს იმეორებდა ის შემდეგ.

პირველი სადგური პოლონეთის საზღვარზე გახლავთ სტოპცი.

პოლონელებმაც თავაზიანად გაშინჯეს როგორც მგზავრები, ისე მათი ბარგი; მხოლოდ მათს შეკითხვებში, ჩხრეკაში, გამოლაპარაკებაში მხედრული განწყობილება სუფევს; ყოველი პოლონელი მოხელე ყველაფერში ჰბაძავს სამხედრო პირს.

მე მქონდა მხოლოდ ხელბარგი. პოლონეთის საზღვარზე ყველაფერი ბაგაყად მიმაცემიეს.

ბაგაჟის გადასახადი აქ ბევრად უფრო დიდია, ვიდრე საბჭოთა კავშირში და რაც კავშირის გზებზე სულ ხელით ვატარე და კაპეიკი არსად გადამიხდია, იმისი გატანა პოლონეთზე დამიჯდა საკმაოდ საგრძნობი თანხა.

— პოლონეთის ხაზინის საქმე რომ კარგად იყოს, ჩემი ხელბარგი ბაგაჟად არ გაიზრდებოდა — ვიფიქრე მე.

ასე გასინჯეთ, ჩემი ერთი კოლოფი ხიზილალა, რომელიც ნახევრად ამოჭმული იყო და პურის ნამცეცევებით სავსე, საბარგო ვაგონში შეაბრძანეს დიდის ამბით.

კოლოფის დანახვაზე ერთმა მოხელემ დაცქვიტა ყურები და დააშტერა გადიდებული თვალები.

— რა ვქნა, ეს ჩემი კოლოფი ყუმბარად ხომ არ მოეჩვენა-მეთქი, — ვიფიქრე.

— აა, კავიარ, კავიარ! — დასჭყივლა მან და სტაცა ჩემს კოლოფს ხელი. იქით ის ეწევა, აქეთ მე. მაჯობა და გამომგლიჯა ხელიდან, აჰხედა, დაჰხედა.

— არ შეიძლება ხელით წაღება, ბაგაჟში უნდა მისცეთ — გამომიცხადა.

მე ვამტკიცებ და ვუსაბუთებ, რომ ეს ჩემი საგძალია და არა გასაყიდი საქონელი.

— ხომ ხედავთ: ამოკმულია, შიგ პურის ნამცეცები ჰყრია—აღარ ვეშვები მე.

— სულ ერთია, ჩვენს გზაზე ამისი ჭამა არ შეიძლება.

— შე კაი კაცო, მე რომ ჩემი ხიზილალა თბილისიდან წამოღებული პოლონეთის რკინის გზაზე ვჭამო, ამით რა დაგიშავდებათ?

— ჩვენ არაფერი არ დაგვიშავდება, მაგრამ თქვენ დაგიშავდებათ, — მეუბნება.

— გნებავთ, გასინჯეთ და იგემეთ: დარწმუნდებით, რომ წამხდარი არ არის და არცა მწყენს.

— თქვენს ჯიბეს აწყენს, — ღიმილით მეუბნება პოლონელი მოხელე.

— როგორ?

— როგორ და თუ თან წაიღებთ საკმელად, უნდა გადაიხადოთ სამოცი გერმანული მარკა (ჩვენებურად სამ ჩერვონცამდე).

— შე მამაცხოვნებულო, ოთხი მანეთი თბილისში მიმიცია, ნახევარი უკვე შემიჭამია და ამ ორი მანეთის ხიზილალაში ოცდაათ მანეთს მახდევინებ, სადაური სამართალია?

— მაშინ ბაგაყად მიეცით და გადაიხდით მხოლოდ რამოდენიმე მანეთს.

ასე დასრულდა ჩემი საწყალი ხიზილალის თავგადასავალი პოლონეთში.

როგორც იქნა, დაიძრა მატარებელი; მივლავ-მოვლავდით. იგივე მგზავრები, იგივე ნაცნობები.

ესეც „თავისუფალი“ პოლონეთი!

მატარებელი მიჰქრის და თვალწინ ცეკვითა და ტრიალით მისდევენ ერთმანეთს პოლონეთის ბუნების სურათები. თითქმის იგივე, რაც რუსეთისა: ველები, მინდვრები, დაცემული ტრამალები, შიგა და შიგ ტყე.

ჩემთვის განსაკუთრებით საყურადღებოა „თავისუფალი“ პოლონელი გლეხის ყოფაცხოვრება.

სოფლების სურათი განმეორებაა, სრული ასლია იმისი, რაც იყო რუსეთში ნიკოლოზის დროს: ხის სახლები, ისლით გადახურული, ფანჯრების ნაცვლად სარკმელი. ვფიქრობდი, რაც უფრო დავშორდებით საზღვარს და მივუახლოვდებით სატახტო ქალაქს, სურათი თანდათან შეიცვლება—მეთქი.

ჩემი მოლოდინი არ გამართლდა: ვარშავის მიდამოებშიაც იმგვარივე სოფლები, ისეთივე სახლები, როგორც დაშორებით მცირეოდენ გამონაკლისს გარდა.

პოლონეთი უმთავრესად სამეურნეო ქვეყანაა. თუკი მიწის მუშა აქ წელში ვერ გამართულა, აშკარაა

პოლონეთის სასოფლო მეურნეობა უნუგეშო მდგომარეობაში იმყოფება. პოლონეთმა „თავისუფლება“ მიიღო, ის ახლა „დამოუკიდებელი“ რესპუბლიკა არის; თითქოს აქ ტარდება სხვადასხვა რეფორმა, სხვათა შორის მიწის რეფორმაც.

ურემი კი ისევ იქ დგას, პოლონელი კი გლეხი წელში ვერ გაიმართა.

აშკარაა, მარტო ეროვნული „თავისუფლება“ არა კმარა გლეხის კეთილდღეობისათვის, საჭირო არის კლასობრივი თავისუფლებაც.

პოლონეთის გლეხმა ვითომ მიიღო ეროვნული თავისუფლება, მაგრამ კლასობრივად ის ისევ მონა არის.

მარტო ჩვენთვის არ ვმუშაობთ.

სხვისიც გვმართებს სამსახური.

ვისი სამსახური ჰმართებს პოლონელ გლეხს?

მემამულის, კაპიტალისტის, ქსენძის. პოლონელი გლეხი ამდენ ბატონს ემსახურება, ამდენ მუქთა ხორას არჩენს. ახლა დაუმატეთ ამას შემდეგი გარემოება: პოლონეთის გლეხს „დამოუკიდებლობა“ მეტად ძვირად უჯდება. პოლონეთი დღეს წარმოადგენს სამხედრო ბანაკს. აუარებელი ჯარის (800.000 კაცი) შენახვა მოითხოვს აუარებელ ხარჯს, რაც ისევ პოლონელ გლეხს და მუშას აწევება კისერზე.

მძიმე ტვირთად. ყოველივე ამის შემდეგ რა გასაკვირალია, რომ პოლონელი გლეხი წელში იყოს გაწყვეტილი.

ძილმა ფრთები შეახო ჩვენს თვალებს. ქუთუთოები დამძიმდნენ, ფიქრსა და ოცნებას ნელნელა გადაეფარა რუხი ზეწარი და მალე სიჩუმე და სიწყნარე გამეფდა ყველგან.

— გაიღვიძეთ, მალე გერმანიის საზღვარზე მივალთ, — ისმის ვაგონის გამყოლის ხმა.

წამოვიშალეთ ნელნელა და მრგვემზადეთ გერმანელების შესახვედრად.

გაჩერდა თუ არა მატარებელი, ვაგონები გაივსენ ჟანდარმებით, შესაძლებელია ყველა არ იყო ჟანდარმი, მაგრამ ყველა ისე იყო გამოწყობილი, გაჭიმული, შემოსალტული, ყველას ისეთი მიხვრა-მოხვრა ჰქონდა, სამხედრო ელფერი, გამომეტყველება, მოძრაობა, რომ ჟანდარმები გეგონებოდათ.

— ჰოპ, ჰოპ, ჰოპ, ჰოპ! — მესმის. თურმე პასპორტებსა თხოულობდნენ, მაგრამ პასპორტს იმგვარად გამოთქვამენ, რომ „ჰოპ — ჰოპ“ ისმის მხოლოდ.

აღბად გამოთქმის მხედრული ყაიდა ჰქმნის ასეთს მსგავსებას.

მოპყრობა მეტი სმეტად ზრდილობიანი, თავაზიანი.

ბარგს ოდნავ გადაავლეს თვალი, მხოლოდ პოლონელებისა არ იყოს, ესენიც ხიზილალას ჰკითხულობდნენ.

თუ გინახეს ბაჟი და მისი ჯანი, მისხალს მანეთად დაგიჯენენ!

ჰაი გადი ჩვენო ხიზილალა! თურმე როგორ ფეთდებიან შენზე პოლონელები და გერმანელები!

ბარემ აქვე მოგიყვებით ჩემი ხიზილალის თავგადასავალის დასასრულს.

ჩავედი თუ არა ბერლინში და მოვითხოვე ჩემი ბარგი, ყველაფერი დამანებეს. მაგრამ ამ ჩემ მუცელგამოკმულ ხიზილალას სტაცეს ხელი და იმდენი ბაჟი გადამახდევინეს, რომ ჩვენში გირვანქა ხიზილალას კი არა, მთელ ორაგულს იყიდდით იმ ფასად.

მატარებელი ერთ საათს იქნება გაჩერებულიო, გამოაცხადეს სადგურზე.

ვიფიქრე ერთი საათი ვაგონში რა უნდა გავაკეთო — მეთქი; გადავწყვიტე ძირს ჩასვლა და იქაურობის დათვალეირება.

ჩავედი, გადავდგი რამდენიმე ნაბიჯი და უცებ მესმის უკან ყვირილი. მივტრიალდი, — უშველებელი ჟანდარმი ხელების ქნევით მორბის ჩემსკენ.

— პასპორტების შემოწმებამდე ნება არ გაქვთ ძირს ჩამოხვიდეთ, — მეუბნება ისე, თითქოს ყოველი სიტყვა გრდემლზე გამოჰყავს კვერითო.

მეტი რა ჩარაა, დავბრუნდი უკანვე ვაგონში. კიდეც დავგვირიგეს პასპორტები და კიდეც დაიძრა მატარებელი.

გერმანიაში სადგურებზე ზარი არ იციან. გამოვა სადგურის უფროსი, უკან მოჰყვება რამოდენიმე კაცი—ალბად თანაშემწენი. ყველას ისე აცვია, ყველა ისე დადის, რომ ვერაფრით ვერ გაარჩევთ სამხედრო პირებში. სადგურის უფროსი აძლევს მემანქანეს წასვლის განკარგულებას ისეთი კილოთი, თითქოს ოფიცერი იდგეს ჯარისკაცების წინაშე და ბრძანებას აძლევდეს.

თქვენ საზღვარზედვე ისეთ შთაბეჭდილებას იღებთ, რომ გერმანელს ძვალ-რბილში აქვს გამჯდარი სამხედრო დისციპლინა, მიხვრა-მოხვრა, განწყობილება, წესრიგი.

გერმანელის ბუნება მხედრულია, გერმანული სიტყვა ლითონის ნატეხია.

მატარებელი გერმანიის მიწა-წყალზე მიჰქრის. ბერლინამდე ბუნება იმგვარივეა, როგორც რუსეთის, პოლონეთის: ვაკე, ველები, მინდვრები. მაგრამ არ იფიქროთ, რომ მთელი გერმანია ასეთია, — არის

ისეთი კუთხეებიც, სადაც მთავორიანი ადგილები ჩვენს ბუნებას მოგვაგონებს.

გერმანია ძალიან მდიდარია ტყით, ყოველ ნაბიჯზე შეხვდებით აქ საუცხოვო წიწვოვან ტყეს. თქვენ გგონიათ, ყველა ტყე ბუნებრივია? უმეტესი ხელოვნურად არის გაშენებული. აგერ პატარა ნერგები, ეგერ უფრო მოზრდილი, შემდეგ ტანწერწეტა ტყე, იქით — კო თანდათან უფრო მსხვილი, მაღალი და ხნიერი.

ყველგან ტყე იჩეხება გეგმიანად და გაჩეხილ ადგილზე შენდება ახალი ტყე.

ტყე ყველგან საუცხოვოდ არის გაწმენდილი, შიგა-და-შიგ გზებია. სიარული შეიძლება მხოლოდ ამ გზებზე, სხვაგან აკრძალულია.

გერმანელს უყვარს ტყე, მან იცის ტყის ფასი და მნიშვნელობა; ამიტომ ის ტყეს უფლის და მთავრობას ეხმარება ტყის დაცვაში.

ჩვენმა გლეხმა ბევრგან უგუნურად გაანადგურა ტყე. ამან გამოიწვია ამინდის შეცვლა ასეთ ადგილებში: ქარი, გვალვა, ნიაღვარი.

გლეხმა მაინც ვერ შეიგნო ჯერ ტყის უდიდესი მნიშვნელობა და ზოგჯერ შემოგჩივლებს: მთავრობამ ნამეტანი შეგვავიწროვა, ტყეს აღარ გვაჩეხინე-

ბსო, ე. ი. ჩვენებურად რომა ვთქვათ: აღარ გვანადგურებინებსო.

ეგერ შარა-გზები; ორივე მხარეზე ხეებია ჩამწკრივებული, უმეტეს ნაწილად ხეხილი; ხეხილის მოსავალი ხმარდება გზის შეკეთებას და შენახვას. ამიტომ ამ ხეხილს არავინ არ ახლებს ხელს, არც დიდი, არც პატარა.

მერე რა მოვლილი გზა, რა დატკეპნილი! რაც უნდა ნიაღვარი იყოს, არ ატალახდება. ყანებში მამაკაცებთან ერთად მუშაობენ კობტად ჩაცმული ქალები. ხელის ქნევითა და მხიარული სახით გვესალმებიან უცნობ მგზავრებს.

კართოფილი, კართოფილი და კართოფილი! მეტად ბევრია, მთელი მინდვრები. გერმანელს ის პურის მაგიერობას უწევს ხშირად.

აი სოფლებიც. ყოველი მათგანი გეგმიანად არის გაშენებული, განიერი ქუჩებია, ნამდვილი ქუჩები; თითო სართულიანი, ორი და სამსართულიანი ქვის სახლები კრაშიტით გადახურული; ბევრგან ელექტრონის განათება.

გერმანიაში სოფლები პატარა ქალაქს მოგაგონებენ თავის გარეგნობითა და მოწყობილობით. გლეხი აქ ცდილობს იცხოვროს რიგიანად და ისარგებლოს კულტურის ყოველგვარი მონაპოვარით.

მატარებლიდან ბევრგან ვხედავთ სახლის თავებზე სოფლებში რადიოს სვეტებს: მუშაობის შემდეგ გლეხი ისმენს თავის სახლში რადიოთი კონცერტს, ლექციას, ოპერას და სხვ.

საერთოდ გერმანელი მეტისმეტად პრაქტიკული ადამიანია. ოცნება მას არ უყვარს და, თუ ოდესმე ოცნებობს, მაშინაც პრაქტიკულ საკითხებსა და საგნებზე.

ცხოვრების რაც შეიძლება კარგად მოწყობა, აი უმთავრესი საზრუნავი და საფიქრებელი გერმანელისა.

მართლაც გერმანელი გლეხი ჩვენს გლეხზედ გაცილებით უკეთა ცხოვრობს. მას აქვს კარგი გზა, კარგი ბინა, კარგი განათება, უკეთესი საზრდო, უკეთესი საქონელი, ცხენი; მას აქვს ცოდნა, იცის მიწის უკეთ დამუშავება და სხვ.

ახალმა ცხოვრებამ ჩვენს გლეხსაც გაუხსნა გზა უკეთესი მომავლისაკენ და მასა აქვს სრული შესაძლებლობა დაეწიოს გერმანელ გლეხს, მხოლოდ ამისათვის საჭირო არის საბჭოთა წყობილების მტკიცე დაცვა, ცოდნა, შრომა და შრომა.

გამოჩნდა ქარხნების მიწები, კვამლი, სახლების მწვერვალები და მატარებელი შეიჭრა ბერლინში.

ბერლინში ექვსი თუ ცხრა სადგურია გამწკრივებული. უნდა იცოდეთ სად ჩამოხტეთ. მატარებელი შიგ ქალაქში გადის. ამისათვის ლიანდაგი არის საკმაოდ ამაღლებული და ქუჩებზე ხილებია გადებული.

მოდრაობა რკინის გზაზე მეტად ხშირია. ყოველ წუთს შემოდის და გადის ბერლინიდან მატარებელი.

ბერლინი დიდი ქალაქია. ის რომ სრულად აგიწეროთ, მთელი დიდი წიგნი გამოვა. ამას დასჭირდება ბერლინში ერთი წლის ცხოვრება; მე კი უკვე მომწყინდა უთბილისოდ.

ბერლინი გაშლილია ვაკე ადგილზე და გარეშემოც სულ დაცემული ველი აკრავს: არც აღმართი არც დაღმართი, არც მთა, არც ბორცვი.

შუაში ჩამოუდის მდინარე შპრე, რომლის ორივე ნაპირები ქვითკირით არის საუცხოვოდ ამოშენებული და გამაგრებული. მდინარეს ვერ შეატყობთ, მდის თუ დგას.

ბერლინის მცხოვრებთა რიცხვი ოთხ მილიონ ნახევრამდე აღწევს.

როგორ წარმოსდგა ბერლინი?

იყო პატარა ბერლინი და გარეშემო პატარ-პატარა ქალაქები: ფრეიბურგი, პოტსდამი, შარლოტენბურგი და სხვ. ეს პატარა ქალაქები თანდათან გაიზარდნენ, შეუერთდნენ ძველ ბერლინს და ამგვა-

რად წარმოსდგა ახალი ბერლინი. ბერლინის გაცნობა ერთი თვალის გადავლებით შეიძლება ფუნქტურმიდან.

ეს გახლავთ სახლი ოთხფეხზე დამაგრებული რკინის კოშკისა, რომლის სიმაღლე უდრის 120 მეტრს. იქიდან რომ გადმოიხედავთ, მთელ ტანში ჟრუანტელი დაგირბენსთ, ფეხები მოვიდუნდებათ და ოდნავ თავბრუ დაგესხმისთ.

რალა უნდა იყოს პარიზში ეიფელის კოშკიდან გადმოხედვა, რადგანაც მისი სიმაღლე 300 მეტრს უდრის! მთელი ბერლინი გაიშლება თქვენი თვალის წინ, როგორც ხელის-გულზე: ზღვა არის ქუჩებისა და სახლებისა; ნაპირები შორს, შორს ცის ტატნობს უერთდება. ბერლინი საერთოდ გეგმიანი ქალაქია, ქუჩები ლარივით სწორი. ჩიხებს ვერ ნახავთ...

III

ბერლინში, როგორც თითქმის ყველა დიდ ქალაქში, ორი ნაწილია: ძველი და ახალი. ძველში ქუჩები ვიწროა, ახალში კი განიერი.

ქუჩები სულ დაგებულია ასფალტით, ალაგალაგ კი ხითა და ბრტყელი ქვით. ზოგიერთი ქუჩის სიგრძე 8-10 ვერსია. ტროტუარები განიერი და

წვრილი, ბრტყელი ქვით მოკირწყლული ახალ ნაწილში ტროტუარებზე ბევრგან ბაღჩებია; ქუჩის ორივე მხარეზე ხეებია ჩამწკრივებული, შუა ქუჩაზე — ხეივნები და ბაღჩები მწვანე მოლით. სახლებში ყოველ ბინას აქვს პატარა აივანი, რომლის მოაჯირზე ჩაყოლებულია სხვადასხვანაირი ყვავილი.

აივანზე ყვავილების მორწყვა ნებადართულია ღამის ათ საათზე. ასე რომ თუ ამ დროს ფრთხილად არ იქნებით ქუჩაში სიარულის დროს, გაიწუწუბით.

ხეები, ბაღჩები, ხეივნები, მოლი და ყვავილები მეტად ალამაზებენ ბერლინს. მთავარი ქუჩები განათებულია ელექტრონით, დანარჩენი — გაზით.

ქუჩების განათება უკეთესია თბილისში ზაჰესის შემდეგ, ვიდრე ბერლინში, გარდა იმ ნაწილებისა, სადაც დიდი სავაჭრო მაღაზიებია. აქ ელექტროს შუქი უხვად არის გამოყენებული რეკლამებისათვის და მაღაზიები, მათი კედლები, ფანჯრები მართლაც აელვარებული არიან. ქუჩაში ეტლს ვერ ნახავთ: ელექტრონის ტრამვაი, ავტომობილი, ავტომობილ-ტაქსი, ერთსართულიანი და ორსართულიანი ავტობუსები, მიწის-ქვეშა ელექტრონის მატარებელი და საქალაქო რკინის გზა — აი რითი მოძრაობს ბერლინი.

ავტომობილების რიცხვი ბერლინში აღემატება, როგორც ამბობენ, ორას ათასს.

მიწის-ქვეშა მატარებელი აძლევს ბერლინს ყოველდღიურად ოთხას-ათას მარკაზე მეტს, ე. ი. ჩვენებურად ორას ათას მანეთს. ახალ წელიწად ღღეს კი მიწის-ქვეშა რკინის-გზა, ტრამვაი და ავტობუსები აძლევენ ქალაქს ორ მილიონ მარკას. ბერლინის შუაგულში ავტომობილების მოძრაობა ხშირია და ერთ ალაგას გაჩერებული მილიციელი ხელების ქნევით საუცხოვოდ განაგებს და მართავს ამ მოძრაობას.

ყველაფერი და ყველა ემორჩილება მას. ის არის ქუჩის წესრიგისა და წესიერების ლოტბარი და მცველი.

ეტლს ბერლინში ვერ შეხვდებით. ამბობენ სულ რამდენიმე ეტლილაა დარჩენილი და ახალის გამომშვება ბირჟაზე აკრძალული ყოფილა.

ამგვარად მეეტლეთა ამქარი ბერლინში უკვე გაჰქრა, სულ რამდენიმე მოხუცი წარმომადგენელი-ღა დარჩენილია.

ეტლით შორს მოგზაურობა აქ არაჩვეულებრივი ამბავია.

აი ერთ-ერთი მაგალითი ამისი.

ბერლინში ჩამოსვლის მესამე თუ მეოთხე ღღეს მივდივარ მთავარ ქუჩაზე. დილის ათი საათია. ტროტუარებზე ჩამომწკრივებულია მთელი ქუჩის სიგრძე-

ზე, რაც რამოდენიმე ვერსს უდრის, აუარებელი ხალხი: ქალი, კაცი, დიდი, პატარა. ბევრს ყვავილები და თაიგულები უჭირავს.

ვიფიქრე, რამე დემონსტრაცია იქნება მუშებისა მეთქი, მაგრამ მაინც შევეკითხე ერთს დასარწმუნებლად.

— ნუთუ არ იცით, გაზეთებში გამოცხადებულია: დღეს ორ საათზე რკინის გუსტავი ბრუნდება ბერლინში.

ეს ისეთის კილოთი მითხრა, რომ შემრცხვა და ველარა ვკითხე: ვინ არის რკინის გუსტავი-მეთქი.

გერმანიაში არის ფაშისტების ორგანიზაცია „ფოლადის მუზარადი“; ალბად ეს გუსტავი მისი მეთაურია-მეთქი. გადავწყვიტე ჩემს გუნებაში, ვიყიდე გაზეთი, დავდექი განზე. გადავათვალიერე. მართლაც რკინის გუსტავი უშველგებელი ასოებით იყო დაბეჭდილი.

ახლა არ იკითხავთ, ვინა ყოფილა ეს გუსტავი?

ჩვეულებრივი, მოხუცი მეეტლე, რომელიც ორ აპრილს თავისი ეტლით გამგზავრებულა ბერლინიდან პარიზს და ათ სექტემბერს კი უკანვე ბრუნდებოდა. გერმანელების თვალში ეს ისეთი გმირობა იყო, რომ მას განსაკუთრებული სახელი დაარქვეს: „რკინის გუსტავი“, „ლოკარნოს გუსტავი“. მისი

შემოსვლა ბერლინში ნამდვილი დღესასწაული იყო. აღტაცებული ხალხი, რომელიც მთელი ექვსი საათი უცდიდა მას ქუჩაზე, ვაშას გრიალით შეეგება, ყვავილებით და თაიგულებით შეამკო.

გუსტავემა მიიღო აუარებელი საჩუქარი ფულით, ავტომობილებით და სხვა.

ქუჩების რიცხვი ბერლინში ექვსი ათასზე მეტი ყოფილა. ქუჩებზე იშვიათი კისუფთავეა: დღე რამდენჯერმე რწყავენ სარწყავ ავტომობილებით და კვირაში ორჯერ-სამჯერ კარგად რეცხავენ ავტომობილებით. სახლები უმთავრესად ხუთი და ექვსსართულიანია, წითელი ან მიწისფერი კრამიტით გადახურული; ბევრია ქვის სახლი, ხოლო იშვიათ გამონაკლის გარდა, ყველა ერთნაირია, ერთფეროვანი სტილის. უმთავრესი ფერი კედლებისა — ლითონი.

მთელი ბერლინი ლითონის ქალაქი გეგონებათ. აქ მთავარი ყურადღება მიქცეული აქვს სიმტკიცეს: ლამაზია ის, რაც მტკიცეა.

გერმანიის მისწრაფებაა, ყველაფერი ისე გააკეთოს, რომ მტკიცე იყოს, დაუძლეველი, ბუმბერაზი.

ლითონის ქუჩები, ლითონის კედლები, ლითონის სახურავი ჩემზე მძიმე შთაბეჭდილებას სტოვებს თავისი სიმკაცრით. აქ თითქოს გრძნობა დატყვევებულია, მხიარულება განდევნილია, ოცნება ჩახშული.

მრისხანე ქალაქი — აი პირველი შთაბეჭდილება.

ქუჩები გაჭიმული არიან ერთფეროვანად და სწორად; სახლები მთებივით არიან დამკვიდრებული ერთფეროვანად — ერთნაირ სტილზე, ხეები სწორად გამწკრივებული ქუჩის პირებზე — გეგონებათ თითქოს სამხედრო მწყობრში იყოს ყველაფერი ჩამდგარი: ქუჩაც, სახლიც, ხეც.

უზარმაზარი ყაზარმა — აი პირველი შთაბეჭდილება ბერლინისა.

მაგრამ როდესაც ბერლინს გაეცნობით, მიეჩვევით იმის ლითონის ფერს, მხედრულ წესრიგს, შემდეგ და შემდეგ რწმუნდებით, რომ ბერლინი მეტად ლამაზი ქალაქია.

სილამაზე გერმანელს სხვანაირად ესმის, ვიდრე ჩვენ. უალრესი სისუფთავე, გეგმა, წესრიგი, სიმაგრე, გამძლეობა, ხე, ყვავილი და ბალახი — აი სილამაზე გერმანელისათვის. სწორედ ასეთი არის ბერლინი. სახლის ყოველი აივანი, ტროტუარი, ქუჩა, ყოველი მოედანი შემკულია ყვავილებით, მწვანე მოლით და ხეებით.

ფეხბურთის სათამაშო და ყოველგვარი ფიზიკური ვარჯიშობის მინდორი დაფარულია სქელი და გადათიბული მოლით. რომ თამაშის დროს მტვერი არ დადგეს.

ქუჩაზე რომ გადადიხართ, მტვრიან ნაფეხურსა სტოვებთ, იმდენად მოკრიალებულია ქუჩა.

ბერლინში ორ მილიონამდე ხე ითვლება და რომელიმე ხის კანზე რომ თქვენი გვარის ამოჭრა მოინდომოთ დანით, დიდ შეურაცხყოფას მოგაყენებენ: იმიტომ, რომ გერმანელს უყვარს ხე.

ბერლინის შუაგულში მოთავსებულია ბერლინის ფილტვები.

რა არის ეს ფილტვები?

საუცხოვო და დიდი ტყე. ერთი გზა ამ ტყეში წარმოადგენს გოგენცოლერნების ისტორიას ქანდაკებებში: ჩამწკრივებული არიან მეფეები და ყოველ მათგანს თან ახლავს ორი საუკეთესო მინისტრი, პოლიტიკური მოღვაწე მისი დროისა, ან მეცნიერი.

მარმარილოს ქანდაკებანი ეკუთვნის საუკეთესო მოქანდაკეთ და დადგმულია ვილჰელმ მეორის ბრძანებით. ისტორია უნდა დასრულებულიყო მისი ძეგლით, როდესაც ის ომში გამარჯვების შემდეგ მიიღებდა ვილჰელმ დიდის სახელწოდებას, მაგრამ ბედმა საშინლად უღალატა.

და დღეს იმის სატახტო ქალაქში გერმანიის მუშები სწერენ სრულებით სხვა ისტორიას.

გერმანელს საშინლად უყვარს ძალღი და ბერლინში ძვირად შეხვდებით უძალო ოჯახს — ქუ-

ჩაში ქალიც, კაციც მიაპროწიალებს ძალს, ბულ-
ვარებში ხომ იდენივეა ძალლი, რამდენიც ადამიანი.
უნდა მოგახსენოთ, ამდენი უშნო ძალლი მე არ მი-
ნახავს არსად.

განსაკუთრებით პატივშია მოზრდილი, რუხი და
გულყვითელა ძალლი, გრძელი თავითა და აცქვეტი-
ლი ყურებით.

ძალიან წააგავს მგელს. აქაური მწყემსი ძალლია.

ამბობენ, ჭკვიანი ძალლიაო. ომის დროს დიდი სამსა-
ხური გაუწევია ამ ძალს გერმანიისათვის დაჭრილთა
პოვნასა და საველე ტელეფონის გაყვანაში: ტელე-
ფონი პირით მიჭქონდა და ისე სწრაფად გაძვრებო-
და ბრძოლის ველზე, რომ მტერი ვერ ამჩნევდა.

განზრახულია, ამ ძალს. — ძეგლი დაუდგან ასე-
თი თავგანწირული სამსახურისათვის.

ქუჩაში ნახავთ ასეთს სურათს. დგას ან ზის ბრმა
გაზეთებს ან პაპიროსს ჰყიდის; მეტად იშვიათ შემ-
თხვევაში მოწყალეებასა თხოულობს. მაჯაზე მიბმუ-
ლი ჰყავს მწყემსი ძალლი, რომელიც წყნარად არის
მოკალათებული იმის ფეხებთან. როდესაც უსინათ-
ლო ბინისაკენ წასვლას დააპირებს. ძალლი წინ წა-
უძღვება და მიჰყავს. ქუჩაზე გადასვლის დროს ძალ-
ლი შედგება და ათვალეირებს, ავტომობილი ხომ
არ მოდისო. როდესაც დარწმუნდება, რომ შეიძლე-

ბა უენებლად გადასვლა, ძალღი გასწევს და მიჰყავს უსინათლო. თუ ამ დროს მაინც წამოეწია ავტომობილი. ძალღი ჩაუწვება უსინათლოს თეხებში და ამით ატყობინებს: არ დაიძრაო; შოფერი შეჩერდება, გვერდს აუქცევს; მაშინ ძალღი წამოხტება და განაგრძობს გზას.

უსინათლო საზოგადოდ ბევრია ბერლინში. უმეტესობა მსოფლიო ომის მსხვერპლია.

მათხოვარი კი სრულებით არ არის: დღეში ერთხელ თუ სადმე წააწყდებით. ყველა უმწეოსა და შრომის უნარ-დაკარგულს ქალაქი ინახავს.

ბერლინში ძალიან ბევრია ლითონი — სადა მარმარილოს ძეგლი მოედნებზე, ბაღებში, სახლების კედლებში, სახურავზე. ბერლინის ტყეში მთელი კუთხეა მხეცებისა და ნადირების ძეგლებისა.

ვილჰელმის სასახლესთან ახლოს არის ქანდაკება იმპერიალისტების მიერ ომში დაღუპულ ჯარისკაცთა მოსაგონებლად: გაშიშვლებულ ჯარისკაცს მთელი კუნთები დაჭიმული აქვს და წინ უტევს, მაგრამ გულზე უკვე მტრის ხიშტები აქვს მიბჯენილი, მარჯვენა ხელში კი ხმალი შუაზე გადატეხია.

მიცვალებულს ბერლინში ვერ დაინახავთ. ბერლინში გავიწყდება, რომ სიკვდილი არსებობს.

დახურული ავტომობილით მოიტანენ კუბოს. ღამის ცხრა-ათ საათზე დახურული ავტომობილითვე გააქანებენ მიცვალებულს ეკლესიაში ან კრემატორიუმში, მისი ან შინაურების სურვილის მიხედვით, დილით მივლენ შინაურები და ნათესავები და მიცვალებულს ან დაასაფლავებენ, ან დასწვავენ.

საუცხოვო წესია და აუცილებელია მისი შემოღება ჩვენშიაც.

ჩქარი მოძრაობა ბერლინში იწყება დილის შვიდი საათიდან და გასტანს ღამის ათ საათამდე; შემდეგ თანდათან ნელდება. თერთმეტი საათის შემდეგ ხმაურობა, ყვირილი, სიმღერა რესტორანში, ბინაზე, ქუჩაში აკრძალულია.

ჩვენში რომ გათენებამდე ქეიფი, ყვირილი, სიმღერა, ცეკვა და ღრიანციელია თქვენს გვერდით ან მალლა, თქვენ — კი ლოგინში შამფურივით ტრიალებთ და ბრაზით გულზე სკდებით, ბერლინში ამის ნებას არავინ მოგცემთ: შუალამემდე ყოველგვარი ქეიფი და ხმაურობა უნდა გათავდეს, რადგანაც ხალხი შრომობს, დილით ადრე დგება და ღამე მოსვენება უნდა.

ქუჩებში უსათუოდ მიაქცევთ ყურადღებას: პატარა ბავშვებს ორ-სამ წლამდე ყველა გარეთ დაატარებს პატარ-პატარა ეტლებით. როგორი ამინდიც

უნდა იყოს, ყოველდღე რამდენიმე საათი ბავშმა ჰაერზე უნდა გაატაროს.

ჩვენში დედას დღემდე ვერ შეუგნია ასეთი აღზრდის დიდი მნიშვნელობა, პაპანაქება სიცხეში ჩაჰკეტავს ყველა ფანჯრებს და ისე დააძინებს ბავშს.

ქუჩებში ხშირია სანოვაგით ვაჭრობა, უფრო ხშირად კი ხილით.

ბერლინში ხილი შემოდის სამხრეთ გერმანიიდან და სხვა ქვეყნებიდან, მაგრამ აქაური ხილი საკმაოდ უგემურია.

ყოველგვარი სანოვაგე აქ უფრო ძვირია, ვიდრე ჩვენში: კარგი ხორცი ჩვენებური გირვანქა 50 — 65 კაპ., საშუალო ქათამი — 3 მანეთი, კვერცხი — 8 — 20 კაპ. თითო; შაქარი ცოტა ნაკლებს ფასობს, ვიდრე ჩვენში, თეთრი პური გირვანქა 15 კაპ., ბინა ძვირია და სხვ. საქონელი ბერლინში ძალიან ბევრია, მაგრამ ომის წინა-დროსთან შედარებით ყველაფერი ძალიან გაძვირებულია. შედარებით იაფია აქ ფეხსაცმელები, წინდები, ჩულქები, ტანისამოსი.

გერმანული ფულის ძირითადი ნიშანი მარკაა. ისე როგორც ჩვენში მანეთი. მარკა უდრის ათ შაურს, იმ მარკებით, რომელსაც გერმანელი მუშა ან ჩვეულებრივი მოხელე იღებს, ბერლინში ცხოვრება ძალიან ძნელია.

ბერლინში ძალიან გავრცელებულა კაფეები და რესტორანები: ყოველ ფეხის გადადგმაზე შეხვდები. ყავა და ლუდი, — აი უმთავრესი სასმელი. ერთიცა და მეორეც საკმაოდ გაძვირებულია. ჭიქა ლუდი, რომელიც ომამდე ჩვეულებრივად შაური ღირდა, ახლა ღირს თორმეტი კაპეიკი და საუკეთესო — ოცდასამი კაპეიკი. ნუ დაივიწყებთ, რომ ლუდი გერმანიისათვის პირველი საჭიროების სანოვაგეს შეადგენს. გერმანიისათვის ლუდი იგივეა, რაც კახელი-სათვის ღვინო. გერმანელი მუშა ლუდს აუცილებლად სვამდა ყოველდღე. დღეს კი ამის საშუალებას მოკლებულია და კვირაში ერთხელ თუ დალევს.

ბერლინში გავრცელებულია კინო. არის ბევრი საუცხოვო კინო, აგებული და მოწყობილი თეატრის მსგავსად, მაგალითად, კინო უნივერსუმი, რომელიც იტევს ორ ათასამდე მაყურებელს. არის გერმანული ფირმები, უფრო ხშირად-კი ამერიკული.

მოგეხსენებათ, კინომრეწველობაში ამერიკას პირველი ადგილი ეკუთვნის. ის ცდილობს, რომ ეს პირველობა ხელიდან არ გაუშვას (ეს არ გახლავთ თავმოყვარეობის საკითხი, არამედ ფულის, შემოსავლის), ამიტომ როდესაც-კი გამოჩნდება ევროპაში გამოჩენილი კინო-მსახიობი, ამერიკა დააყრის აუარებელ ფულს და გადიტყუებს. ამ ნიადაგზე მეტოქეობა

„ბიძია სომ“-თან მეტად ძნელია, რადგანაც ამერიკა ოქროში იღრჩობოდა.

ხშირია აქ სურათი რუსეთის ცხოვრებიდან და რევოლუციიდან.

საერთოდ გერმანიაში მეტად დიდი ინტერესია საბჭოთა კავშირისადმი. ფილმები „პატიომკინი“ და „ათი დღე, რომელმაც ქვეყნიერება შესძრა“ — აი, რას იგონებენ დღესაც ალტაცებით ბერლინის მუშები.

თუ დაუმატებთ ამას იმ გარემოებას, რომ გერმანიამ რეიხსტაგში აირჩია 64 დეპუტატი — კომუნისტი, მაშინ ყოველივე ეს მეტად მნიშვნელოვანია: გერმანია თავისებური სიღინჯით და აუჩქარებლად მიიწევს მარცხნით.

ბერლინის სამხატვრო გალერეია მოსკოვისას ბევრად ჩამოუვარდება. ამბობენ, მიუნხენში, დრეზდენში გაცილებით უკეთესიაო.

ბერლინი არის პოლიტიკური ცენტრი გერმანიისა თორემ კულტურის სხვადასხვა დარგში აქ ბევრი ცენტრია. ეს აიხსნება იმ გარემოებით, რომ გერმანია წარმოადგენს კავშირს სხვადასხვა სამეფოებისა და სამთავროებისას და რა თქმა უნდა, ყოველ სამეფოს ჰქონდა თავისი სატახტო ქალაქი, თავისი ცენტრი, რომელსაც ის განსაკუთრებით ამშვენებდა.

გერმანია გაერთიანდა პრუსიის მეთაურობის ქვეშ და პოლიტიკურ ცენტრად მთელი გერმანიისათვის პრუსიის დედაქალაქი ბერლინი გადაიქცა, მაგრამ სხვადასხვა კულტურული ცენტრი დარჩა გერმანიაში.

ამიტომაც ბევრი რამ ხელოვნების, მეცნიერების, ტექნიკის დარგიდან სხვა ქალაქებში უკეთ არის წარმოდგენილი, ვიდრე ბერლინში.

კარგი არის ბერლინში ზოოლოგიური ბაღი. მეტად მდიდარია ის მაიმუნების სხვადასხვა ჯიშით. საყურადღებოა აქ დიდი სპილო რომელმაც ოცდაორი თვის ფეხმძიმეობის შემდეგ აგერ ახლა ილოგინა და პატარა სპილოთი გაახარა ბერლინელები. საერთოდ კი აქაური ზოოლოგიური ბაღი მოსკოვისას ჩამოუვარდება.

სამაგიეროდ აქ მეტად კარგია აკვარიუმი, ნიანგების, მწერებისა და შხამიანი გველების განყოფილება. შუშის კედლების საშუალებით შეგიძლიათ, საუცხოვოთ გასინჯოთ ზღვის ცხოველები, ათასნაირი თევზები, უზარმაზარი კუ, ვეება გველები, ზანტად გაწოლილი ნიანგები და სხვ.

შესანიშნავია ბერლინის პლანეტარიუმი. აქ თქვენ უყურებთ ნამდვილ ცას ყველა მისი ვარსკვლავებით, ნისლოვანებით, პლანეტებით და სხვ. უკვირდებით მათს მოძრაობას, მზის ჩასვლასა და ამოსვლას, მთვა-

რის განასლება-დაძველებას და სხვ. ყოველივე ეს იმდენად მიემგვანება სინამდვილეს, რომ გვეგონებათ: მაისის ღამეში გარეთა ვარ და მოკაშკაშებულ ცას შევცქერო.

პლანეტარიუმში აუარებელი ხალხი დაიარება. ახსნა-განმარტებას იძლევი ლექტორი.

IV

გერმანია არის ქვეყანა მძიმე ინდუსტრიისა. ბერლინს ამ მხრივ ერთი უპირველესი ადგილი უჭირავს. ამ დარგის მუშების რიცხვი აქ რამდენიმე ასი ათასია. მარტო სიმენსის მრეწველობაში ჩამბულია ას ხუთი ათასი მუშა დაახლოებით: ეს ხომ მთელი ქალაქია. სამუშაო დღე უდრის 9—10 საათს. მუშაობა არის მეტის მეტად ინტენსიური. მძიმე ინდუსტრია მოითხოვს მეტად ვიწრო სპეციალიზაციას. არის მაგალითად ინჟინერი ვინტებისა; ვინტების მეტი მან არაფერი იცის.

არის მთელი რიგი მუშებისა, რომლების სპეციალობა ნემსის წვერის წაქლიბებაა. ნემსებს ელექტრონის მანქანა ატრიალებს მუშის წინ სწრაფად და მუშაობის დროს მთელი მისი ყურადღება ნემსებისავე არის მიპყრობილი, განზე უბრალო გახედვაც არ შეუძლია, რადგანაც სამუშაო წახდება.

როდესაც ასეთი წვრილმანი და თან მთელი ყუ-
რადლების მშთანთქავი სამუშაო დიდხანს გრძელ-
დება, მუშა გამოიფიტება, მისი გონებრივი ინტე-
რესების რკალი თანდათან ვიწროვდება და პატა-
რავდება, როგორც თვითონ მისი საქმე; ბოლოს და
ბოლოს მუშა თავსდება პატარა ნაჭუჭში და ამ ნა-
ჭუჭს იქით მას აღარაფერი აღარ აინტერესებს.

ამრიგად მძიმე ინდუსტრია ჰკლავს მუშაში ადა-
მიანს, გაქანებას, აზროვნების ფრთების გაშლას უს-
პობს მას.

ამის თავიდან ასაცილებლად მუშები ხშირად გა-
დაჰყავთ ერთი საქმიდან მეორეზე; მაგრამ ერთ
წვრილმანიდან მეორე წვრილმანზე გადასვლა იმავე
შედეგს იძლევა. გარდა ამისა, ერთ წვრილმან საქ-
მეში დახელოვნებულ მუშას სულ ხშირად არა სურს
მეორე საქმეზე გადასვლა.

მეტად კვალიფიციური მუშა იღებს ჩვეულებრი-
ვად ხუთმეტ ჩერვონეცს თვეში. აქედან უნდა იცო-
დეთ, რომ არაკვალიფიციური და შავი მუშის ხელ-
ფასი მცირეა.

ახლად კურსდამთავრებული ინჟინერი აქ სამსა-
ხურს იწყებს ან სრულიად უჯამაგიროდ, ან 7—8
ჩერვონეცად თვეში.

დაუმატეთ ამას ის გარემოება, რომ ომმა და დიდ-
მა ვალმა გერმანიაში ცხოვრება ძალიან გააძვირა.
მაშინ ცხადი იქნება, თუ რამდენად უჭირს ცხოვ-
რება ბერლინში მუშასა და დაბალ მოხელეს, ინტე-
ლიგენტს. აქ ნახავთ გამოცდილ ინჟინერს, ექიმს,
კარგ მეცნიერს, რომლებსაც დღიური საჭიროების
მინიმუმი ვერ დაუკმაყოფილებიათ.

ამავე დროს თქვენ იცით, რომ გერმანია მდიდა-
რი ქვეყანაა, ინდუსტრია აქ სწრაფად იზრდება.
ამასწინად ბერლინში გაიმართა რადიო-გამოფენა
და განცვიფრებას მგვრიდა გერმანიაში გამოგონი-
ლი და გაკეთებული რადიო-აპარატები, იარაღები
და მოწყობილობანი. რადიო-ბოძები სახლის თავე-
ბზე აქ უკვე ჩაბარდა ისტორიას. მთელი რადიო-
აპარატი წარმოადგენს პატარა ყუთს, წაიღებთ ხე-
ლით თან, მომართავთ და უსმენთ მთელ სამყაროს.
სურათების გადაცემა შორეულ მანძილზე, შორეუ-
ლი ადგილების, ქალაქების დანახვა რადიოთი უკვე
მიღწეულია გერმანიაში.

მეცნიერებით შეიარაღებული ტექნიკა გერმანია-
ში სწრაფად მიაბიჯებს წინ. აიღეთ საფრანგეთი.
გამარჯვებული ქვეყანაა, მაგრამ წელში ვერ გაიმა-
რთა და ვერა.

გერმანია დამარცხებული ქვეყანაა, მაგრამ სწრაფად მოლონიერდა, ააგუგუნა ქარხნები, ცეპელინებსა და ჯავშოსნებს აშენებს.

ყოველივე ეს ჰქმნის და აგროვებს აუარებელ სიმდიდრეს.

მაშ, სად შიდის, სად გროვდება ეს სიმდიდრე?

ბურჟუაზიის ჯიბეში.

თქვენ იქნებ ფიქრობთ, რომ ბურჟუაზიის შემოსავლის დიდი ნაწილი ვალების გადახდას უნდებათ!

გულუბრყვილობაა.

ბურჟუაზია გერმანიის სახელმწიფო ვალით კი არაფერს ჰკარგავს, არამედ იგებს და აი როგორ. ამ ვალს ის ადებს საქონელს, აკლებს მუშის ხელფასს, აგრძელებს იმის სამუშაო დღეს და ამრიგად ვალს იხდიან მუშა და მომხმარებელი, ბურჟუაზიას კი ზედმეტი მოგება!

ამიტომ ბერლინი მსხვილი ბურჟუაზიის ქალაქია. აქ ყველაფერი არის ბურჟუაზიისათვის.

თქვენ აქ ნახავთ საარაკო რესტორანებს, სადაც გათენებამდე შამპანიური სჩქეტს, ზანგები უკრავენ და მღერიან. თქვენ აქ ნახავთ იშვიათ გარყვნილების ბუდეებს ბურჟუაზიისათვის, მაგალითად არის რესტორანი, სადაც თქვენ იხილავთ მდიდრულად

მორთულ ქალებს, მხოლოდ ესენი ქალები კი არ არიან მართლა, არამედ მამაკაცები. ტანისამოსი, მიხვრა-მოხვრა, სიარული, ხმა, ლაპარაკი, სიცილი, სახე, სახის გამომეტყველება — ყოველივე ქალური აქვთ.

ვის უნდა ამისთანა გაქალებული მამაკაცები?

ბურჟუებს, რომლებსაც გარყვნილების ხანგრძლივ პროცესში ნამდვილი ქალი მობეზრდათ, მოყირჭდათ და ქალად მიბნედილ ვაჟებში ეძებენ დაკმაყოფილებას.

სამაგიეროდ ნახავთ რესტორანს, სადაც ქალებს ვაჟურად აცვიათ და ლაპარაკით, სიარულით, მიხვრა-მოხვრით, მოპყრობით ვაჟებში ვერ გააჩვენებთ.

ვის უნდა ამისთანა გავაჟებული ქალები?

ბურჟუების ცოლებს, რომლებსაც გარყვნილების მორევში მამაკაცები მოჰბეზრდათ და ვაჟურად გამოწკეპილი ქალებით ცდილობენ დაჩლუნგებულ ჟინის გაღიზიანებას.

ღირდა განა ამისთვის რევოლიუციის მოხდენა?

ბერლინის კაფე-რესტორნებში გავრცელებულია ცეკვა. ცეკვავს ყველა. განსაკუთრებულ პატივშია „ჩარლსტონი“ და „ბოსტონი“. აქ არ არის სიღამაზე, კეთილშობილი რხევა, მოძრაობა და მიხვრა-

მოხვრა. არის მხოლოდ ცმუკვა, ფეხების მოუთმენელი კანკალი და ერთმანეთზე ხახუნი სასქესო ადგილებით.

ყოველივე ეს ნაყოფია ბურჯუაზიის გემოვნებისა. ბერლინის მშვენებას შეადგენენ საუცხოვო საავადმყოფოები და კლინიკები. გასაოცარი სისუფთავე, უაღრესი წესრიგი და მეცნიერების უკანასკნელი სიტყვა—აი, რას იხილავთ აქ. შესანიშნავად არის აქ დაყენებული რენტგენელოგია და რენტგენოლიაგნოსტიკა.

საექიმო დარგში ისე, როგორც წარმოებებში, გამეფებულია მეტად ვიწრო სპეციალიზაცია: არის გამოჩენილი ექიმი მარტო გულისა, მარტო კუჭისა, მარტო ღვიძლისა და სხვ.

დიდ ქალაქში თითქმის ხუთმილიონიანი მცხოვრებით ეს ბუნებრივია, საჭირო და აუცილებელი.

რომელიმე პატარა დაბაში ექიმმა ყველაფერი უნდა იცოდეს. აქ დიდ ქალაქში კი შეიძლება ბუასილის წამლობა იცოდეს მხოლოდ და მუშაობას თავს ვერ ართმევდეს.

აფთიაქები აქ კერძოა. სალამოს შვიდი საათიდან და კვირა-უქმე დღეს ყოველთვითეულ თავ წამალზე ერთ მარკას ზედმეტს ახდევინებენ.

უმალესი სასწავლებელი ბევრია. სტუდენტობაში დღესაც ძალიან გავრცელებულია დუელი. გერმანელ სტუდენტს უსათუოდ უნდა ჰქონდეს რამდენიმე ჭრილობა სახეზე. უფრო იჭრებიან მარცხენა მხარზე: მოქნეულ ხმალს თუ მოპირდაპირემ თავი მოარიდა, გადაჰხარა, დაღუნა და სხვ., ეს უდიდესი სილაჩრე და სირცხვილია. ამიტომ ყოველი სტუდენტი წინდაწინვე ვარჯიშობს, რომ თავი მიაჩვიოს ხმალის შეხვედრას და ასეთი სირცხვილი არა სჭამოს.

დუელის იარაღი არის მხოლოდ ხმალი. უშენენ ერთმანეთს თავში და სახეზე. თვალები დაფარულია.

თქვენ გგონიათ, დუელისათვის საჭიროა ჩხუბი, შეურაცხყოფა და სხვა რამ ამგვარი მიზეზი? სრულებითაც არა.

დუელი გერმანელი სტუდენტისათვის არის სავალდებულო, მას უსათუოდ უნდა ჰქონდეს „გმირობის“ ძალი სახეზე; ამიტომ გავრცელებულია ამხანაგური დუელი; ერთი მეორეს გამოიწვევს მხოლოდ. იმიტომ, რომ ერთმანეთი თავში ან სახეზე დასჭრან და ამით გახდენ გერმანელი სტუდენტის სახელის ტარების ღირსი.

ქალი წინეთ უნივერსიტეტში არ შედიოდა აქ; მათთვის იყო განსაკუთრებული სასწავლებლები, სადაც ლებულობდნენ ოჯახში საჭირო და გამოსადეგ

ოდნას, დღეს კი გერმანელი ქალი უმაღლეს სასწავლებელსაც დაეწაფა.

გერმანიაში დღეს ბევრია ქართველი სტუდენტობა, არის ბერლინშიაც. უმეტესობა სწავლობს პოლიტექნიკუმში. დამოკიდებულება ქართველებსა და გერმანელებს შორის ძალიან კარგია, თუ ეს დამოკიდებულება არ გააფუჭა ფულის საკითხმა: ჩვენს სტუდენტობას ფული მოსდის ძალიან ცოტა, ისიც არა მუდმივად; ამის გამო ყველა დავალიანებულია.

ბერლინში არსებობს ქართული კოლონია, რომლის თავმჯდომარედ პავლე საყვარელიძეა არჩეული.

გერმანიაში მყოფი ქართული სტუდენტობის მატერიალური მდგომარეობის გაუმჯობესობა სერიოზული საკითხია; მას უსათუოდ აქვს ცოტაოდენი პოლიტიკური მნიშვნელობა და ამიტომ კოლონიის თავმჯდომარემ უნდა მიაქციოს განსაკუთრებული ყურადღება ამ მდგომარეობის გაუმჯობესობას.

ქართველი ემიგრაცია ბერლინში ძალიან მცირე რიცხოვანია, რუსული — საკმაოდ დიდია.

რას აკეთებენ რუსი-ემიგრანტები? ხმაურობენ, ფაფხურობენ, მტვერს აყენებენ — ეს გახლავთ ნაცარქექიობა.

გამოდის აქ „Пуль“, გაზეთი. მემარჯვენეებისა. სიცრუისა და ჭორების მეტს შიგ ვერაფერს ნახავთ.

ეს ბუნებრივია. სინამდვილე მათი დამლუპველია. ამიტომ ჭორებში უნდა ეძიონ ხსნა და შეწუხებული გულის დაყუჩება, ემიგრაციის მდგომარეობასა და ფსიქოლოგიას ვინც გაეცნობა, დარწმუნდება, რომ ამგვარ პირობებში ყოველგვარი ჭორი ერთგვარი მალამოა.

მომაკვდავს და განწირულს უნდა სწამდეს, რომ ის სულ მალე განიკურნება და აღსდგება, რადგანაც ასეთი რწმენა სიკვდილის შიშს აქარწყლებს და ტანჯვას ანელებს. ემიგრაციის ფსიქოლოგიის და შინაგანი განწყობილების თავისებურობით აიხსნება ის გარემოებაც, რომ „Рух“–ში გასავალი აქვს ყოველგვარ ჭორს საბჭოთა კავშირის შესახებ.

ნათქვამია: „წყალწაღებული ხავსს ეკიდებოდა“–ო. ყოველგვარი ჭორი აქ ხავსის დანიშნულებას ასრულებს და ემიგრაციაც ხარბად ეჭიდება ამ ხავსს. მას უნდა, მას სწყურია დააჯეროს თავისი თავი, რომ ყოველივე ეს ჭორი კი არ არის, არამედ ცოცხალი სინამდვილე და რომ ის მალე დაბრუნდება რუსეთში.

„Рух“–ი ასრულებს კიდევ ერთ დიდ საქმეს: ყოველ-დღე აცხადებს სად და როდის არის მწირველი მიტროპოლიტი ევლოლი. აი მაგალითი:

„ღვთის მსახურება რუსულ მართლმადიდებელ ეკლესიაში გარდენბერგ-შტრასეზე № 19: შაბათს, 15 სექტემბერს, ლოცვა საღამოს 6 საათზე; კვირას, 16 სექტემბერს — ლიტურგია (წირვა) დილის 10 ნახევარ საათზე. ხუთშაბათს, 20 სექტემბერს — ლოცვა საღამოს 6 საათზე. პარასკევს, 26 სექტემბერს — ღვთისმშობლობას — წირვა დილის 10-ნახევარ საათზე. ლოცვას დღესასწაულის წინ და წირვას 21 სექტემბერს შეასრულებს მიტროპოლიტი ევლოდი“.

ამას მოსდევს განცხადება მეორე რუსული ეკლესიის წირვა-ლოცვისა.

აი როგორ ერთობა და იყოლიებს თავს რუსული ემიგრაცია.

როგორი არის დამოკიდებულება გერმანიასა და საბჭოთა კავშირს შორის? გერმანია დღეს ისეთ მდგომარეობაში იმყოფება, რომ მას მოკავშირე ესაჭიროება. მისთვის საიმედო დასაყრდნობს საბჭოთა ფედერაცია წარმოადგენს, ამიტომ ორიენტაცია აღმოსავლეთზე გერმანიისათვის აუცილებელია.

გერმანიის ხალხს ეს ძალიან კარგად აქვს შეგნებული და გათვალისწინებული. ბერლინში საბჭოთა კავშირს დიდის სიმპატიით იხსენიებენ და ყოველივე რუსული მოსწონთ. თუ კინო-სურათი რუსუ-

ლი ცხოვრებიდან არის აღებული დარბაზი მუდამ გატენილია ხალხით.

ძალიან დიდ ინტერესს იწვევს ბერლინში რუსეთის ლიტერატურა, ერთის სიტყვით ყველგან და ყველაფერში ემჩნევა, რომ გერმანიის ხალხის სიმპატიები თანდათან იხრება საბჭოთა კავშირისაკენ. გერმანიამ თავის წარმოება აღადგინა, მას აქვს აუარებელი საქონელი. მარტო გერმანია ამ საქონელს ვერ გაასაღებს, კოლონიები კი ხელიდან წაუვიდა. გერმანიის საქონელის მთავარი გზა აღმოსავლეთისაკენ არის და აქ უპირველესი მნიშვნელობა საბჭოთა ფედერაციას აქვს. ამიტომ გერმანიის ბურჟუაზიის ინტერესებიც მოითხოვენ საბჭოთა კავშირთან დაახლოებას. და სხვადასხვა ხელშეკრულების დადებას.

V.

გერმანია დღეს წარმოადგენს სხვადასხვა რესპუბლიკის კავშირს. როგორც ქართლი, იმერეთი, სამეგრელო, სვანეთი ზნეჩვეულებასა და ენაშიაც კი კუთხურ თავისებურობას ატარებენ, სწორედ ასე არის გერმანიაშიც. მონარქისტული განწყობილება გერმანიაში ძლიერია, განსაკუთრებით ბავარიაში.

პრინცი რუპრეხტი იქ მეტად პოპულიარულია და ბავარია დღესვე გამოაცხადებს მას მეფედ, რომ ნება მისცენ.

ვილჰელმი გერმანიაში დღესაც უყვართ, რასაკვირველია, გარკვეულ ფენებში, მხოლოდ გული წყდებათ: გაჭირვების დროს რათ მიგვატოვა და რათ გაიქცაო. ბერლინში არის მეფეთა პანთეონი. წვრილბურჟუაზიულ მემჩანობას განსაკუთრებით უყვარს დედოფალი შარლოტა და ფრიდრიხ დიდი: მოდიან და მათ საფლავს ცოცხალი ყვავილებითა და თაიგულებით ამკობენ.

ასეთ განწყობილებას ებრძვის მუშათა კლასი. გერმანია თუ დღეს გაერთიანებულია, ეს მიეწერება მუშათა კლასს, და არა ბისმარკს. გერმანიაში თუ დღეს რესპუბლიკაა, ესეც ნაყოფია მუშათა კლასის ბრძოლისა.

გერმანიის პროლეტარიატი თავს იყრიდა დღემდე ს. დ. პარტიაში და ეს პარტია ძალიან მძლავრი იყო. გერმანია ომამდე იყო კლასიკური ქვეყანა სოციალ-დემოკრატიისა, მაგრამ დღეს ასე აღარ არის.

მართალია, ეს პარტია ჯერ კიდევ საკმაოდ ძლიერია, მაგრამ ეს ძლიერება თანდათან სუსტდება.

მიზეზი ბევრია და მათ შორის ის გარემოებაც, რომ ს. დ.-ის ბელადებმა დიდი ხანია დაჰკარგეს

პროლეტარული განწყობილება და ბურჟუაზიაში გაითქვიფენ,

გერმანიაში ძლიერია მსხვილი ბურჟუაზია. მსხვილი წარმოების პროცესში გამდიდრება ხშირად ლატარიასავით მოდის; ცდუნება ყოველი ფეხის გადადგმაზე ძალიან დიდია. ამის გამო ს. დ. ბელადები გაიტაცა გამდიდრების სურვილმა და დღეს ბევრი მათგანი მდგომარეობით ნამდვილი ბურჟუაა; არის პატრონი შემოსავლიანი აქციებისა, დირექტორია რომელიმე სააქციო საზოგადოებისა, აქვს ბანკში დიდი თანხა და სხვა.

მდგომარეობა ჰქმნის შეგნებას და ამიტომ ბელადები თანდათან ჩამოშორდნენ პროლეტარულ აზროვნებას; რევოლუციონური მარქსიზმი მათ აღარა სწამთ, პროლეტარიატის დიქტატურას უარყოფენ, კლასთა ბრძოლას უარყოფენ და აღიარებენ კლასთა თანამშრომლობას. სოციალიზმს ისინი უყურებენ როგორც ნერონის დროის რომაელ არისტოკრატი იუპიტერს: იუპიტერი მას სრულებით აღარ სწამდა, მაგრამ საჯაროდ, ხალხის დასანახავად იხსენიებდა და თაყვანსა სცემდა.

ჯავშნოსნების ასაგებად კრედიტების გაღებამ ს. დ. მთავრობას გაუტეხა აქ სახელი და დაუკარგა ნდობა.

ყოველივე ამის შემდეგ არ არის გასაკვირი თუ კომპარტია გერმანიაში თანდათან და სისტემატიურად იზრდება.

მუშათა კლასის მდგომარეობა გერმანიაში მძიმეა. არის სოციალური კანონმდებლობაც, უმუშევართა, ინვალიდთა და მოხუცთა დაზღვევაც მაგრამ ყოველივე ეს იმხელაა, — რომ იტყვიან: დიდ ქვაბში არ ეტეოდა, პატარაში არ კმარიყო. შორიდან დიდი მოსჩანს, ახლოს ერთი ნამცეცია.

გერმანიის მუშა რიგიან საჭმელს კვირაში ორჯერ თუ სჭამს. ესეც დიდი საჭმეა; მისი საჭმელი კართოფილი, კართოფილი და ისევე კართოფილია.

კიდევ? კიდევ ღორის ქონი და კართოფილი. ჯერჯერობით გერმანიაში არ არის იმედი მდგომარეობის გაუმჯობესებისა.

მაშასადამე, კომპარტიის გავლენა თანდათან უნდა გაიზარდოს მუშებში.

გერმანიაში ფეხს იკიდებს ფაშიზმი. რას წარმოადგენს ფაშიზმი?

ბურჟუაზიის ორგანიზაციულად შეკავშირებას პროლეტარიატის წინააღმდეგ.

ფაშიზმს უსათუოდ აქვს ნიადაგი გერმანიაში, რადგანაც ეს არის ქვეყანა მსხვილი ბურჟუაზიისა.

ფაშიზმი ის ხავესია, რომელსაც ებლაუჭება ბურჟუაზია თავისი ბატონობის შესანარჩუნებლად.

ვერავითარი ფაშიზმით, ვერავითარი შეკავშირებით ბურჟუაზია ვერ შეაჩერებს მუშათა რევოლუციონურ განწყობილებასა და ბრძოლას. რაც უფრო სასტიკი იქნება ბურჟუაზიის წინააღმდეგობა, მით უფრო სასტიკი იქნება მუშათა კლასის შეტევა; ის გადალახავს ყოველგვარ დაბრკოლებას და ბურჟუაზიული ცხოვრების ალაგას დაამყარებს სოციალიზმს.

გერმანიის ბურჟუაზია ამას მშვენივრად გრძნობს და ამიტომაც ცდილობს დაეყრდნოს სოციალდემოკრატიას...

— თქვენ არ მოგწონთ არსებული წყობილება, სოციალიზმი უნდა დაამყაროთ? კარგი და პატიოსანი. რა საჭიროა ამისათვის კლასთა ბრძოლა. რევოლუცია, სამოქალაქო ომი? ვითანამშრომლოთ, გაატარეთ ცხოვრებაში რეფორმები და სისხლის დაუღვრელად, მშვიდობიანის გზით მიხვალთ თქვენს მიზნამდე! — ეუბნება ბურჟუაზია მუშებს.

სოციალდემოკრატიის ბელადები თვითონ არიან ბურჟუაზიულ განცხრომაში და აღარც რევოლუცია უნდათ, აღარც კლასთა ბრძოლა, აღარც სამოქალაქო ომი.

ამიტომ ცდილობენ მუშებს თავი შეუხვიონ; ჰპირდებიან: ოო, ჩვენ მშვიდობიანის გზით მივდივართ სოციალიზმის სამეფოშიო, და უნდათ, მუშები ჩაითრიონ კლასთა თანამშრომლობის ჭაობში.

სოციალდემოკრატიის ბელადები აქამდის ახერხებდნენ გერმანიაში მუშის თვალის ახვევას. მათ უკვე შესწორებანი შექონდათ მარქს-ენგელსის თეორიაში; მაგრამ ერთის მხრით მათ მიერ ჩადენილმა მრავალმა სიყალბემ და მეორეს მხრივ ოქტომბრის რევოლუციამ მუშები გამოათხიზლა და ისინი თანდათან სტოვებენ სოციალდემოკრატიის რიგებს. კომპარტიის რიცხვი და გავლენა დღითი დღე იზრდება. შეტაკებანი ფაშისტებსა და კომუნისტებს შორის ბერლინის ქუჩებზე თანდათან ხშირდება და ხვალინდელ დღეს ბურჟუაზია ვეღარ შეჰყურებს მაგარი გულითა და მტკიცე რწმენით.

ასეთი გახლავთ დღევანდელი ბერლინის ვითარება.

დაუმატოთ ამას ის გარემოება, რომ უმუშევართა რიცხვი დღეს გერმანიაში ერთ მილიონს უდრის. საჭიროების დროს ვის გაჰყვება ეს ლაშქარი არსებული წყობილებით უკმაყოფილოებისა?

მე კი მგონია, რომ კომუნისტებს, და სხვისა სხვამ იცის.

ბერლინში მეტად ბევრი რამ არის საყურადღებო ჩვენი მკითხველისათვის, მაგრამ ყველაფრის აღწერას შთაბეჭდილებათა ფარგლები ვერ დაიტევენ.

საინტერესოა გერმანელის ბუნება და ხასიათი, რომლის შესახებაც სრულიად ერთი-მეორის საწინააღმდეგო აზრს გაიგონებთ.

— გერმანელი ხეპრეა, ტლანქი, უჟმური, კრიყანგი! — აი რა გამიგონია და ეხლაც მესმის ხშირად.

ყოველივე ეს რომ მართალი იყოს, გაუგებარია მაშინ, როგორ შექმნა ასეთმა ერმა უდიდესი კულტურა, უდიდესი ტექნიკა, მეცნიერება, ხელოვნება?

ბეტჰოვენი, ბახი, მოცარტი, ვაგნერი და სხვ, განა მსოფლიო სახელები არ არიან?

ტლანქი, უჟმური ერი ასეთ მუსიკას ვერ მოგვცემსთ.

გერმანელის ხასიათი მეტისმეტად რთულია. გერმანია გეოგრაფიულად და ისტორიულად დაყოფილია სხვადასხვა კუთხეებად, როგორც მაგ. თუნდა ჩვენი საქართველო. ყოველი კუთხის მცხოვრები თავის ხასიათში ატარებს რასმე განსხვავებულს, თავისებურს, როგორც, მაგალითად, გურული, რაჭველი, კახელი და სხვ.

გერმანელის ხასიათი ჩამოყალიბდა სხვადასხვა პოლიტიკური და ეკონომიური წყობილების ზეგავლენ-

ნით. რაინდული ხანა, ფეოდალიზმი, კაპიტალიზმი, მსხვილი ინდუსტრია, იმპერიალიზმი, — ყოველმა ხანამ თავისი დალი დაასვა გერმანელის ხასიათს, თავისი ცვლილება შეიტანა შიგ; ცვლილება ცვლილებას დაერთო და გამოვიდა რთული ბუნება გერმანელისა.

გერმანელის ბუნებაში მრავალი საუკუნენი ლაპარაკობენ.

გერმანელის ბუნებაში აჩის რაინდული განწყობილება; ეს გახლავთ ნაშთი საშუალო საუკუნოებისა. მას უყვარს სამხედრო ვარჯიშობა, სამხედრო დისციპლინა, სამხედრო სამსახური.

რაინდულ განწყობილებაში უნდა ვეძიოთ ახსნა იმ მოვლენისა, რომ გერმანელ ახალგაზრდობას და თვითონ ხალხს დღემდე უყვარს დუელი და დაჩეხილი სახე.

გერმანიის ზოგიერთი გამოჩენილი პროფესორი ამართლებს დუელს სტუდენტობაში და საჭიროდ მიაჩნია ის. რატომ, რა მოსაზრებით?

დუელი წრთვნის ახალგაზრდობაში რაინდულ თისებებსო.

რაინდობა მოითხოვს ზრდილობას, თავის ღირსების დაცვას.

ასეთია გერმანელი. ის თავდაჭერილია ჭირშიაც, ლხინშიაც. ქუჩაში მთვრალს ძალიან ძვირად, ან სრუ-

ღრად ვერ ნახავთ. მთვრალის ღრიალსა და აყალ-
მაყალს ვერ გაიგონებთ. თუ დათვრა სადმე, მაში-
ნათვე გასწევს წყნარად სახლისაკენ, ან ამხანაგები
გააპარებენ.

ის სიმღერაშიაც, სიციალშიაც თავდაპირილია,
თითქოს გაუბედავად გამოდიან იმის პირიდან სასი-
მღერო, სამხიარულო ხმები. ეს იმიტომ, რომ გერ-
მანელს არ უნდა სხვისი შეწუხება, სხვის პიროვნე-
ბას პატივსა სცემს.

როდესაც გერმანელი სრულებით თავისუფალია,
კარგ გუნებაზე და დარწმუნებულია, რომ არავის
შეავიწროვებს, ქეიფიც იცის, სიმღერაც, დროს ტა-
რებაც და ღრიალიც. ხოლო თუ თქვენ შეაწუხებთ
იმისი მყუდროება, წესრიგი დაარღვიეთ, ამას არ მო-
ვითმენსთ: შენიშვნას მოგცემსთ, გაგაფრთხილებსთ.
თუ მაინც თქვენი არ მოიშალეთ ამის შემდეგ, ის
ხებრეც შეიქნება, ტლანქიც, უზრდელიც, მშრალიც
და სხვ.

გერმანელს ძვალ-რბილში აქვს გამჯდარი გრძნობა
თავისი მოვალეობის შეგნებისა ყველას მიმართ. ის
ამ მოვალეობას არ დაარღვევს, ხოლო თუ თქვენ
დაარღვევთ არ გააპატიებსთ.

გერმანელი შრომის კაცია, დილით ადრე უნდა
ადგეს, ამიტომ ღამით მოსვენება უნდა, რა თქვენ

11 — 12 საათზე ღამით ხმაურობთ, თუნდაც ბოლთას სცემთ ოთახში, გერმანელი გამოგვივარდებათ: მას აბრაზებს მართო თქვენი საქციელი კი არა, არამედ ისიც, რომ თქვენ არ გესმით თქვენი მოვალეობა მეზობლის მიმართ, ან არ ასრულებთ ამ მოვალეობას.

ჩვენ ამ მხრივ ველურები ვართ ჯერჯერობით.

გერმანია დიდი ხანია გადაიქცა მსხვილი ინდუსტრიის ქვეყნად. საჭირო გახდა ვიწრო სპეციალიზაცია. ამან მოითხოვა დიდი შრომა, დაკვირვება, მოთმინება. რომანტიზმით და რაინდობით აქ ფონს ვერ გახვალთ და გერმანელიც ჩაუჯდა დაზვას, ჩაიკეტა სახელოსნოში, კაბინეტში, ლაბორატორიაში.

ასეთი შრომა მძიმე ინდუსტრიაში მოითხოვს დიდ დისციპლინას, დიდ სიმტკიცეს ხასიათისას და დიდ წესრიგს. გერმანელმა სწორედ აქ გამოიჩინა დიდი ნიჭი და ამიტომ გაიმარჯვა.

გერმანელის ხასიათი მეტად მტკიცეა, მისი ბუნება მაგარი, გამძლე და ამტანია. გერმანელი ამოირჩევს სულ წვრილმან რასმე, ერთ პატარა ხრახნილს, ჭიანჭველას და მთელ თავის სიცოცხლეს იმის შესწავლას, გაუმჯობესებას მოანდომებს.

ვიწრო სპეციალიზაცია და დიდი შრომა მოითხოვს ადამიანის მთელი ყურადღების ცალმხრივად მიმართვას და მთელი ნერვების დაჭიმვას.

ამიტომაც გერმანელი ჩაკეტილია თავის ხელობაში, თავის სპეციალობაში და სხვა მას ნაკლებად აინტერესებს. ყველაფერი რომ იცოდეს და საფუძვლიანად კი არაფერი, ასეთ ადამიანს გერმანიაში ძვირად ნახავთ. გერმანელმა ყველაფერი არ იცის, არც უნდა მას ყველაფრის ცოდნა: მან იცის ერთი რამ, მაგრამ იცის ზედმიწევნით, საფუძვლიანად.

მუქთად შრომა და გარჯა გერმანელს არ უყვარს. იმის თვალში შრომა ყველამ უნდა დაათვალოს: ახლობელმა, შორეულმა, — ნათესავებმაც, უცხომაც. ამიტომ ახლობელი ნათესავისაგან შრომისათვის ფულის ან რაიმე გასამრჯელოს მიღება მას არც ეთაკილება, არც ეჩოთირება. გერმანელი თქვენ არ ჩაგიყოფთ ჯიბეში ხელს, მაგრამ არც თქვენ მოგცემსთ ნებას, რომ იმის ჯიბეში ხელები აფათუროთ.

მსხვილი ინდუსტრიის ქვეყანაში შემოსავალ-გასაქალს ანგარიში უნდა, ფულის ხარჯვაში ყაირათიანობა და სიფრთხილეა საჭირო.

გერმანელს ყველა ეს თვისება აქვს. ის ანგარიშის კაცია, ხელმოჭერილი, ხარჯვაში თავდაჭერილი, საქმეში ფრთხილი. კაპეიკს თქვენსას არ შეირჩენს, მაგრამ არც თქვენ შეგარჩენსთ ერთ კაპეიკს თავისას. ფულის ანგარიში მოითხოვს გეგმიან სიზუსტეს;

თქვენ უნდა იცოდეთ თქვენი ყოველდღიური შემოსავალი და გასავალი სისწორით.

გერმანელმა ეს იცის და ამიტომ სიზუსტე, სისწორე, სიმართლე განსაკუთრებით უყვარს.

თუ თქვენი მართებს, შეპირებულ ვადაზე მოგცემსთ. თუ თქვენ გმართებსთ, შეპირებულ ვადაზე უსათუოდ უნდა დაუბრუნოთ, თორემ იმის თვალში ყოველგვარ ნდობასა და პატივისცემას დაჰკარგავთ.

დიდი შრომა, კონკურენცია და ანგარიშიანობა მოითხოვს გეგმიანობას, წესრიგს. გერმანელი უაღრესად წესრიგის ადამიანია. მას უყვარს წესრიგი ყველგან, ყველაფერში: ოჯახში, ქუჩაში, სახელოსნოში, რესტორანში ადგომა დაწოლა, ძილი, სადილი, დასვენება, მუშაობა, დროსტარება, ყველაფერი წესრიგს ექვემდებარება.

ასეთი გახლავთ ბუნება მძიმე ინდუსტრიისა. ის მარტო ნიჰს კი არ მოითხოვს, არამედ შესაფერ ხასიათსაც. გერმანელი ან უნდა შეგუებოდა მას, ან უნდა დამარცხებულყო.

გერმანელმა გაიმარჯვა იმიტომ რომ თავისი ხასიათი გარდაქმნა და შეუფარდა მსხვილ ინდუსტრიას.

ვისაც ყოველივე ეს არა აქვს გარკვეული, ბევრი რამ გერმანელის ხასიათში მისთვის გაუგებარი დარჩება.

ბერლინში საბჭოთა მოქალაქისათვის საფრანგეთის ვიზის მიღება ძნელია.

საფრანგეთის მთავრობას ძალიან ეშინიან წითელი პასპორტის. გერმანიის ვიზის მიღება თქვენ შეგიძლიათ თბილისშივე და ამ მხრივ გერმანელები მეტად თავაზიანები არიან.

სულ სხვაა საფრანგეთის საკონსულო ბერლინში.

— ვისთან მიდიხართ? რა გინდათ? რამდენ ხანს დარჩებით? ფრანგებში ვის იცნობთ? — აი როგორი კითხვებით მოგმართავენ.

— ეე, თუ ჩემი პასპორტი ასეთი საფრთხობელაა, აშკარაა საფრანგეთის მთავრობის მდგომარეობა არც ისეთი მტკიცე ყოფილა! — გავიფიქრე მე.

ბევრი მეცადინეობისა და დავიდარაბის შემდეგ მივიღე, როგორც იქნა ვიზა და გავეშურე პარიზისაკენ.

მატარებელი დაიძრა და გასწია შურდულივით; უკან მოვიტოვეთ ბერლინი, წინ ველები, მინდვრები, საუცხოვო ტყე, კოხტა, ლამაზი სოფლები.

არსად გლეხი იმდენად დაჩაგრული არ იყო, როგორც ჩვენში თვითმპყრობელობის დროს. არსად გლეხს ისე ფართოდ არა აქვს გაღებული კარები

კეთილდღეობისაკენ, როგორც საბჭოთა კავშირში. ამიტომ დარწმუნებული ვარ, რომ ახლო მომავალში ჩვენი სოფელიც გამოიცივლება, გალამაზდება, გამშენიერდება, ელექტრონის შუქი დაიწყებს ნაფარდობას ჩვენი გლეხის სახლში და ავტომობილები ქროლვას ჩვენი სოფლის შარა-გზაზე.

აი ქალაქები ჰანნოვერი, დორტსმუნდი, გელზენკირხენი... ყოველი მათგანი პატარა ასლია დიდი ბერლინისა: იმგვარივე სტილის, ზომის და ფერის სახლები, სწორი, მწყობრად გაჭიმული ქუჩები, ასფალტით დაგებული, ქუჩებში ჩამწკრივებული ხეები, პატარა აივნებზე ყვავილები, ტრამვაი, ავტომობილები, სისუფთავე, სისუფთავე და სისუფთავე.

მე მგონია დედამიწის ზურგზე ისე არავის უყვარს სისუფთავე როგორც გერმანელს. სისუფთავე ყველგან, სისუფთავე ყველაფერში: სახლში, კარში, ტანზე, გერმანელის უდიდესი მოთხოვნილებაა. ქალაქის ნაგლეჯს, პაპიროსის ნამწვს, გერმანელი არ გადააგდებს არასოდეს.

რაც უფრო ვშორდებით ბერლინს და ვუახლოვდებით სამხრეთს, ველ-მინდვრები დანდათან იცვლებიან და ჩვენ წინ იშლება ზემო-იმერეთის ბუნება; აქანებული და დაქანებული ნიადაგი, აღმართ-დაღმართი, ბორცვები, გორაკები, მთები, აქ მოსახლეობაც

მეტად ხშირია, სოფელი სოფელს მისდევს. აი ქარხნების მილები თანდათან ბევრი, ბევრი და ბოლოს მთელი ტყე მილებისა.

აი თურმე სად ყოფილა ნამდვილი გერმანია მსხვილი ინდუსტრიისა, დორტსმუნდი, გელზენკირხენი, ესენი, ალტენესენი, ობერჰაუზენი, დუსელდორფი და სხვა ერთი-მეორეზე არიან გადაბმული თავისი წარმოებით და უდიდეს შთაბეჭდილებას ახდენენ მნახველზე. განსაკუთრებით ღამე, როდესაც ვეება ქარხნების ღუმელებში ცეცხლი გუგუნებს და ურიცხვ მილებიდან ალი ჰქვინავს; ცის კაბადონი წითლად იღებება მაშინ, მატარებელი მიჰქრის ქარხნის მილების ხანძარმოდებულ ტყეში და არემარეს თვალგადაუწვდენელ სივრცეზე თითქოს ცეცხლი უკიდია.

აი სად არის კოლექტიური შრომა, კოლექტიური შეგნება, კოლექტიური ნება — საძირკველი სოციალიზმისა.

რატომ განვითარდა მაინც-და-მაინც გერმანიის სამხრეთში ასე მძლავრად მძიმე ინდუსტრია? მიტომ, რომ აქ არის ქვანახშირი. გერმანია ღარიბია ევრეთ წოდებული თეთრი ნახშირით, ელექტრონის ენერგიით, რადგანაც წყალვარდნილები აქ არ არის, მდინარეები ვაკეზე მიიზღაზნებიან მდორედ და ისეთი სადგურების აგება, როგორც ჩვენი ზაჰესი და

რიონჰესია, აქ მეტად ძნელია. ჯერჯერობით მხოლოდ ბავარიაშია მძლავრი ჰიდრო-ელექტროს სადგური. სხვაგან მანქანებით ლეზულობენ ელექტროს ძალას ორთქლის საშუალებით. სამაგიეროდ გერმანიის სამხრეთი მდიდარია ქვანახშირით და მძიმე ინდუსტრიაც აქ დამკვიდრდა მტკიცედ.

ჩვენ ბევრი გვაქვს თეთრი ნახშირიც, შავიც, გვაქვს სხვადასხვა მადნეულობა, ნავთი, შავი ქვა; მიუმატეთ ამას ახალი წყობილება და დამეთანხმებით: ჩვენ გვაქვს ყველა პირობა, რომ ახლო მომავალში მძლავრად აფუგუნდენ ჩვენშიაც ქარხნების მიღები.

შუალამეს გადასული იყო, როდესაც ბელგიის საზღვარს მივატანეთ.

მატარებელი გაჩერდა, შემოვიდენ ბელგიის მოხელენი და მოგვთხოვეს პასპორტები.

ჩემი პასპორტი აათვალიერეს, ჩაათვალიერეს, ატრიალეს, გადმომხედეს, შემდეგ ერთმა მითხრა:

— ემიგრანტი ხართ?

— მე ვარ მოქალაქე საბჭოთა კავშირისა და ემიგრაციასთან არაფერი საერთო არა მაქვს — მკვახედ მივუგე.

ერთი კიდევ მომზომეს თვალთ, პასპორტზე ბეჭედი დამიკრეს და გამშორდენ.

— აბა გადმოშალეთ ქვენი ბარგი.— გაისმა ხმა და ჩქარის ნაბიჯით წამოვიდა ჩვენსკენ რამოდენიმე კაცი.

ერთი იღვა და თვალყურს გვადევნებდა, სხვები შეუდგენ ბარგის ჩხრეკას, შემდეგ გაგვამწყკრივეს ჯარისკაცებივით და ჯერ შეანათეს სკამებს ქვეშ, გასინჯეს კარგად ხომ არაფერია დამალულიო. მერე მოგვდგნენ სათითაოდ და ყურებიდან ფეხის ფჩხილებამდე საფუძვლიანად გაგვსინჯეს, ჯიბეები დაგვითვალთვალეს და ხელები კარგად მოგვისვეს ყველგან სიგრძე-სიგანეზე.

მომავონდა ნეგორელოე, იქაური დათვალთვალეობა, ზრდილობა, თავაზიანობა, ღირსეული მოპყრობა და გულში ვსთქვი:

— მობრძანდით და ჩვენგან ისწავლეთ.

გერმანიის საზღვრიდან პარიზამდე მდებარეობა მიემგვანება გერმანიისას: უმეტესად ვაკე, დაცემული ადგილი, ხოლო ალაგ-ალაგ აზვირთებული, ამალღებული.

საფრანგეთის სოფლები ლამაზია, მოწყობილი, სახლები კარგი: ქვისა, აგურის, კრამიტით გადახურული, გზები საუცხოვო, ქვით მოკირწყლული, ბევრგან ასფალტით დაფენილი.

მე მხოლოდ ვერსად შევნიშნე ისეთი ინდუსტრირაც სამხრეთ გერმანიას ახასიათებს. მართალია,

ბევრგან დაინახავთ ქარხნის მილებს, მაგრამ ტყე-სავით მიჯრილ ცეცხლის მქშინავ ყელებს ქარხნებისას თქვენ ვერ იხილავთ.

მატარებელმა ცოტა უკლო.

პატარ-პატარა ხშირი სახლები; ალბად მუშათა უბანია, შემდეგ ორსართულიანი, სამი, ხუთსართულიანი ქვის სახლები, გამურული, გაშავებული კედლები, ქარხნები, ქარხნის მილები. ქალები, მამაკაცები; ილიმებიან და ხელს გვიქნევენ.

— პარიზი, პარიზი! — გაისმა ხმები ვაგონში.

მგზავრები წამოიშალნენ თავისი ბარგი-ბარხანით.

მატარებელი შესრიალდა შუშით გადახურულ ბაქანზე და გაჩერდა.

ესეც პარიზი!

ჭუჭყიანი სადგური, ვიწრო, ნაგავიანი ქუჩა, გამურული სახლები, რომელთა კედლებსაც საფუძვლიანი შეკეთება დიდი ხანი არ ღირსებია. ეს არის სანაქებო პარიზი?

პირველი შთაბეჭდილება დიდი არაფერი შეილია.

პარიზი ისეთი ქალაქია, რომელიც პირველი შეხედვით თავს ვერ მოგაწონებთ. პარიზი უნდა დაათვალიეროთ, მხოლოდ მაშინ დაინახავთ იმის სილამაზესაც, სიმახინჯესაც.

ყოველი ქალაქი ერთგვარი ხელოვნებაა, მასში იხატება ხალხის ბუნება, შეგნება, მდგომარეობა.

გერმანელის ბუნება დინჯია, აუჩქარებელი, მტკიცე, ჩაკირული. მისი მთელი მოქმედება. მშრალი გონების სასწოროზეა აწონდაწონილი.

ასეთია მისი ქალაქიც: მტკიცე, მკვიდრი, გაზომილი, სწორი.

ფრანგის ბუნება თოფის წამალია — გატაცებული, დაუდგრომელი, ცვალებადი.

ასეთი არის პარიზიც: ცვალებადი, დაუდგრომელი, ყოველ ნაბიჯზე სხვადასხვანაირი, გატაცებული, გრძნობა მოჭარბული.

თვით პარიზის მდგომარეობაც კი ამგვარია: აწეული, დაწეული, ბევრგან ვაკე, ბევრგან ამაღლებული ის წარმოადგენს ოდნავ ატორტმანებულ ზღვას.

ბერლინში ერთი ქუჩა იმდენად მიემგვანება მეორეს, რომ სულ ადვილია გზის დაბნევა.

პარიზში ყოველი ქუჩა თავისებურია, სხვანაირი.

ზოგან მოკლე, ზოგან ვიწრო, მიხვეულ-მოხვეული, გადატეხილი, ზოგან კი ლარივით სწორი, მეტად განიერი, — აი პარიზის ქუჩები.

ამგვარსავე სურათს წარმოადგენენ სახლები: ყოველგვარი სტილი, ყოველგვარი ზომა, ყოველგვარი ფორმა.

ოთახები ზოგან მაღალი, განიერი; ზოგან იმდენად პატარა, დაბალი, რომ მაღალი კაცი ხელით ჭერს აწვდება.

უფრო ხშირია პარიზში შვიდ-რვა სართულიანი სახლი, რომელიც ბერლინის სახლებს მოგაგონებთ თავისი სტილით და ფერით, პარიზელებს უყვართ რკინის ვიწრო აივანი მთელი სართულის სიგრძეზე.

სახლების სახე — ზოგან ლითონის ფერი, როგორც ბერლინში, ზოგან ყვითელი, მწვანე, შინდისფერი და სხვ. პარიზი ძველის-ძველი ქალაქია და ამიტომ აქ ბევრია ძველი სახლი.

სახლები გადახურულია კრამიტით და პრტყელი ქვით.

პარიზელს უყვარს ხე და ქუჩებში ბევრგან ჩამწკრივებული არიან ხეები. აივნებზე კი მეტისმეტად იშვიათია ყვავილები, რაც ასე ალამაზებს ბერლინის ზოგიერთ უბანს.

პარიზში ბევრია ბულვარი, ბაღი, და ყოველი მათგანი შემკულია საუცხოო ქანდაკებებით.

ქუჩები დაგებულია ხით, ასფალტით და პრტყელი ქვით, ჩვენი პლენხანოვის გამზირის მსგავსად.

ქუჩებში არ არის ისეთი სისუფთავე, როგორც ბერლინში. მართალია, ხშირად რწყავენ, მაგრამ უსუფთაობა მაინც არის.

ქუჩების რიცხვი ექვს ათასამდეა, მცხოვრებლები-
სა — ოთხ მილიონამდე. პარიზი გაშენებულია მდინა-
რე სენის ნაპირზე. მდინარე დიდია და მიხვეულ-
მოხვეული ფრანგის ბუნებისა და პარიზის ქუჩებ-
სავით.

ის შემოიჭრება პარიზში სამხრეთიდან, მიიზღაზნე-
ბა მდორედ აღმოსავლეთისაკენ, პარიზის შუაგული-
დან გაუხვევს სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ და ამრი-
გად შემოხაზავს ნახევარ რკალს.

რკალში მდინარის მარჯვენა ნაპირზე მოქცეუ-
ლია პარიზის ერთი მესამედი; ორი მესამედი-კა
რკალს გარეთ რჩება მდინარის მარცხენა ნაპირზე.

პარიზი უნდა დავათვალიეროთ ან ეიფელის კოშ-
კიდან, ან ეტუალიდან. პირველს ყველა იცნობთ. ეს
არის უზარ-მაზარი ოთხფეხიანი ოთხკუთხი კოშკი
რკინისა. ზევით და ზევით თანდათან წვრილდება.
ასვლა შეიძლება კიბით და ლიფტით. მისი სიმაღლე
სამას მეტრს უდრის, იქიდან რომ გადმოიხედავთ,
ადამიანები ძირს ჩიტებივით მოსჩანან. უმჯობესია
პარიზის დათვალიერება ეტუალიდან, რადგანაც ძა-
ლიან მაღალი არ არის და მთელ პარიზს დაჩერე-
ბიხართ იქიდან.

ეტუალი ოთხთაღიანი ოთხკუთხედი კოშკია პა-
რიზის თავში. ეტუალის კედლები შემკულია პატ-

რიოტული შინაარსის ქანდაკებებით და ძირს ასაფლავია ჯარისკაცი, რომლის თავთან განუწყვეტლად ამოდის ალი მიწიდან: აქ მიწის ქვეშ გამოყვანილია მილი, ამოდის საწვავი ჰაერი და მას უკიდია ცეცხლი. თუ ქარმა ვინიცობაა ცეცხლი ჩააქრო, იქვე მილიციელია. და აანთებს.

საფლავის ქვაზე შემდეგი წარწერაა: „აქ განისვენებს უცნობი ფრანგი ჯარისკაცი, რომელიც მოკვდა სამშობლოსათვის 1914—1918 წ.“.

ყველა, ვინც საფლავთან მივა, ვალდებულია ქუდი მოიხადოს, სამხედრო პირები-კი სამხედრო სალამს აძლევენ.

ისტორია ასეთია.

მსოფლიო ომის პირველ მსხვერპლთა შორის დაღუპულ ფრანგ ჯარისკაცებში ბევრის ვინაობა ფრანგებმა ვერ გამოარკვეეს.

ომში დაბრმავებულ ჯარის-კაცს ამოარჩევდნენ ერთი მათგანი და დაასაფლავეს ეტუალის ერთ თაღში ძირს.

ამგვარი დასაფლავების ერთ-ერთი მიზანი არის პატრიოტული გრძნობის გაღვივება. ყოველივე ეს კი წყალს ასხამს ბურჟუაზიის წისქვილზე. მშრომელ ხალხს ოთხი მილიონი ჯანღონით სავსე ახალგაზრდა გამოაკლდა საფრანგეთში მსოფლიო ომის

დროს, საფრანგეთის ბურჟუაზია კი ოქროს მილიარდებს იჩხრიალებს ჯიბეში ყოველ წლიურად რეპარაციის სახით.

ეტუალის კოშკი რგვალ მოედანზეა აგებული, შიგ კიბეა დატანებული. სამას საფეხურს რომ აივლით, ახვალთ თავზე და ძირს გადაიშლება მეტად ლამაზი სურათი.

მოედნიდან იწყება და ვარსკვლავის სხივებში იფანტება ყოველის მხრით თორმეტი ქუჩა, თორმეტივე ქუჩის თავში აგებულია თორმეტი ერთნაირი, ერთგვარი სტილის ხუთსარულიანი სახლი; ყოველ მათგანს წინ აკრავს პატარა ბაღი.

ეს სახლები აუშენებია ნაპოლეონს თავისი თორმეტი მარშალისათვის, უკან დასავლეთით გადაჭიმულია დიდი ბულონის ტყე.

ეს ტყე რომ პარიზის შუაგულში იყოს, ისე როგორც ბერლინში, პარიზი ბევრად უფრო ლამაზი იქნებოდა.

თორმეტ ქუჩებში, რომლებიც ეტუალზე იყრიან თავს, განსაკუთრებით ლამაზია ელისეს ველები.

ეს არის დიდი, სწორი, გრძელი, განიერი, ხეივნებიანი ქუჩა, რომელიც მიიმართება ეტუალიდან სამხრეთ-აღმოსავლეთით მდინარე სენისაკენ, უერთდება აქ დიდ მოედანს, რომლის შუაგულში ამართუ-

ლია ნაპოლეონის მიერ ეგვიპტედან წამოღებული მეტად მაღალი ოთხკუთხი ქვის სვეტი, თავიდან ბოლომდე გაფარული ლურსმული წარწერებით. ნაპოლეონმა გაძარცვა მთელი ევროპა, ეგვიპტე და მოზიდა ყოველივე პარიზში, რომ თავისი სატახტო ქალაქი გაემშვენებია.

პარიზის სილამაზეს სწორედ ეს ნადავლი შეადგენს.

აქედან იწყება ტიულერის იშვიათი ბაღი, შემკული მრავალი ქანდაკებებით, და ბაღის თავში აკრავს უზარმაზარი ნალივით მოვლებული შენობა.

ეს გახლავთ ხელოვნების სასწაული ლუვრი.

შუაგული და საუკეთესო ნაწილი პარიზისა აქ არის.

ეტუალი, ელისეს ველები იმას წინ დიდი მოედანი — კონკორდი, შემდეგ ტიულერის ბაღი და ვერსალი ერთ სწორ ხაზზე იშვიათ სილამაზეს წარმოადგენს. ყოველივე ეს იმყოფება სენის მარცხენა ნაპირზე.

აქეთ არის ოპერა, საუკეთესო სავაჭრო მაღაზიები, კაფეები, რესტორანები, სასტუმროები, კინოები — ერთის სიტყვით ყოველივე, რითაც კი ერთობა და თავს იყოლიებს პარიზში ჩამოსული მსოფლიო ბურჟუაზია.

აქვე ახლოს სენის მარჯვენა ნაპირზე არის ნაპო-
ლეონის საფლავი და მუზეუმი.

ნაპოლეონის ომებმა ხუთი მილიონი ახალგაზრდა
იმსხვერპლა მთელს ევროპაში, მაგრამ ბურჟუაზიას
მშრომელი ხალხის სისხლი არ ეზოგება. საფრანგე-
თის ბურჟუაზია აღმერთებს ნაპოლეონს, რადგანაც
ამით ის აღვივებს შოვინიზმის ცეცხლს და აფერხებს
პროლეტარიატის კლასობრივ დარაზმვას.

შეხვალოთ ქვის შესანიშნავ შენობაში. შუაზე ამო-
ღრმავებულია კალოსავით და შიგ ამალღებულ ალა-
გზე დასვენებულია მარმარილოს კუბო დიდი, ლა-
მაზი, ყავისფერი.

აქვე ახლოს არის ნაპოლეონის მუზეუმი, რამდენ-
იმე სართული წარმოადგენს ნაპოლეონის ომებს,
აუარებელ დროშებს, მისი სარდლების სურათებს,
ოთახებს. აქვეა ნაპოლეონის ქუდი, უნაგირები. ცხე-
ნი, ძაღლი, ლოგინი, ბალიში, მუთაქა.

ყოველივე ეს დიდ შთაბეჭდილებას სტოვებს გა-
რეშეზე.

სამშობლოსადმი სიყვარულის და შოვინიზმის გა-
ღვივება ყოველგვარის საშუალებით,—აი რას გეუბ-
ნებათ პარიზში ყოველი ძეგლი, ყოველი მუზეუმი.

პარიზში არის პანთეონი.

მთელი ზედა-სართული წარმოადგენს სურათებსა და ქანდაკებებს ენევიევასი და ჭკუაზე შეშლილი ჟანა დარკისა, რადგანაც გადმოცემა მათ მიაწერს სამშობლოს ხსნას.

აქვეა ქანდაკება, რომელსაც აწერია „უცნობ გმირებს, რომლებიც დაიხოცენ სამშობლოსათვის“.

აქვეა ქანდაკებები რესტავრაციის ორატორებისა და პუბლიცისტების, ხოლო ვერსად ვერ ნახავთ რობესპიერისა და მარატის ქანდაკებას.

განა ესენი რევოლუციის გმირები არ არიან?

საფრანგეთის ბურჟუაზია ცდილობს დღეს მათი ხსენების მიჩქმალვას.

— გარედან პანთეონს აწერია: „დიდ ადამიანებს მადლიერი სამშობლო“. ქვედა-სართულში მართლაც დასაფლავებული არიან სამშობლოს დიდი ადამიანები: გამბეტა, ჟან-ჟაკ რუსსო, ვოლტერი, ვიქტორ ჰიუგო, ზოლა, მარსელენ ბერტელო და სხვ.

მაფ შორის არის ჟორესი. აი საკვირველებავ!

ჟორესი მართლაც დიდი ადამიანია, დიდი სოციალისტი, მაგრამ ვინ გაიმეტა ის? ბურჟუაზიამ.

ვინ გასწირა ის? ბურჟუაზიამ.

ვინ მოაკვლევინა ის? ბურჟუაზიამ.

ვინ გაამართლა მისი მკვლელი? ბურჟუაზიამ.

ახლა მუშების თვალის ასახვევად ბურჟუაზია „უკედავთა“ შორის ასაფლავებს თავის მსხვერპლს, მაგრამ ასეთი თვალთმაქცობით ფონს გასვლა დღეს შეუძლებელია.

როგორია მიმოსვლის საშუალებანი პარიზში?

ტრამვაი, ავტომობილი, ავტომობილი-ტაქსი, ავტობუსი, ეტლი, მეტრო ე. ი. მიწის-ქვეშა რკინის-გზა და ნავოსნობა სენაზე — აი რითი მოძრაობს პარიზი. პარიზში არ არის საქალაქო რკინის-გზა, როგორც ბერლინში, სადაც მატარებელი ყოველ წამს გადის ერთი უბნიდან მეორესაკენ.

სამაგიეროდ ავტომობილი უამრავია. ეტუალიდან რომ გადმოხედავთ პარიზის ქუჩებს, ავტომობილები ბუზებივით ირევიან. ხშირად ძალიან დიდხანს უნდა იდგეთ ქუჩაზე, რომ ერთი მხრიდან მეორე მხარეზე გადასვლა მოახერხოთ; ავტომობილი ავტომობილს მისდევს ყოველი მხრიდან და მიუჩვეველ ადამიანს ასეთი მოძრაობისაგან თავბრუ ესხმის.

ავტომობილის მალაზიები პარიზში ყოველ ფეხის გადადგმაზეა და ასეთი მალაზიები მუდამ სავსეა ხალხით.

ამ დღეებში დაიხურა აქ ავტომობილების გამოფენა და იმდენი ხალხი ესწრებოდა ყოველდღე, რომ ტევა არ იყო.

როგორც ამბობენ, ავტომობილების რიცხვი პარიზში აღემატება სამას ათასს.

მთელი პარიზი დახვრეტილია მიწის-ქვეშა რკინის-გზით, რომელიც ძალიან იაფია.

ბერლინში მიწის-ქვეშა რკინის-გზის ქსელი უფრო პატარაა, მაგრამ მოწყობილი ბევრად უკეთ არის, ვიდრე პარიზში.

ქუჩები განათებულია ელექტრონითა და ჰაირით. ჰაირი ძალიან გავრცელებულია პარიზში, თითქმის ყოველ სახლშია გაყვანილი:

ყოველთვე კეთდება ჰაირზე, რაც იაფიც არის, სწრაფიც, სუფთაც, მეტისმეტად მოხერხებულიც.

გარდა მთავარი ადგილებისა ქუჩები არ არის რიგიანად განათებული. თამამად შემიძლია ვთქვა, რომ თბილისის განათება სჯობია.

მიუხედავად ამისა პარიზის თავზე ცაც-კი აღისფრად იღებება ღამე.

რა არის ამისი მიზეზი?

სარეკლამო გაშუქება; ელექტრონის სხივი უხვად არის გამოყენებული პარიზში რეკლამებისათვის.

ასეთ რეკლამაში ვაჭარა ვაჭარს ეჯობრება, მაღაზია-მაღაზიას, ფირმა-ფირმას და მილიონობით ხარჯავენ, რომ რაც შეიძლება უკეთესად დაატყვევონ

მაყურებელის თვალი გაშუქებისა და ფერების შეწყობის ორიგინალობით, მხატვრობით.

ავტომობილების გამოფენის დროს „ციტროენი“-ს ფირმამ ეიფელის მთელი კოშკი გაანათა აფერადებული შადრევანებით თავისი რეკლამისათვის. შადრევანებში დიდი ასოებით აწერია: „ციტროენი“. პარიზის ყოველ კუთხიდან დაინახავდით და წაიკითხავდით.

მარტო განათება ყოველ ლამეს უჯდებოდა ფირმას ჩვენს ფულზე 50.000 მანეთზე მეტი.

პარიზი ლამე ნამდვილი ზღაპარია.

— ძირს სინამდვილე. გაუმარჯოს მომხიბლავ ზღაპარს! აი რას გვეუბნება ლამის პარიზი. ყოველივე ამას აქვს თავისი მნიშვნელობა ბურჟუაზიის ცხოვრებაში და ამავე დროს ყოველივე ეს მეტად დამახასიათებელია ბურჟუაზიის განწყობილებისათვის, რომელსაც სინამდვილე აფრთხობს და ამიტომ ზღაპარში ეძიებს თავდავიწყებას.

სიმეოლიზმი თავდაპირველად უსათუოდ პარიზში უნდა დაბადებულიყო.

— ძირს სინამდვილე! გაუმარჯოს მოჩვენებას!

— ძირს შინაარსი! გაუმარჯოს ფორმას!

აი სიმეოლიზმი.

მთელი პარიზი ღამე სიმვოლიზმია იმიტომ, რომ ასეთია განწყობილება პარიზის ბურჟუაზიისა.

ყოველ კლასს — ისე როგორც ყოველ ადამიანს — სამი ხანა აქვს: ახალგაზრდობა, დავაჟაკება და სიბერე.

ახალგაზრდობაში ის გატაცებულია სინამდვილით და იმის გარდაქმნაზე ოცნებობს; დავაჟაკების ხანაში ის სინამდვილის შემომქმედია; სიბერეში, როდესაც მას აღარაფერი აღარ შეუძლია და დასასრულს მოელის, სინამდვილეს გაუბრბის და ზღაპარში ეძიებს თავდავიწყებას, დამფრთხალი გულის დაოცებას.

პარიზი — ზღაპარი იმისი მაჩვენებელია, რომ საფრანგეთის ბურჟუაზია საკმაოდ მობერდა და ზღაპარში ეძებს გადახალისებას, კარგ გუნებას.

აწი სიტყვა ეკუთვნის პარიზის პროლეტარიატს.

დიდი რევოლიუციიდან მოკიდებული მან უკვე საკმაოდ დაგვიმტკიცა, თუ როგორი არის მისი სიტყვა.

ვისაც სურს, გაითვალისწინოს პარიზის მომავალი, ის უნდა გაეცნოს ერთის მხრით ბურჟუაზიის ცხოვრებას. მეორეს მხრით მუშა-მოსამსახურის მდგომარეობას.

დასავლეთით პარიზს აკრავს დიდი ტყე ბულონისა, აღმოსავლეთით — ვანსენის ტყე. პარიზის მი-

დამოებში არის კიდევ რამოდენიმე ბალი.

მთელი პარიზი კვირა-უქმე დღეებში აქ არის, ტყეში და ბაღში.

რამდენადაც გერმანიაში გავრცელებულია ლუდი, იმდენად პარიზშია ღვინო, საფრანგეთი ღვინის ქვეყანაა. აქაური ღვინო ძალიან წააგავს ჩვენებურს. მაგრამ ფრანგებმა საუკეთესოდ იციან ღვინის დაყენება და ამიტომ საფრანგეთის ღვინოები განთქმულია ყველგან.

სანამ ჩვენ ღვინის დაყენებას არ ვისწავლით, მანამდე ჩვენი ღვინო ევროპის ბაზარს ვერ მოიპოვებს.

ფრანგი ენტუზიაზმის ადამიანია. მას უყვარს მხიარულება, დროს გატარება. მაგრამ დროს ტარება სახლში კი არაა, არამედ რესტორანში, სახლში ათი საათის შემდეგ ხმაურობა, სიმღერა, ცეკვა, დაკვრა სასტიკად აკრძალულია. წესის დამრღვევს შილიცია აჯარიმებს.

ჩვეულებრივ რესტორანებში ნაშუალამევის ორ-სამ საათზე ყველაფერი თავდება. მაგრამ არის ბურჟუაზიის რესტორანები, სადაც ქეიფი და დროს ტარება მთელი დღე და ღამ გრძელდება.

პარიზის ქუჩებზე მათხოვარს იშვიათად დაინახავთ, რადგანაც მილიცია სდევნის. შთაბეჭდილება ისეთია, თითქოს პარიზში არავის არა შიოდეს.

ნამდვილად კი პარიზში უკიდურესი სიმდიდრის გვერდით უკიდურესი სიღატაკეა.

თითქმის ყოველ დაწესებულებას მთავრობისას აქ აწერია: „თავისუფლება, ერთობა, ძმობა“.

დღევანდელი პარიზი ამ სიტყვების სასაცილოდ აგდებაა, დიდი რევოლუციის ლოზუნგები აქ ფეხქვეშ ითელება.

VII

ბერლინში რომ დაჰყოთ რამოდენიმე საათი, თქვენ უკვე იცით, რომ გერმანიის შუაგულში ხართ: ყველგან გერმანული ლაპარაკი, ყველგან გერმანული სახე, ყველგან გერმანული საქმიანობა.

სულ სხვა არის პარიზი. ყოველი ფეხის გადადგმაზე აქ სურათი იცვლება, ხალხი სულ სხვადასხვანაირია: ფრანგი, იტალიელი, პოლონელი, ჩინელი, იაპონელი, ებრაელი, ესპანელი, ამერიკელი, ევროპიელისა და ზანგის შეერთების ნახევრად შავკანიანი ნაყოფი, — ყველა თქვენი თვალის წინ ირევა ბუზივით და ძალიან დიდხანს დაგჭირდებათ დაკვირება, რომ ფრანგის ნამდვილ ტიპზე წარმოდგენა იქონიოთ. ფრანგულის გვერდით თქვენ გაიგონებთ იტალიურს, ესპანურს, ინგლისურს, რუსულს და სხვ.

გერმანელი ტიპი ადვილი შესამჩნევი და გამო-
სარჩევია; საშუალოზე მაღალი, მოსული, ჩასკვნილი,
მხარბეჭიანი, ქერა, წითური, დაბალი კისერი, სახე
სავსე მთვარე, ცხვირი — კართოფილი.

სულ სხვაა ფრანგი; ის მრავალფეროვანია, ცვა-
ლებადი.

ფრანგული ტიპი მტკიცე აღარ არის, იშლება,
გადაგვარებას განიცდის.

მე ამაში ვხედავ ერის დაბერების ნიშანს.

ხშირად ნახავთ ფრანგს, რომელიც ებრაელს მო-
გავონებს, ქართველს, ესპანელს.

ფრანგული ტიპების შესასწავლად უნდა მიმარ-
თოთ მუზეუმებს. აი აქ მხატვრულ ფერებსა და ხა-
ზებში მართლაც საუცხოვოდ არის ჩაჭერილი ფრა-
ნგული ტიპი.

როდესაც მუზეუმებიდან ქუჩას მიმართავთ, მაშინ
უფრო გაგიადვილდებათ პარიზში ნამდვილი ფრან-
გის გამორჩევა.

საშუალოზე მაღალი, სუფთად ჩამოსხმული ტანი,
მაღალი კისერი, გრძელი, ოდნავ კეხიანი ცხვირი.
მოგრძო სახე და ნიკაპი, ცოტა წინწამოწეული სახე,
მუქი წაბლისფერი თმა, ბრწყინვალე, ქროლა თვა-
ლები — აი, დაახლოვებით ფრანგი კაცი.

საშუალო, ჩამოქნილი ტანი, წაბლისფერი თმა, მეტად ცოცხალი, დიდრონი, ჭროლა თვალები, დიდი, ვნებიანი პირი, გრძელი, ოდნავ კეხიანი ცხვირი, ცოტა აბზეკილი, რგვალი ნიკაპი, მოგრძო სახე, ოდნავ წინ წამოწეული ზედა-ტუჩი — აი, დაახლოებით ფრანგი ქალი.

საფრანგეთის ბურჟუაზიას სინამდვილე აღარ მოსწონს, მას გადასხვაფერებული სინამდვილე უნდა.

და რადგანც ის ცხოვრების ბატონია დღეს-დღეობით, ამიტომ ყოველისფერი იმის გემოვნებას ეგუება და იცვლის სახეს.

არავინ და არაფერი ისე არ იცვლის აქ სახეს, როგორც ქალი.

ქუჩაზე თქვენ სახეს კი არა ჰხედავთ, არამედ ნიღაბს: ტუჩები, წამწამები, თმა, ლოყები — ყველაფერი შედებილია, განსაკუთრებით ლოყებზე ისეა მუქი წითელი ფერი დატყეპებული, როგორც საღებავი ზოგიერთ თანამედროვე მხატვრის ტილოზე.

იცნებს ყველა — ახალგაზრდაც, მოხუციც.

ყოველივე ეს მეტად ახასიათებს პარიზის მოხუცებულ ბურჟუაზიას. საღებავი დიდი თვალთმაქცია; ის ცდილობს სიბერის ხაზების წაშლას, სიკვდილის აჩრდილის განდევნას და სიჭაბუკის მოჩვენებას.

ამიტომ პარიზი დიდი ნიღაბია. აქ ყველა ცდილობს სინამდვილის წაშლას, ახალი სინამდვილის შექმნას, ძველი ცხოვრების დავიწყებას და ახლის დაწყებას. თავის ქვეყანაში გაქუცულს აქ მთავრად მოაქვს თავი; თავის ქვეყანაში გაკოტრებული აქ მილიონერად დაიარება.

გიჟი მყრელი აქ „პრენს ნადირ“-ია, მ დ ი ვ ა ნ ი — „პრენს დივან“ და სხვ.

ყოველი კუთხის აფერისტი, ბნელი წარსულის მქონე, დაკარგული ტახტის მაძიებელი, ალფონსი — აქ იყრის თავს.

პარიზი ყველას იტევს, პარიზი ყველას სამოვნებით ღებულობს.

პარიზი უდიდესი სანახაობაა, დიდი კინო. აქ ყველა თამაშობს.

აქ თქვენ ნახავთ მემკვიდრეს არარსებული მილიონებისას და ხალხს სჯერა მისი მილიონერობა.

აქ თქვენ ნახავთ მემკვიდრეს არ არსებული ტახტისას და ის ისე თამაშობს ამ როლს, როგორც გვაჩიანი მსახიობი სცენაზე.

აქ თქვენ ნახავთ მინისტრებს, რომლებსაც სამინისტრო არსადა აქვთ; ნახავთ მთელ მთავრობას, რომელსაც სამთავრო არ გააჩნია. ნახავთ სავაჭრო, სააქციო საზოგადოებას, რომელიც მხოლოდ ქალაქებზე არსებობს.

აქ არიან „დიდი მემამულეები“, რომლებსაც ერთი მტკაველი მიწა აღარსად აბადიათ. დასეირნობენ სხვადასხვა „თავადები“, რომლებიც თავადებად მხოლოდ ყალბ მოწმობებში სწერიან.

აქ შეხვდებით სამოცდაათი წლის მოხუც ქალს, რომელიც ოცდაათი წლის ახალგაზრდად არის გამოწყობილი და იხილავთ ჭაბუკს, რომელიც ამ მანქია ბებრუხანას სიყვარულს ეფიცება.

არა, მთელი პარიზი უშველებელი წარმოდგენაა, ყველა თამაშობს, ყველა მსახიობია და ბევრი — ძალიან რიგიანიც.

ასეთს განწყობილებაში ძალიან დიდი გასავალი აქვს ჭორს, რადგანაც ჭორი ერთგვარი გამოგონებაა, ერთგვარი თამაში.

ყოველი უდიდესი ჭორი პარიზში ითხზება.

არსად ჭორი ისე არ სალდება, როგორც პარიზში.

არსად ჭორი ისე არ უყვართ, როგორც პარიზში.

ჭორი აუცილებელი დამატებაა პარიზის ცხოვრებისა, უჭოროდ პარიზი პარიზი აღარ არის.

ჭორი აქ ერთგვარი სპორტია; ვინ გინდათ, რომ მას არ იგონებდეს, ვინ გინდათ, რომ მას არ ავრცელებდეს. ჭორი თავისუფლად დათარეშობს პარიზში, ის ყველგან არის: ქუჩაში, სახლში, რესტორანში, სამინისტროში, რედაქციაში, ბირჟაზე.

მოდელის ჩარჩო არის ვიტრინა, ანუ დიდი ფანჯრები, სადაც გამოფენილია სავაჭრო საგნები.

ვიტრინის მხატვრულად მოწყობა, ყოველი საგნისა და ნივთის შესაფერისად დადგმა, მილაგება, არსად ისე არ არის განვითარებული, როგორც პარიზში.

ყოველი ვიტრინა აქ მთელი მხატვრობაა და ხშირად ძალიან ლამაზიც, აქ არის გემოვნება, ცოდნა, სტილი და სხვ.

დიდ მაღაზიებში ვიტრინები დროდა-დრო იცვლებიან — ორ-სამ დღეში ერთხელ.

პარიზი მსოფლიო ვაჭარია და იშვიათი, თავისებური ვაჭარიც. აქ ყველაფერი საქონელია, სხეულიდან მოყოლებული სახელსა და ღირსებამდე.

ყველაფერი აქ ფულის სასწორზე იწონება. თქვენ, მაგალითად, სახელი გაქვთ, მსახიობი ხართ ცნობილი და სხვ. მისცემთ თქვენს ფოტოგრაფიულ სურათს ამა თუ იმ სავაჭრო ფირმას და ზედ დააწერთ, რომ თქვენ იცვამთ მხოლოდ ამ ფირმის ტანსამოსს, ფენსაცემელს, პერანგს და ძალიან კმაყოფილი ხართ. ეს ფირმა თქვენს სურათს ზედწარწერით დადგამს თავის ვიტრინაში და თქვენ კი აიღებთ დიდ ფულს გარდა იმისა, რომ ამ ფირმის ნაწარმოები მოგერთმევათ უსასყიდლოთ ყოველთვის, ყოველ კვირას.

აქ არიან ისეთი ცნობილი მსახიობები, რომლებსაც ყოველისფერი მუქთადა აქვთ: ტანისამოსი რამდენიმე ათეული ყოველ-წლიურად ასეთი ვაჭრობის წყალობით, ფეხსაცმელი ქუდი და სხვ. აქ ყველა ჰყიდის თავის სახელს და ეს მიღებულია.

ამერიკელ მილიარდერ ქალს არაფერი არ აკლია გარდა თავადობისა. თქვენ კი არაფერი არა გაქვთ გარდა თავადობისა. ის ჰყიდულობს თქვენგან თავადობას, თქვენ ჰყიდით ამ ღირსებას.

ეს ადვილი საქმეა.

შეხვალთ ეკლესიაში, დაიწერთ ჯვარს, მიიღებთ გარიგებულ თანხას და თქვენ ერთ მხარეზე წახვალთ, ის მეორეზე — მორჩა და გათავდა.

ასეთ ვაჭრობას შუამავალი უნდა, აგენტი.

პარიზიც უდიდესი შუამავალია, უდიდესი მაშუალები, მაჰანკალი, გამრიგებელი, კომისიონერი. თუკი რამ არის მოსაგვარებელი, მოსაჭახრაკებელი, მოსაგვარებელი, და სხვ., ყოველივე აქ კეთდება, პარიზში.

ამგვარ საქმეებში პარიზი იმდენადა სდგას ყოველგვარი კონკურენციის გარეშე, რომ თვით დიპლომატიაც — კი პარიზში ჩამოდის ყოველი მხრიდან, როდესაც ის განსაკუთრებით თაღლითობს და ეშმაკობს.

შეიძლებოდა კიდევ ბევრი რამის ჩამოთვლა, მაგრამ ნათქვამიდანაც ცხადია შემდეგი: პარიზს აქვს ბევრი ისეთი თვისება, რაც იზიდავს მსოფლიო ბურჟუაზიას.

ამიტომაც დასასვენებლად, გასართობად, დროს გასატარებლად და ბევრჯერ გულის გადასაყოლებლად, დასაოკებლად ბურჟუაზია ევროპისა და ამერიკისა დრო-და-დრო აქ იყრის თავს.

ზნეობას, კეთილშობილებას, ადამიანობას, ღმერთს, ხატს და სხვა ამისთანებს, რაც ბურჟუაზიას მუდამ ენაზე აკერია, აქ ის ივიწყებს და ხარბად ეწაფება ავხორცობის ტბას.

გარყენილებას პარიზში თავისი პოეზია აქვს, თავისი პოეტები ჰყავს, თავისი მხატვრები, ხუროთმოძღვრები.

ყოველივე ამისი შესწავლა კი არა, მარტო დანახვაც, მეტის მეტად ძნელია, რადგანაც ჩვეულებრივი მომაკვდავი ასეთ ადგილებს ვერ იხილავს.

რატომ? აკრძალულია და ფარულად, საიდუმლოდ სწარმოებს ყოველივე? პოლიცია სდევნის?

კანონით არ არის ნებადართული, მაგრამ.

„დახედეთ, ოქრო რასა იქმს,

კვერთხი ეშმაკთა ძირისა!“.

ოქროთი აქ ყველაფერი შეიძლება, ყოველივე მოხერხდება.

ფილიპე მაკედონელი ამბობდა: ათინის ასაღებად საკმარისია ოქროთი დატვირთული ვირიო. პარიზში ოქროთი ყველაფერს აიღებო, ყველას მოისყიდო.

ხოლო საქმე იმაში გახლავთ, რომ შესვლა ისეთ ადგილებში, სადაც ბურჟუაზია ნილაბახდილი ეძლევა განცხრომას, მეტად ძვირი ჯდება და ჩვეულებრივ მომაკვდავს ეს არ შეუძლია.

პარიზი უდიდესი სოლომია, გარყვნილების ყოველგვარ სახესა აქვს აქ ადგილი; გარყვნილების მოდას პარიზი ჰქმნის.

არის ისეთი ადგილები, სადაც „კეთილშობილი“ ოჯახების ქალები და კაცები მასკებით მოდიან, სრულებით შიშვლდებიან და საჯაროთ ასრულებენ სქესობრივ აქტს; შეგიძლიათ, უყუროთ, შეგიძლიათ, მონაწილეობა მიიღოთ, — როგორც გენებებათ.

არის რესტორანები, სადაც სრულებით გაშიშვლებულ ქალებს მოაქვთ სასმელსაქმელი.

არის სხვადასხვა თეატრი — მიმოხილვა, სადაც სცენაზე სრულებით გატიტვლებულ ქალებსა ხედავთ.

გეტყვიან:

— ეს მეტისმეტად ლამაზიაო.

მე არ უარყოფ, რომ სიშიშვლეში არის სილამაზე, მაგრამ ყოველთვის არა და ბევრჯერ — კი არის ვნება უფრო მეტი.

VIII

პარიზი იშვიათია, პარიზი გადასარევია მხოლოდ ბურჟუაზიისათვის, რომლის ცხოვრებაც, განცხრომაც, ფუფუნებაც, გარყვნილებაც, დროს ტარებაც პარიზში ნამდვილი ზღაპარია.

ამავე დროს თქვენ აქ ნახავთ ისეთ ღატაკებს, რომლებიც დილა-ადრიანად ქუჩებსა და ხეივნებში სიგარების ნამწვს აგროვებენ, რესტორანებთან პურის ნატეხებს და ნაგავში ხელს ურევენ, იქნება რამე ვნახოთო.

მუზეუმების ან რაიმე ძველი ეკლესიის წინ დაგიხვდებიან სხვადასხვა პირები, დაჟინებით გაწვდიან პატარა, ღია ბარათის ოდენა სურათებს მუზეუმისას და გეხვეწებიან, იყიდეთო. თითო სურათი ორი-სამი კაპეიკი ღირს და ვერ წარმოიდგენთ, რამდენ ენერგიას ხარჯავს ყოველი მათგანი ასეთი სურათის გასასაღებლად. მიიღველი იმდენად ცოტაა, რომ ბევრი-ბევრი გაჰყიდოს დღეში ოცი-ოცდაათი და პარიზში ამითი უნდა ირჩინოს თავი, შეინახოს ცოლშვილი!

თქვენ აქ ნახავთ უბნებს, სადაც დღე იწყება დილის 4-5 საათზე და თავდება ღამის 10-11 საათზე.

ეს გახლავთ მუშათა უბნები: ძილისა და დასვენებისათვის 5—6 საათი. დანარჩენი სულ მუშაობა ლუკმა პურისათვის!

სამაგიეროდ არის ისეთი უბანიც, სადაც დღე იწყება შუალამის თორმეტ საათზე, და თავდება შუადღის თორმეტზე.

ეს გახლავთ მდიდარი ბურჟუების უბანი—მონმარტრი. მათი „სამუშაო დღე“ უდრის თორმეტ საათს: შუალამიდან. შუადღემდე ქეიფი. ტიტველი ქალები, შამპანიური, კოკტეილი, შუადღიდან შუამემდე მოსვენება და ძილი.

მუშების ხელფასი იმდენად შცირე არის, რომ მუშის პირველ საჭიროების მოთხოვნილებას ვერ აკმაყოფილებს. მუშაობა სწარმოებს დილის 7 ნახევარი—8 საათიდან 12-მდე და შემდეგ 1 ნახ. საათიდან 6 ნახ.—7-მდე. ამრიგად მუშა თითქოს მუშაობს 9—10 საათი. ნამდვილად კი მუშა ხშირად 15—16 საათს მუშაობს და ბევრჯერ ზედმეტ სამუშაოში არაფერს ღებულობს.

ხაზეინი გამოაცხადებს: ამ დღეებში ღამის 10—11 საათამდე უნდა იმუშაოთო. მუშას უფლება აქვს უარი განაცხადოს, მაგრამ უარს არავინ ამბობს, რადგანაც სამუშაოდან დაითხოვენ.

ამიტომ მუშა ფაქტიურად მუშაობს ქარხანაში 12—13 საათი. რადგანაც ხელფასი არ აკმაყოფილებს იმის ყოველდღიურ აუცილებელ მოთხოვნილებას. ამიტომ სამუშაო მოაქვს ბინაზედ, ღამე მუშაობს რამდენიმე საათს.

კვირა-უქმე დღეს მას არაფერი ეძლევა, უფასო საექიმო დახმარებით იშვიათად სარგებლობს, სავალდებულო დაზღვევა არ არსებობს და სხვ.

მერე საქარხნო ინსპექცია არ არსებობს? როგორ არა, ქალაქზე ყველაფერია, სინამდვილეში კი არაფერი!

ამავე დროს „თავისუფლება, ერთობა, ძმობა“, ჰკითხულობთ პარიზში ყოველ სახლზე!

გადავავლოთ ახლა თვალი მუშის დღეს. დილით 7 ნახ.—8 ს-ზე ის უკვე სამუშაოზე არის და მუშაობს. თორმეტიდან 1 ნახევრამდე ის თავისუფალია. უნდა წავიდეს სახლში, საჭმელი სჭამოს და უკან გაბრუნდეს.

თუ მხედველობაში მივიღებთ, რომ მუშების უმრავლესობა განაპირა უბნებში ცხოვრობს ქარხანა-ფაბრიკაზე დაშორებით და სასიარულო ბევრი აქვს, დამეთანხმებით, რომ ამ ხნის განმავლობაში მას დასვენება არ შეუძლია. ორის ნახევრიდან ისევ სამუშაოზე არის: წესით ის, ათავენს სამუშაოს შვი-

დის ნახევარზე, მაგრამ ნამდვილად ცხრა-ათ საათამდე ზედმეტ სამუშაოს ასრულებს. დაქანცული დაბრუნდება სახლში, შეჭამს რასმე და წაიძინებს; მაგრამ მას სახლშიაც მოაქვს სამუშაო. ამიტომ უნდა ადგეს ნაშუალამევს ოთხზე და დილის შვიდ საათამდე იმუშაოს. ე. ი. დღეში მიიღებთ 15—16 საათს.

აი, როგორა ცხოვრობს აქ მუშა: პარიზი ყოველისფერით სავსეა, მაგრამ მისთვის არაფერი არ არის, ხელი არაფერზე მიუწვდება, რადგანაც ამისათვის არც დრო აქვს, არც ფული.

ბევრი არის აქ უცხოელი მუშა: იტალიელი, ესპანელი, რუსი და სხვ.

უცხო ელემენტი ადგილობრივ მუშებს ძალიან ცუდ სამსახურს უწევს თავის-და უნებურად.

უსაღსრობისა გამო ის იძულებულია დაბალ ხელფასში იმუშაოს, ყოველგვარ გაფიცვას გაურბის ამავე დროს, რადგანაც ეშინია ამასაც დავკარგავო.

— რასა ბრძანებთ! ამ და ამ ფაბრიკაში მუშებს შემოსავალში აქვთ ნაწილიო.— გეტყვიან პარიზში ბურჟუაზიული წყობილების თაყვანისმცემლები.

ეს მართალია, მაგრამ სამაგიეროდ მუშის ხელფასი ასეთ ფაბრიკებში იმდენად მცირეა და სამუშაო დღე იმდენად გრძელი, რომ ამგვარი „წყალო-

ეს საცოდავები: დასვენება, მოსამსახურეს ათ-თორ-
ლი, თეატრი, გართობა მათი უციის, გაფიცვის საფრ-
ასეთი კატორღისათვის ჰყოლებს, რადგანაც ამგვარის
ვე აკლიათ და მერე სარ-მოსამსახურეთა რიგებში დე-
პარიზში, რომელიც. მუშა და მოსამსახურენიც
ფრით!

ყველა იმათი შემოსავლიდინ პროცენტებსაცო!
ეკუთვნის ან ბუკ ასეთ ხრიკებს მარტო მთლიანი
ული, ცხოვრება უსტება კი არ შეაქვს მუშებში, არა-
რესტორანს, განწყობილებაც. მუშების ნაწილი
რის თქვენ ნახელთვიურად პატარა წვლილის შეტა-
ვილებს.

უნივერსიტეტებობს ეს ნაწილი?
80 მანეთიან ილსა და პატარა აგარაკზე პარიზის მი-
ნიერებაა, მუშების რიცხვი ძალიან პატარაა და უმ-
დაბალ მუშა არა თუ ვერაფერს ვერ გადირჩენს, თავ-
მეტად მისი ინახავს.

ამის მცირე ნაწილი კვალიფიციური მუშებისა,
მეობა სიც შედარებით კარგ პირობებში იმყოფე-
ქრთ. აგრამ მე მოგახსენებთ უმრავლესობაზე; ამ
წესებში ავლესობის მდგომარეობა მეტად მძიმეა.

ექსპლოატაცია მუშისა საფრანგეთში, განსაკუთ-
რებით-კი პარიზში, საშინელია.

რამდენიც უნდა იწამდებოდნენ, მაშინ დაითხოვეს. დაქანცული და-
გასთან თქვენი გვარია. ეს რასმე და წაიძინებს; მა-
თხოვნილი ხართ. ამითომ უნდა

ვერავეს ვერ მიმართავთ, არაფერის შვიდ საათა-
გვით: უნდა მიხვიდეთ კანტორაში, 15—16 საათს.
რიში და დაუკრათ თავი.

ვთქვით, საჭირო არის ქარხანაში არაფერი არ
თვისაც მუშაობა ერთი კვირით უნდა დადგანაც ამი-
ხაზენი ყველა მუშებს დაითხოვს, რომ
დღს ამ ერთი კვირის ხელფასი, და რაღაღელი, ეს-
მდეგ ისევ მიიღებს.

ჩვენში კი ბევრსა ჰგონია: საფრანგეთში მუშებს ძალიან
რი, განათლებული ქვეყანაა და მუშას იქ რაღაღად.

ახლა გადავავლოთ თვალი სასტუმროების აბალ ხელ-
რესტორანებში, კაფეებში მოსამსახურეთა უკმა-
რეობას. მათი სამუშაო დღე უდრის თხუთმეტს მუშებს
ათს. და ასეთს შრომაში იღებენ იმდენს, რომ ქარხნის
სა სკამენ მხოლოდ.

სავაჭრო სახლებსა ჰყავთ. აუარებელი მუშის ხელ-
ლები, რომლებიც ჰკერავენ ტანისამოსს, საცვლს მუ-
და სხვ. განსაზღვრული ხელფასი მათ არა აქვთ,
იღებენ ნაჭრობით. მთელი დღე და ღამე მუშაობენ

ეს საცოდავები. დასვენება, მოსვენება, საკმაო ძი-
ლი, თეატრი, გართობა მათთვის არ არსებობს და
ასეთი კატორღისათვის პურსა სჭამენ, სხვა ყოველი-
ვე აკლიათ და მერე სად?

პარიზში, რომელიც ყელამდე ავსილია ყოველის-
ფრით!

ყველა იმათთვის, ვინც ბურჟუაზიის წრეს არ
ეკუთვნის ან ბურჟუაზიის სუფრაზე არ არის მიწვე-
ული, ცხოვრება ძალიან ძნელია.

რესტორანსა და კაფეებში მოსამსახურეთა შო-
რის თქვენ ნახავთ უმაღლესი განათლებით აღჭურ-
ვილებს.

უნივერსიტეტში კურსდამთავრებულმა თუ 60—
80 მანეთიანი ადგილი იშოვა პარიზში, დიდი ბედ-
ნიერებაა.

დაბალი და საშუალო მოხელეების ჯამაგირი აქ
მეტად მცირე არის.

ამის გამო საშინლად გავრცელებულია მექრთა-
მეობა და „на чай“.

ქრთამი მოკალათებულია ყველგან, ყოველ და-
წესებულებაში; სადაც უნდა შეხვიდეთ, ყველა ხელ-
ში შემოგჩერებიათ.

პარიზში უფულოთ ვერაფერს ვერ ნახავთ, ვე-
რაფერს ვერ დაათვალიერებთ.

ამბობენ, გერმანელი ხელმოჭერილიაო. ფრანგი ამ მხრივ გაცილებით უარესია.

ფრანგი ბუნებით გრძნობიერია, გატაცებული, დარდიმანდი, მხიარული, ხელგაშლილი, მაგრამ იძულებულია ყოველივე ეს ალაგმოს, რადგანაც ცხოვრება უჭირს და ყოველი კაპეიკი განაწილებული აქვს წინდაწინვე.

გაჭირვების ნიადაგზე ხშირი არის აქ თვითმკვლელობა. ერთ-ერთი გავრცელებული საშუალება თვითმკვლელობისა არის ჰაირით მოწამვლა. სახლებში აქ ყველგან გაყვანილია საწვავი ჰაირი სამზარეულოსათვის, ოთახის გასათბობად და სხვა.

მოუშვებთ ჰაირის გამოსაშვებ ონკანს, დაწვებით; ოთახი გაივსება შხამიანი ჰაირით და ნელანელა ძილში გაიპარებით.

ამ გზით ზოგჯერ მთელი ოჯახი ისპობს სიცოცხლეს.

გაჭირვების ნიადაგზე საშინლად გავრცელებულია აქ პროსტიტუცია. ჰყიდიან სხეულს მარტო ქალები კი არა, ვაჟებიც.

ქურდობა, ცარცვა, ყაჩაღობა აქ ხშირი მოვლენაა და ყოველივე ეს ისეთის ცოდნით, გეგმიანობითა და დახელოვნებით სწარმოებს, რომ გაგიკვირდებათ.

ბერლინი ბუმბერაზია, ლითონის რაინდი.

პარიზი კოხტა, კოპწია მდიდრულად მორთული პატარძალია და ამიტომ უამრავ ცდუნებას წარმოადგენს.

ვისაც უნდა პარიზით დატკბეს ბურჟუაზიული გემოვნებით, ბევრი ფული უნდა ჰქონდეს.

მოხერხებული ქურდობა აქ ფულის შოვნის ერთ-ერთი საშუალებაა. არსებობს აქ უძველესი უნივერსიტეტი—სორბონა.

სორბონის სტუდენტის სახელწოდება მეტისმეტად საპატიო იყო.

გაჭირვება იმდენად დიდია, რომ ქურდობა სორბონაშიაც კი შევიდა.

ამ დღეებში დააკავა მილიციამ სორბონის სტუდენტების მთელი ორგანიზაცია, რომელიც სისტემატიურად ეწეოდა ქურდობას.

მიზეზი უკიდურესი გაჭირვება გახლავთ.

სწორედ ამ დღეებში მომიხდა მუშათა და ღარიბ მოქალაქეთა უბნების დათვალიერება.

ყველა ეს უბანი იმყოფება ქალაქის განაპირას.

საშინელი სურათია, მეტადრე პარიზის შუაგულის შემდეგ.

მეტისმეტად ვიწრო, მიხვეულ-მოხვეული ქუჩები, ჭუჭყი, ნაგვით სავსე. დაბალი, პატარა, გასვრი-

ლი სახლები. ბინძური სამიკიტნოები; არც კინო, არც თეატრი, არც რაიმე გასართობი, საშინელი სიბნელე, რადგანაც განათება არის გაზისა და ისიც აქა-იქ.

მილიციას აქ ვერ შეხვდებით და ღამე დათარეზობენ პარიზის ყაჩაღები აპაშები.

პარიზში სხვაც არის განაპირა უბნები, სადაც მდიდრები ცხოვრობენ. აბა შეადარეთ!

განიერი, სუფთა, ხეივნებიანი ქუჩები, ღამე ელექტრონით გაჩირალდებული, საუცხოვო სახლები. ბალჩებით, კინო, მდიდრული რესტორანები, ტრამვაი, მეტრო, ავტობუსები, ავტომობილები, შუალამიდან გათენებამდე ქეიფი, აუარებელი მილიცია და სხვ.

ერთის მხრით ყველაფერი, მეორეს მხრით სრულებით არაფერი!

და ეს იმ ქალაქში, სადაც ყოველი კულტურული ან საზოგადოებრივი ხასიათის შენობაზე დიდი ასობით აწერია: თავისუფლება, თანასწორობა, ძმობა!

დამეთანხმებით: შეუძლებელია, რომ ასეთი მდგომარეობა მტკიცე იყოს.

პარიზი რყევაშია, პარიზი ცეცხლმქშინავი მთა არის, რომელიც ჯერჯერობით მიყუჩებულია, მაგრამ ვინ იტყვის, რამდენი ხნით?

ამიტომ ბურჟუაზიას ეშინია და შიშის გასათან-
ტავად ქეიფობს, ქეიფობს და ქეიფობს.

მემარცხენე მოძრაობა თანდათან ძლიერდება და
ამ მხრივ ძალიან მიემგვანება პარიზი ძველ რომს,
მისი დაცემის წინახანებში.

ერთის მხრით საშინელი სიმდიდრე, ფუფუნება,
გარყვნილება; მეორეს მხრით საშინელი სიღატაკე.

ხალხი ხსნას ეძებდა ახალ სარწმუნოებაში, რო-
მელიც თანდათან ვრცელდებოდა.

მთავრობა საშინელის სისასტიკით სდევნიდა ქრი-
სტიანობას, მაგრამ ის შეუჩერებლად მიდიოდა წინ
და სასახლეებშიაც შედგა ფეხი.

ბოლოს ძველი რომი დაინგრა.

დღევანდელს პარიზში, მიუხედავად მთავრობის
ყოველგვარი მეცადინეობისა, კომუნისმის იდეა თან-
დათან ვრცელდება და თანდათან მალლა იწევს;
მუშათა ფენებიდან ის ნელნელა ედება სხვა წრეებს.
და მიჰყავს თავის რიგებში ცნობილი მწერლები,
საზოგადო მოღვაწენი, ვეჟილები და ექიმები.

ახალი იდეა ახალი ცხოვრებისა ნელნელა გზას
იკაფავს და წინ მიდის.

1919 წელში აქ ისეთი მდგომარეობა ყოფილა.
რომ მთავრობის წრეებში აზრიც-კი ტრიალებდა:
ვერსალში გადავიდეთ და იქიდან ვებრძოლოთ პა-

რიზის მუშებსო. კომუნისტური მოძრაობის ტალღა ისეთი მძლავრი იყო, რომ ბურჟუაზია საშინლად დაფრთხა და დაიბნა.

მაშინ კლემანსომ მიმართა ასეთ ხერხს: მუშების ერთ ნაწილს დაურიგა პარიზის მიდამოებში საკუთრებად პატარ-პატარა ნაჭერი მიწა. მუშები მიიზიდა საკუთარი ბოსტანის, ბაღის გაკეთებამ და ამან შეიტანა მოძრაობაში დეზორგანიზაცია, სარეგულირციო ტალღა შეანელა. კლემანსო ჰფიქრობდა: ვეება ქალაქში აუტანელი შრომით სულშესუთული მუშა სოფლის მეურნეობას დაეწაფებაო, და მართალი გამოდგა. მაგრამ ამით მან მხოლოდ დროებით იხსნა ბურჟუაზია; დროებით შენელდა ტალღა, მაგრამ შემდეგ ისევ აბობოქრდა.

თბილისში მცხოვრებს ისეთი წარმოდგენა აქვს, თითქოს საფრანგეთში კომუნისტური მოძრაობა არ იყოს ძლიერი. ოთხი დეპუტატი ძლივს გაიყვანეს, გაიძახიან ხშირად.

თუმცა კომუნისტებმა წარსულ არჩევნებზე რამდენიმე დეპუტატი გარყვანეს მხოლოდ, მაგრამ ეს სრულებით არ გამოჰხატავს ძალთა განწყობილების ნამდვილ სურათს. საქმე იმაში გახლავთ, რომ საფრანგეთში პროპორციონალური არჩევნები კი არ არის, არამედ კომუნალური, საუბნო. ყოველი კო-

მუნა ცალკე ირჩევს დეპუტატს. მაგ. თუ ერთმა პარტიამ მიიღო ასი ხმა, მეორემ კი ოთხმოცდაცხრამეტი, პირველი ირჩევს დეპუტატს და მეორე არა თუ არ ირჩევს, მთელი ეს ხმა სრულებით ეკარგება და მეორე კომუნის საარჩევნო ხმებს არ მიემატება.

აი ასეთი ბარბაროსული საარჩევნო კანონის საშუალებით იმარჯვებს დღეს-დღეობით ბურჟუაზია, მაგრამ ეს ხომ საკუთარი თავის მოტყუებაა.

ნამდვილი ძალთა განწყობილება თუ გნებავთ გაიგოთ, აი როგორი იყო: მილიონ ორასი ათას ამომრჩეველში ოთხასი ათასი ხმა კომუნისტებისა იყო; ეს გახლავთ მესამედი.

დამეთანხმებით, ეს მეტად დიდი და საგრძნობი ძალაა, რომელიც ერთ წერტილზე კი არ არის გაჩერებული, არამედ თანდათან იზრდება.

ერთხელ კიდევ გაამართლებს პარიზი ნეკრასოვის ერთ ლექსს:

„სხვაგვარ დროების და სურათების განვსჭვრეტ დასაწყისს, მოახლოებას“.

სხვა მრავალ მიზეზთა შორის მუშათა უკმაყოფილებას ხელს უწყობს სიძვირე.

ბინა და პირველი საჭიროების საგნები აქ ბევრად უფრო ძვირია, ვიდრე ჩვენში. შედარებით იაფია ფეხსაცმელი და ტანისამოსი. სიძვირე. თანდა-

თან იზრდება და მთავრობის ღონისძიებანი მას ვერაფერს ჰშველის.

ბაზარზე სრული ანარქია სუფევს: სხვადასხვა დუქანში ერთსა და იმავე სანოვაგეს, საქონელს სხვადასხვა ფასი აქვს.

IX

პარიზი არის ხელოვნების უდიდესი ქალაქი მთელს მსოფლიოში.

ძველი და ახალი ქანდაკება და მხატვრობა — აი რითი არის ის განსაკუთრებით მდიდარი.

აქ არის მუზეუმები: ლუქსმბურგისა, როდენისა და სხვ., ხოლო ყველაზე უფრო განსაცვიფრებელი ლუვრია.

ლუვრი წარმოადგენს უზარმაზარს, სამ სართულიანსა და ნალივით მოხრილ შენობას, რომელიც იმყოფება პარიზის საუკეთესო ნაწილში — ტიულერის ბაღის თავში.

ამ უზარმაზარ შენობაში მოთავსებულია ქანდაკებანი ძველი ასურეთ-ბაბილონიდან მოყოლებული ჩვენ დრომდე და იშვიათი მხატვრობა სხვადასხვა დროისა და მიმართულებისა.

ლუვრის შთაბეჭდილება მეტისმეტად დიდია. ვერაფერს ამის მსგავსს ვერ ნახავთ ვერსად.

ლუვრი პარიზის სიამაყეა, კაცობრიობის გენიალობა და ხელოვნების მწვერვალი.

ხელოვნება კლასიური მოვლენა არის, თუ არა?

ასეთი კითხვა ხშირად იწვევს გაურკვეველობას. იმ პირებს, რომლებსაც სრულიად ვერ შეუთვისებიათ მატერიალისტური მსოფლმხედველობა და იდეალიზმისაგან ვერ განთავისუფლებულან, ჰგონიათ, რომ არის ბევრი რამ ზეკლასიური, სხვათა შორის, ხელოვნებაც.

აზრთა სრული არეგ-დარევაა. სხვადასხვა კლასს ხელოვნების ასპარეზზე ბევრი რამე აქვთ საერთო, მაგრამ თვითონ ხელოვნება მთლიანად აღებული კლასიურია; ყოველ კლასს საკუთარი ხელოვნება აქვს, ისე როგორც საკუთარი სურვილები, საკუთარი მისწრაფებანი, აკუთარი შეხედულება.

პარიზს აქვს საკუთარი თეატრი, საკუთარი კინო, საკუთარი სიტყვაკაზმული მწერლობა. პარიზში პროლეტარიატი დიდია და მას აქვს საკუთარი ლიტერატურა, საკუთარი სიტყვაკაზმული მწერლობა.

მაგრამ რადგანაც ბატონობა და ძალაუფლება ბურჟუაზიის ხელშია, ამიტომ თეატრშიაც, კინოშიაც, მწერლობაშიც გაბატონებულია ბურჟუაზიული ხელოვნება.

საფრანგეთი განთქმულია კომედიით; ფრანგული კომედია სასაცილო ხასიათებითა და რთული, გადახლართული, მოულოდნელი, სასაცილო მდგომარეობით ყველასათვის ცნობილია.

საფრანგეთის კომედიამ ნილაბი აჰხადა არისტოკრატის ყოფა-ცხოვრებასა და ბურჟუაზიის ზნეჩვეულებას.

დღეს საფრანგეთის კომედია ჩამოქვეითდა მოხუცი ბურჟუაზიის გემოვნებამდე და მისი მიზანია არა ნილაბის ახდა და მებრძოლი, გამანადგურებელი დაცინვა; სასაცილოდ აგდება ყოველივე იმისი, რაც დრომოჭმულია და მავნებელი, არამედ ბურჟუაზიის გართობა, გაცინება, კარგ გუნებაზე დაყენება.

ამიტომ ყველა იმ კომედიებში, რომლებიც დღეს პარიზის სცენაზე იდგმებიან, გამეფებულია შაბლონი.

ცოლი და ქმარი, ცოლის საყვარელი და ქმრის საყვარელი — აი მთელი ჩონჩხი თითქმის ყოველი კომედიისა; მათი სასაცილო მდგომარეობა და შემდეგ მხიარული დაბოლოვება, — აი მთელი შინაარსი.

იგივე სურათია კინოშიც: ერთის მხრით რეკლამა, მეორეს მხრით ბურჟუაზიული მორალი და მუშახური შაბლონი.

სავაჭრო დაწესებულებანი აუარება ფულს ხარჯავენ კინო-რეკლამებში და ყოველი სენსის მთელი ნახევარი რეკლამებს უნდება. თქვენ გიჩვენებენ ტანისამოსს, ფეხსაცმელს, სასმელებს, ავტომობილებს და იქვე ადრესი ფირმისა.

მაყურებელს რომ არ მოეწყინოს, ყოველი რეკლამა გადამბულია რაიმე შემთხვევასთან.

მაგალითად, თქვენ წინ იშლება აფრიკის სურათი, მდინარე. ზანგი კრეჭითა და მანჭვა-გრეხით მოდის, გაჩერდება მდინარის ნაპირზე, წინდაწინვე სიამოვნებით იზმორება, ჩახტება და ბანაობს. ამ დროს სქელი და ხშირი ლერწამებიდან თავს გამოჰყოფს ნიანგი, მიეპარება ზანგს, წააგლებს თავში პირს და ჰყლაპავს. რომ უფრო გამხიარულდეს მაყურებელი, ნიანგის პირიდან ამოჩრილი ფეხები დიდხანს სავსაობენ ჰაერში. აი ნიანგმა გადაჰყლაპა თავისი მსხვერპლი, ფეხები დაიმაღლენ. ამ დროს ნიანგის პირიდან ამოვარდება ბუშტი და ზედ ჰკითხულობთ: ქალის საუკეთესო ფეხსაცმელები ნიანგის ტყავიდან იყიდება ამა და ამ ქუჩაზე, ამა და ამ მალაზიაშიო და სხვადასხვა. ამის შემდეგ იწყება შაბლონური სურათი. ჩვეულებრივი შინაარსი ასეთი სურათებისა: სიყვარული, პაემანი, დაბრკოლებანი სიყვარულის გზაზე, შიში, გულის ფანცქალი,

დიდი საზოგადოების გართობა, ცეკვა, სხვადასხვა დაბრკოლებათა გადალახვა და ბოლოს მშვიდობიანი დაბოლოვება — შეყვარებულები ერთმანეთს იპოვიან და ან ავტომობილით მიჰქრიან, ან მატარებლით და გაუსხლტებიან ამრიგად მღვერებს. ყველაფერი ისე მიმდინარეობს და თავდება, როგორც ესიამოვნება ბებერ ბურჯუას: ლამაზი და შიშველი ქალები, დაუსრულებელი კოცნა და ტუჩების ამოწოწვნა, ვნების გამალიზიანებელი ცეკვა, სხვადასხვა ხიფათი, მხოლოდ უმსხვერპლოდ და ბოლო კეთილი.

ბურჯუა დატკბება, გაიცინებს და ნასიამოვნები დაბრუნდება სახლში.

კინო აქ ემსახურება აგრეთვე ბურჯუაზიული მორალის ქადაგებას.

ამ დღეებში აჩვენებდნენ აქ დიდ ამერიკულ სურათს „ბენ-ჰურს“. სურათში ნაჩვენებია რომის ბატონობა პალესტინაში, ქრისტეს დაბადება, ქადაგება და ჯვარცმა.

ბენ-ჰური მეტად მდიდარი ებრაელია. ის ხმაღს იშიშვლებს, რომ ქრისტეს ამოუდგეს გვერდით და თავის ქვეყანა მოაწყოს ისე, როგორც მას უნდა; მაგრამ გოლგოთისაკენ მიმავალი ქრისტე არწმუნებს მას:

ნუ იუნჯებთ საუნჯეთა ქვეყანასა ზედა, არამედ იუნჯებდით საუნჯეთა ცათაშინაო. ბენ-ჰური გამოფხიზლდება, გონს მოვა, დარწმუნდება, რომ ამ ქვეყნად ყოველივე ამაოა, მარადიული ცხოვრება მხოლოდ საიქიოს არის, და ხმალს გადააგდებს.

ამას უქადაგებენ მშრომელ ხალხს ის ბურჟუები, რომლებიც მთელი თავისი სიცოცხლე მხოლოდ მილიარდების გამრავლებაზე ოცნებობენ და ოქროს ბრჭყალებში ამერიკასა და ევროპას აღრჩობენ.

ტაკიმასხარები!

მუშებში აღარ არიან ისეთი გულუბრყვილონი, რომ ასეთ ანკესზე წამოეგონ.

თეატრების უმეტესი ნაწილი კერძო პირების ხელშია. კერძო პირი თეატრს უყურებს ვაჭრული თვალსაზრისით. ოღონდ შემოსავალი იყოს და ის ყველაფერს დადგამს. რადგანაც შემოსავალს ბურჟუაზია იძლევა, ამიტომ თეატრი სდგამს იმას, რაც ბურჟუაზიას ესიამოვნება; მისაღებია ყველაფერი, რაც კი ბებერი ბურჟუაზიის გემოვნებას დააკმაყოფილებს. ასეთს პირობებში ხელოვნება ფრთებს ვერ გაშლის და ვეღარცა შლის ის პარიზში. თქვენ აქ ნახავთ მეტად მდიდრულ, ხშირად ძალიან ლამაზ დადგმას, მაგრამ უშინაარსოს. თავადებული გაქანება წინ, ძიება განდევნილია.

ზოგიერთი თეატრი სახელმწიფოა და აქ უფროა ისევ დარჩენილი საფრანგეთის კომედიის ტრადიციები. დიდი ოპერის შესანახად მთავრობა ხარჯავს ყოველ წლიურად ასი ათას მანეთზე ცოტა მეტს.

ეს გახლავთ ნახევარი და ნაკლებიც იმისი, რასაც ხარჯავს ოპერაზე პატარა საქართველოს მთავრობა ათჯერ უფრო პატარა თბილისში!

პარიზი არის ემიგრაციის დიდი ქალაქი. ყოფილი აღდამიანები, ყოფილი მთავრობები, მინისტრობის, პრეზიდენტობისა და ტახტის მაძიებელნი, ყველა ხარისხის კონტრ-რევოლუციონერი ყოფილი რუსეთის იმპერიიდან აქ არიან უმთავრესად თავმოყრილი.

თქვენ იქნება გიკვიროთ, რალა მაინც და მაინც კინოსთან ერთად გაგახსენდაო.

უბრალო შემთხვევა არ გახლავთ, არამედ შინაგანი მსგავსება, იდეათა ასსოციაცია.

ემიგრაცია იგივე კინოა.

არა გჯერათ?

აბა თქვენ თვითონ კარგად დაუკვირდით.

კინო—სწრაფი მოძრაობაა, მოულოდნელი ცვალებადობა.

ემიგრაციის წევრთა ახლობელი წარსულიც იგვეა—სწრაფი მოძრაობა, მოულოდნელი ცვალებადობა და სხვა.

უცებ, ერთ მშვენიერ დღეს ადამიანი გახდა მინისტრი, პრეზიდენტი, მთავრობის თავმჯდომარე, სარდალი. წყეულმა კომუნისტებმა „მოულოდნელად“ მოახდინეს რევოლიუცია, მოულოდნელად გამოცვალეს, გადაატრიალეს ყოველივე და მოულოდნელი მინისტრი, სარდალი, პრეზიდენტი, და სხვ. მოულოდნელადვე გადაიქცენ ჩვეულებრივ მომაკვდავებად, უბრალო მოხეტიალედ, ნოქრად, ავანტიურისტად და სხვა.

კინოში თამაშობენ?

ემიგრაციის წევრები კი არ თამაშობენ განა?

ერთი არარსებული ტახტის მემკვიდრეს თამაშობს, მეორე—იმის მინისტრს, მესამე—იმის ადიუტანტს, მეოთხე—პრეზიდენტს, მესუთე—ელჩს და სხვ.

კინოში მოქმედება სწარმოებს ვთქვათ ლონდონში და აგერ ხელად გადაფრინდება ნიუ-იორკში.

ემიგრაციაშიაც ასე არის: მოქმედება სწარმოებდა მოსკოვში, ლენინგრადში, ბაქოში, თბილისში, ერევანში; ახლა სწარმოებს პარიზში, ბერლინში, ლონდონში და სხვ.

აქაური ემიგრაცია ინტერნაციონალურია; რუსი, სომეხი, თათარი, ქართველი, უკრაინელი, ჩერქეზი— ვინ გინდათ, რომ აქ არ იყოს.

რათ უყვარს მაინცა-და-მაინც პარიზი ემიგრაციას? იმიტომ, რომ პარიზი დიდი თეატრია, დიდი წარმოდგენა, დიდი სანახაობა.

ემიგრაცია თვითონ წარმოდგენაა, სანახაობა. მარტო კერენსკი რათა ღირს ან კირილე, რომელსაც რუსეთის გლეხობა სულ მოკლე ხანში უპირებს თურმე იმპერატორის ტახტზე დაბრძანებას!

პარიზი ზღაპარია, ლამაზი ზღაპარი.

ემიგრაციასაც ზღაპარი უყვარს, ტკბილი, მომხიბლავი ზღაპარი, რომ ერთ წამს მაინც დაივიწყოს მწარე სინამდვილე და სანატრელ მხარეში წარმოიდგინოს თავი.

აი ამიტომ უყვარს პარიზი ემიგრაციას, რომლის სინამდვილე მართლაც საშინელია, უნუგეშო.

რაიმე დიდი უბედურების დროს ადამიანი ბევრჯერ იმდენად გაოგნებულია, გაბრუებული, რომ თავის უბედურებას ვერა ხედავს, მთელი სიღრმესიგანით.

გარეშე მაყურებელი უფრო სისწორით ხედავს მას.

აი, ახლაც მე განზე ვარ აქ, შორიდან ვეცნობი, ვუკვირდები ემიგრაციის ცხოვრებას, მდგომარეო-

ბას და გულწრფელად ვაღიარებ: სმაზედ საშინელი არაფერია.

ყველაზედ მრავალრიცხოვანია აქ რუსის ემიგრაცია. აქ არიან ყოფილი მინისტრები, დროებითი მთავრობის წევრები, გენერლები, ვაჭრები, ინტელიგენცია, სასულიერო და საერო პირები, ყოფილი დიდი მზავრები, „კნიაზები“ და სხვადასხვა.

ემიგრაცია დაყოფილია სხვადასხვა პარტიებად, ჯგუფებად. იკრიბებიან; აქვთ ერთმანეთში დავა, დავიდარაბა, კამათი, კინკლაობა, ჩხუბი, აყალმაყალი.

ემიგრაციის მდგომარეობაში, უსაქმობაში, უმუშევრობაში, დაუსრულებელ მოლოდინში, ნერვიულობასა და გულისწუხილში ყოველივე ეს ბუნებრივია და აუცილებელი.

მცირე ნაწილი შედარებით კარგად არის მოწყობილი სამსახურში, სავაჭრო ან საკომისიო დაწესებულებაში და სხვ.; ამიტომ არ უჭირს.

მეორე ნაწილს შეადგენენ ალფონსები და მდიდარი ბურჟუების საყვარლები. ეს ნაწილი სრულებით უზრუნველყოფილია, მუდამ გამოწყობილია, მოკაზმული, ქეიფობს, დროს ატარებს, ავტომობილით დასეირნობს.

მესამე ნაწილი ჩვეულებრივი როსკიპობით ირჩენს თავს.

მეოთხე ნაწილს შეადგენენ მუშა-მოსამსახურენი ფაბრიკებში, საყავეებში, რესტორანებსა და სასტუმროებში. ყოფილ გენერლებსა და თავადებს ნახავთ კარისკაცებად. შავ მუშებად, მაგრამ თავადობას მაინც არ ივიწყებენ და ასეთი მუშაობის დროს ერთმანეთს მიმართავენ:

— თქვენო ბრწყინვალეზავ!

— თქვენო აღმატებულეზავ!

— თავადო; და სხვ.

ამათი მდგომარეობა მძიმეა, რადგანაც მუშაობენ 12—16 საათს დღეში და იღებენ ძალიან ცოტას.

ეს ნაწილი ემიგრაციისა დიდ კონკურენციას უწევს ფრანგ მუშა-მოსამსახურეებს, რადგანაც უფრო დაბალ ფასებში დგება სამუშაოზე უსაღსრობისა გამო.

მეხუთე ნაწილს შეადგენენ მრეცხავი და მკერავები. ინტელიგენტი ქალები ზოგი მრეცხავობს, ზოგი ტანისამოსს, საცვლებსა ჰკერავს.

ეს ნაწილი მუშაობს 16—17 საათს და ძლივს გაჭირვებით ირჩენს თავს.

მექექსე ნაწილს შეადგენენ მწერლები, პოეტები და თავისუფალი პროფესიის ხალხი. ესენი თავისი შრომით დღიურ ლუკმასა სჭამენ.

მეშვიდე ნაწილია სრულებით უმუშევარი, რომელიც ხან მშვიერია, ხან ვისთანმე შევა და პურს შეჭამს.

მერვე ნაწილი მთლად მათხოვრად არის გადა-
ქცეული.

არის თითო-ოროლა ვაჭარი, რომელსაც სავაჭრო
გაუხსნია და ბედს არ ემდურის, ზოგი კიდევ გამ-
დიდრებულა.

საერთო რიცხვი რუსის ემიგრაციისა პარიზში,
როგორც ამბობენ,—200.000 აღემატება.

მე ვერსად ვიპოვე ცნობები იმის შესამოწმებლად,
თუ რამდენად სწორია ეს რიცხვი.

სწორი რომ უნდა იყოს, იქიდანაცა სჩანს, რომ
ქუჩაში, ტრამვაიში, მეტროში (მიწის-ქვეშა რკინის-
გზას უძახიან), მაღაზიაში, ბაზარში, კინოში—ყვე-
ლგან გესმით რუსული ლაპარაკი.

არის ზოგჯერ ასეთი შემთხვევა: მიდიხართ ორი
ქუჩაში, ერთმანეთს რუსულად ელაპარაკებით.

უცებ მოირბენს თქვენთან ქალი, ან კაცი; სახე
გაბრწყინებული, თვალები ოდნავ სველი და ბრწყინ-
ვალე, გაგაჩერებს.

— მაპატიეთ! თქვენ რუსეთიდანა ხართ? რომელი
კუთხიდან? როდის ჩამოხვედით? რა ამბავია იქ?
როგორ გეპყრობიან? როგორა ცხოვრობთ?

გამოგკითხავსთ ყველაფერს და შემდეგ ამოხვ-
რით დაუმატებს:

— ეგ, რა ბედნიერი ხართ! როგორ მენატრება, როგორ მინდა ჩემი რუსეთი!

ერთი ამგვარი შემთხვევის დროს წარმოვიდგინე ჩემი თავი იმ ემიგრანტის ალაგას, რომელიც მე შემომნატროდა, და ტანში ჟრუანტელმა დამიარა:

არა, არა! ემიგრანტობა საშინელება რამ არის, საშინელება!

გამოდის აქ ორი რუსული გაზეთი: მილიუკოვის „Последние новости“ და მონარქისტების „Возрождение“.

მილიუკოვის გაზეთი ოცნებობს, რუსეთი სულ მოკლე ხანში დაიჩოქებს კადეტების წინაშე და ეტყვის: მობრძანდი და დაგვეუფლეო. მონარქისტებს ეკამათება მეგობრულად, მეზობლურად და თან რევრანსებს უკეთებს: მთელ ფელეტონებსა სწერს რუსეთის უკანასკნელ დედოფალზე, რომელიც ახლახან გარდაიცვალა, და თან ქება-დიდებით იხსენიებს.

მონარქისტების გაზეთი არწმუნებს რუსეთიდან გადმოხვეწილ ყოფილ თავადებს, მემამულეებს, გენერლებსა და მიტროპოლიტებს, რუსეთში სულ მალე დასკუბდება მეფეო.

მონარქისტები ისეთის დარწმუნებით სწერენ ამას, თითქოს ეშინიათ, ვაი თუ ჩამადნების ჩალაგება ვერც კი მოვასწროთო.

პირადად მე მგონია, რომ ასეთი აჩქარება არ არის მაინცა-და-მაინც საჭირო; მეფის ღირსება მოითხოვს, რომ მონარქისტებმა უფრო დინჯად, აუჩქარებლად ჩაალაგონ ჩამადნები!

მონარქისტებს ამ წმინდა საქმეში იმედი აქვთ მუჟიკისა და ღვთისა. ამიტომ აცხობენ და აცხობენ ცნობებს გლეხების აჯანყების შესახებ რუსეთში და აღავლენენ მხურვალე ლოცვას ზეცისაკენ.

გაზეთი ყოველდღე აცხადებს, როდის და რომელ ეკლესიაში არის წირვა და ლოცვა, ან სად არის მწირველი მიტროპოლიტი.

მონარქისტების ღვთის ვედრებას კადეტებიც შეუფიქრიანებია: ვაი თუ ღმერთმა მართლა გაუმარჯოს მონარქისტებს და მოდი ჩვენც მოვიმადლიეროთ: თუ არ გვარგებს, რას გვაწყენსო.

ახლა მილიუკოვის გაზეთიც იცავს მართლმადიდებელ ეკლესიას და აცხობს განცხადებებს მიტროპოლიტის ლიტურგიების შესახებ.

მახლას! რაკი თვითონ ღმერთი ჩადგომია სათავეში კადეტებ-მონარქისტების საქმეს, ჩამოეცალეთ აწი!

ყველაფერი საუცხოვოდ მიმდინარეობს, პატარა ის აბრკოლებს საქმეს, რომ ბევრია რუსეთის ტახტზე დაბრძანების მსურველი.

კირილე, ჰო, ნამდვილია, ზედ-გამოჭრილი; როგორც თვითონ მისი იმპერატორებითი უდიდებულესობა ბრძანებს, რუსის გლეხები დღეს თუ ხვალ მას ტახტზე აიყვანენ!

მაგრამ აგერ ათი თუ თორმეტი სხვა ჰყვირის არა, კირილე კი არა, მე უნდივარ რუსის გლეხებსო. ორივე გაზეთში ხშირად ამოიკითხავთ სევდას, სევდას და ისევ უსაზღვრო სევდას.

დაბრუნება რუსეთში ოცნებაა უმრავლესობისა, მაგრამ ზოგს შიში, ზოგს დარცხვენილობა, ზოგს მორიდება, შელახული თავმოყვარეობა და სხვა აჩერებს.

ემიგრაციის გენერლებს არ უნდათ, რომ ემიგრაცია დაიშალოს.

რატომ არ უნდათ?

ამის გაგება ძნელი არ არის.

ემიგრაციის საშუალებით პირადათ ისინი კარგად არიან მოკალათებული და სხვადასხვა მთავრობიდან დახმარებას იღებენ.

ისინი ცდილობენ შექმნან ისეთი შთაბეჭდილება თითქოს დიდ ძალას წარმოადგენდნენ და, თუ ემიგრაცია დაიშალა და გენერლები განმარტოებული დარჩენ, ვინ რას მისცემს!

ამიტომ ემიგრაციის გაჩერება შიშით, ჭოროთ, მუქარით, ყოველგვარი საშუალებით მათი პირდაპირ-

რი მიზანია. თუ ვინმე მოკვდა საბჭოთა მიწაწყალზე ეს კომუნისტებმა დახვრიტეს; თუ ვინმემ ქეიფის დროს რევოლვერი გაისროლა საბჭოთა ტერიტორიაზე, ეს აჯანყებაა; თუ სახლს ცეცხლი გაუჩნდა, ეს აჯანყების ხანძარია და სხვა.

ერთი გამოაფრენს ჭორს, მეორე გაზრდის, გაბერავს, მესამე გაავრცელებს და ნიადაგი საუცხოვოა: ემიგრაციის განწყობილება და ნერვიულობა. ჭორს აქ დიდი გასავალი აქვს.

ამ დღეებში პარიზის საუკეთესო ნაწილში ჩამოინგრა ექვსსართულიანი სახლი და ოცი ადამიანის სიცოცხლე შეიწირა.

ეს რომ სადმე საბჭოთა ტერიტორიაზე მომხდარიყო, ოჰო! რა ამბავი იქნებოდა აქაურ ემიგრაციის გაზეთებში: ხომ ხედავთ, ბატონებო, მთელი ქალაქები ინგრევა, ათასობით ხალხი ნანგრევებში იღუპებაო და სხვა ამისთანები.

თუ თქვით, რომ საბჭოთა კავშირში ძალიან ბევრი რამ გაკეთდა და კეთდება, მზად არის ჭორი: კომუნისტების აგენტია, ერიდეთ ბიჭებოვო.

ჩვენ მკითხველს აინტერუსებს ქართული ემიგრაცია.

რაცა ვსთქვი რუსული ემიგრაციის შესახებ, იგივე უნდა გავიმეორო ქართულის შესახებაც.

საერთო მდგომარეობა ეკონომიური, ფსიხოლო-
გიური ერთნაირია, ამიტომ განწყობილებაც ერთი
და იგივეა.

ქართული ემიგრაცია ბევრგან არის გაბნეული,
მაგრამ ის უფრო მრავალრიცხოვანია პარიზში. დღეს
ემიგრაციის არისტოკრატიაც კი გაჭირვებულია ნივ-
თიერად, მაშ რაღა უნდა ითქვას ემიგრაციის ფარ-
თო ნაწილის შესახებ!

ზოგი მოსამსახურეობს მალაზიებში, რესტორანებ-
სა და კაფეებში, ზოგი მუშად არის, ზოგი ხელსა-
ქმობს, ჰკერავს და სხვა.

ყველა ამათი სამუშაო დღე უდრის 12-16 საათს.
ასეთს შრომაში იღებენ იმდენს, რომ პურსა სჭამენ.

ზოგი ხან საქმეზეა, ხან უსაქმოდ არის და ნახე-
ვარჯერ მშიერია.

ზოგი ხელოსანია, ზოგსაც შოფერობა შეუსწავლია.

შოფერობა ამოდენა ქალაქში ასეთი ზღაპრული
მოძრაობით უცხო ადამიანისათვის ადვილი არ არის.
უნდა იცოდეთ ენა, მთელი პარიზი და მისი მდებარე-
ობა ხელის-გულივით უნდა გქონდეთ. შესწავლი-
ლი, შესაფერი გამოცდა უნდა ჩააბაროთ.

ემიგრანტი შოფერები მუშაობენ 12-18 საათი,
მაგრამ სხვებთან შედარებით უზრუნველყოფილი
არიან.

არის ერთი კატეგორია მოცეკვავეთა. სანამ ლეკური აქაურ კაფე-რესტორანებში ახალი ხილი იყო რიგიანი მოლეკურე აქ ფულს შოულობდა: იცეკვებდა რესტორანში, დამსწრენი ფულს აჩუქებდენ.

ლეკურის მოდა აქ უკვე წავიდა უფრო იმიტომაც, რომ ვინც იცოდა და არ იცოდა, სულ ყველა აძუნძულდა. ევროპიული ცეკვით-კი ემიგრანტი აქ კუჭს ვერ გაიძღებს, რადგანაც აქ ყოველი ფრანგი ცეკვავს.

ემიგრაციაში დიდი უთანხმოება სუფევს, აზრთა არეგ-დარევა, კინკლაობა, კამათი, ჯგუფებად დაყოფა და სხვა.

გაზეთები „ბრძოლა“ „თეთრი გიორგი“ უფერულია, უშინაარსო. პოლიტიკის ნაცვლად ჭორი და ნაცარქექიობაა.

დიდ უმრავლესობას მობეზრებული აქვს ასეთი ცხოვრება, ასეთი მდგომარეობა, დაუსრულებელი და უნიადაგო მოლოდინი. ამიტომ სახლში დაბრუნება სწყურია.

ემიგრაციის ბელადები ყოველგვარ ღონეს ხმარობენ, რომ ემიგრაცია არ დაიშალოს და დარჩეს.

მოსაზრება იგივეა, რაც რუსულ ემიგრაციაში: ბელადები ემიგრაციის საშუალებით სხვადასხვა დახმარებას ღებულობენ; ემიგრაცია რომ დაიშალოს

და მარტო ბელადები-ლა დარჩენ, ეს დახმარება უთუოდ მოესპობათ, ან მეტიმეტად შეუმცირდებათ.

ამიტომ ყოველი ჯგუფი ცდილობს თავისი რიცხვის გაზრდას ჭორითა და აგიტაციით.

ჭორის მიზანია, შეჭქმნას აქ ისეთი განწყობილება, თითქოს დღეს თუ ხვალ საბჭოთა წყობილება გაჭქრება და წინ—საპატიო დაბრუნება სამშობლოში.

აგიტაცია სწარმოებს აქაურ ახალგაზრდობაში: ყოველი ჯგუფი ცდილობს მასში ფეხის მომაგრებას. ეს ახალგაზრდობა აქ მცირერიცხოვანია, მაგრამ სულ არარაობას ცალი უღელი ხარი სჯობია.

სასწავლებლად ჩამოსული ჩვენი ახალგაზრდობის დიდი უმრავლესობა შიგ პარიზში არაფერს არ აკეთებს. მისი აქ დატოვება იმის დალუპვას უდრის.

გერმანიაში, ბერლინში არის ისეთი ატმოსფერა, რომ ჩვენი ახალგაზრდობა მეცადინეობს, იძენს ცოდნას.

შესაძლებელია, საფრანგეთის სხვა ქალაქებშიაც რასმე აკეთებს ჩვენი ახალგაზრდობა, მხოლოდ პარიზში ის არა სწავლობს და ვერც ისწავლის, რადგანაც უსაქმო ხალხი ბევრია და არ მისცემს საშუალებას მეცადინეობისას.

ჩვენში მოსახერხებელია, რომ ახალგაზრდობამ კიდევ იმსახუროს, კიდევ ისწავლოს, რადგანაც სამსახურის შემდეგ მას კიდევ რჩება მეცადინეობისათვის საკმაო თავისუფალი დრო. პარიზში ახალგაზრდას სამსახური აძლევს მეტად ცოტას და სამაგიეროდ ართმევს იმდენ დროს, რომ მეცადინეობა მას სრულებით აღარ შეუძლია.

ზოგიერთის აზრით: როგორმე საზღვარზე გადიპარე, პარიზში ამოჰყავი თავი და მერე რალა გიჭირს. მეტიმეტად შემცდარი აზრია, რასაც არაერთი და ორი დაულუპავს და მომავალშიაც დალუპავს, თუ ასეთი ყალბი წარმოდგენა არ გაიფანტა.

არის აქ სომხეთის ემიგრაცია, აზერბეიჯანის მათი მდგომარეობა ისევე უნუგეშოა, როგორც ქართული ემიგრაციის.

როგორი დამოკიდებულება არსებობს საფრანგეთსა და საბჭოთა კავშირს შორის?

საფრანგეთის ბურჟუაზია იმდენად მოტეხილია, რომ მას რევოლიუციის აჩრდილისაც-კი ეშინია. აილეთ ასეთი საოცარი ფაქტი: პარიზში არც ერთი ქუჩა რომესპიერისა და მარატის სახელს არ ატარებს, არც ერთ მოედანზე მათი ძეგლი არ არის.

რა თქმა უნდა, იმ ბურჟუაზიას, რომელსაც რომესპიერისა და მარატის ეშინია, კომუნისტები თავ-

ზარსა სცემენ. საფრანგეთის მთავრობა ყოველგვარ ზომასა ხმარობს, რომ კომუნიზმმა შიგ საფრანგეთში ფეხი არ მოიკიდოს.

მიუხედავად ასეთი მეცადინეობისა, კომუნიზმის იდეა სისტემატიურად ვრცელდება და პარიზში მას დიდი ნიადაგი აქვს.

მაგრამ საფრანგეთის საქმიანი ხალხი მომხრე არის საბჭოთა მთავრობასთან მეგობრულ ურთიერთობისა და საერთო ენის გამონახვისა.

რაც შეეხება დანარჩენ ხალხს—წვირილ მოხელეებს, ხელოსნებს, მუშებს, მათი სიმპატიები აშკარად არის საბჭოთა კავშირისაკენ.

თუ ასეა, რათ ინახავს საფრანგეთის მთავრობა თავის ტერიტორიაზე ამდენ ემიგრაციას? აი ასეთი კითხვა ებადება ზოგიერთ მკითხველს.

ეს გახლავთ ძველი ტრადიცია. ემიგრაცია ყველგან არის, მაგრამ თუ ის განსაკუთრებით ეტანება საფრანგეთს, ამას აქვს ბევრი მიზეზი და სხვათაშორის ისიც, რომ დიდი რევოლიუციის შემდეგ საფრანგეთს თვლიან თავისუფლების ქვეყანად, რომელიც პოლიტიკურებს თავშესაფარს აძლევს და არ გასცემს. ამას გარდა ემიგრაცია იძლევა იაფ მუშახელს, რაც საფრანგეთის ბურჟუაზიისათვის ხელსაყრელია. არ სებობს თუ არა აქ საქართველოს საკითხი?

არავითარი საქართველოს ან საერთოდ ამიერკავკასიის საკითხი არ არსებობს არა თუ საფრანგეთში, მთელს ევროპაშიაც.

ყოველმა ქართველმა, რა რწმენისაც უნდა იყოს ის, უნდა შეიგნოს შემდეგი:

ევროპაში არ არსებობს არც ერთი მთავრობა, რომელსაც კერძოდ საქართველო აინტერესებდეს.

ევროპაში არ არსებობს არც ერთი მთავრობა, რომელიც საქართველოსათვის თავს გამოიღებს.

ევროპაში არ არსებობს არც ერთი მთავრობა, რომელიც საქართველოს გულისათვის საბჭოთა მთავრობას შეედავება.

ევროპაში არ არსებობს არც ერთი მთავრობა, რომელიც საქართველოს ან საერთოდ ამიერკავკასიის ცალკე გამოყოფას მხარს უჭერდეს.

რაც ადრე გაიწმინდება ყოველი ქართველი ყოველგვარი ყალბი და უნიადაგო ილიუზიებიდან ამ მხრივ, მით უმჯობესია ჩვენი ერის კეთილდღეობისათვის.

ორიენტაცია საბჭოთა ფედერაციაზე გარკვეული და მტკიცე, დაყრდნობა საბჭოთა პლატფორმაზე შეურყეველად და მტკიცედ,—აი რა არის სავალდებულო ყოველი ქართველისათვის, რომელსაც კი თავისი ერის ბედი და მომავალი აინტერესებს.

საფრანგეთის საზოგადოებრივი აზრი არც თანა-
უგრძნობს, არც იზიარებს ქართული ემიგრაციის
პოზიციას საბჭოთა კავშირისადმი.

— ეს პოზიცია უნდა შეიცვალოს!—აი რას ამბო-
ბენ ისინიც კი, ვისაც ემიგრაციის მეგობრებად მო-
აქვს თავი.

საფრანგეთის მსხვილი ბურჟუაზია თუ ინახავს პა-
რიზში ყოფილ მენშევიკურ მთავრობას, მხოლოდ ერ-
თად-ერთის მიზნით: გამოიყენოს ის იარაღად საბ-
ჭოთა ფედერაციის წინააღმდეგ.

ჩეხოვის სამი და მთელი სიცოცხლე ხვნეშით ოც-
ნებობდა მოსკოვზე და შენატროდა ყველას, ვინც მო-
სკოვში ცხოვრობდა.

ჩვენშიაც ბევრია ისეთი, რომელიც სულ პარიზზე
ოცნებობს.

— აახ, პარიზი!

— ოოხ, პარიზი!

— რა მშვენიერია პარიზი!

— რა ლამაზია პარიზი!

მართლაც ლამაზია, მეტის-მეტად ლამაზი. მრ.მ-
ხიბლავი, თვალის დამატყვევებელი.

ჩვენი ტფილისი პარიზთან შედარებით სო-
ფელია.

მე მხოლოდ იმას გაუსვამ ხაზს, რომ პარიზი მთელი თავისი სილამაზით ბურჟუაზიისათვის არის მოწყობილი, მსხვილი ბურჟუაზიისათვის.

მუშა ხალხმა უნდა დაიპყროს პარიზი და მოაწყოს ის თავისთვის.

ვინც ბურჟუაზიის თვალთახედვით გაზომავს პარიზს, განა შეიძლება მას წუნი დასდოს!

მსხვილი ბურჟუაზიის შემოქმედებას აქ ფართოდ გაუშლია ფრთები, უკეთესს ის ვერაფერს შექმნიდა.

საარაკო სიმდიდრე, იშვიათი ფუფუნება, ზღაპრული სამკაულობა, ძვირფასეულობა—რა გინდათ, რომ აქ არ იყოს უხვად დაგროვილი.

დასვენება გინდათ, გართობა, ნებივრობა, ფუფუნება, ქეიფი, დროს ტარება, ავხორცობა, ბირჟაზე თამაში, ფულების ფლანგვა — არსად ისე არ არის ყოველივე, ეს მოწყობილი, როგორც პარიზში. პარიზში არის მთელი უბანი—მონმარტრის რესპუბლიკა, სადაც ყოველისფერია ბურჟუაზიის ქეიფისა, ავხორცობისა და დატკობისათვის.

აი, სად იფლანგება და როგორ იფლანგება მშრომელი ხალხის კისრიდან ამოღებული ოქრო!

მუშებისათვის კი არაფერი არ არის, ან და ძალიან ცოტა.

მაშინ, როდესაც პარიზის შუაგული აგიზგიზებულა, აელვარებული ელექტროს ფერად შუქში, მუშათა უბნებში ელექტროც კი არ არის; ყველგან აქა იქ გაზი ბჟუტავს.

სად ნახავთ იქ მუშათა უბანს ისე მოწყობილს ელექტროთი, თეატრებით, კლუბით, სახალხო სახლით და სხვ. როგორც ნაძალადევში?

ბინძური ვიწრო ქუჩები, ბინძური სახლები, ბინძური სამიკიტნოები, მძიმე შრომა და მცირე ხელფასი — აი მუშების ხვედრი პარიზში.

არც პარიზშია, არც ბერლინში მუშებისათვის შრომის პირობები ისეთი, როგორიც ჩვენშია.

სამწუხაროდ, ჩვენს მუშას აკლია ჯერჯერობით შესაფერი შეგნება. არა აქვს შრომის დისციპლინა: ზოგჯერ ცულლუტობა, დროს გაცდენა უყვარს, არ უწევს ანგარიშს იმას, რომ ასეთი მოქმედებით ზიანს აყენებს საერთო საქმეს და, მაშასადამე, თავის საკუთარ, მთელი მუშების საქმეს.

ფრანგი ან გერმანელი მუშა როცა მუშაობს, მართლა მუშაობს, მხნედ, მედგრად მთელი თავისი შეგნებითა და სინდისით, ის ერთ წამს არ გააცდენს, არ დაჰკარგავს უბრალოდ, უქმად, თუმცა იცის რომ სხვის საქმეს აკეთებს, სჭვას. ემსახურება.

მას შრომის დისციპლინა ძვალრბილში აქვს გამ-
ჯდარი და ვის საქმესაც უნდა აკეთებდეს, მუყაითია,
მხნე და ერთგული.

ფრანგი ან გერმანელი მუშა თუ მუშაობს ათ სა-
ათს, ის მართლა მუშაობს ამ ათ საათს. ჩვენი მუშა-
კი თუ რვა საათს მუშაობს, ნამდვილად ექვსსაც
არ მუშაობს.

ჩვენმა მუშამ უნდა გადმოიღოს თავისი საზღვარ
გარეთელი ამხანაგებიდან შრომის დისციპლინა,
ურომლისოდაც მარტო მთავრობის მეცადინეობა და
ლონისძიებანი ფრთაშეკვეცილი დარჩება.

მთელი პარიზი მსხვილი ბურჟუაზიის ხელშია.
მან მოაწყო პარიზი თავის გემოვნებაზე და ბურ-
ჟუაზიისათვის უკეთესი ქალაქი არ არის დედამიწის
ზურგზე.

მაგრამ ვინც პარიზს გაიცნობს და შეისწავლის
მუშური თვალთახედვით, მას ბევრი რამ არ მოეწო-
ნება, ბევრი რამ აუშფოთებს გულს, ბევრს რასმე
უარჰყოფს, დაჰგმობს და იტყვის: ძირს დღევანდელი
ბურჟუაზიული პარიზი, გაუმარჯოს ხვალინდელ
პროლეტარულ პარიზსო.

პარიზი თავისუფლების ქვეყანაა, მაგრამ ეს თა-
ვისუფლება ბურჟუაზიამ თავისთვის დაიტოვა; რაც
უნდა, იმას სჩადის, არავინ მოსთხოვს პასუხს. სა-

ადრესო მაგიდაც—კი არ არსებობს პარიზში, რომ ბურჟუაზია არავინ შეაწუხოს.

მაგრამ ამ თავისუფალ ქვეყანაში თავისუფალი სიტყვისათვის ციხესა და კატორღაში გიკრავენ თავს მთელ წლობით, თუ ეს თავისუფალი სიტყვა ბურჟუების წყობილების წინააღმდეგ იქნება მიმართული.

მშრომელი ხალხი იბრძვის ასეთი წყობილებისა და ასეთი თავისუფლების წინააღმდეგ, როგორც პარიზში, ისე ბერლინში; ის ემზადება, ირაზმება, ძალღონეს იკრებს საბოლოო და უკანასკნელი შეტევისათვის.

მე ამაში ღრმად დავრწმუნდი ბერლინსა და პარიზში ყოფნის დროს.

როდის იქნება, როდის მოხდება ეს, ამის წინასწარ მეტყველებას ვერ ვიკისრებ, მაგრამ იქნება, მოხდება. ჩემი იქ ყოფნის დროს ბერლინიდან მოსკოვს მოდიოდა მუშათა დელეგაცია. სადგურზე აუარებელი ხალხი აცილებდა მას.

— გაუმარჯოს წმინდა მოსკოვს!

— გაუმარჯოს წმინდა მოსკოვს!

აი რა სიტყვებით ისტუმრებდა ეს ხალხი დელეგაციას.

რას ნიშნავს ეს სიტყვები?

იმას, რომ გერმანიის პროლეტარიატი მოსკოვი-დან მოელის ხსნასა და სასწაულს.

ასეთია სინამდვილე.

„გონიერსა მწვრთელი უყვარს.

უგუნურსა გულსა ჰგმირდეს.“

ვინც გონიერია, ის თვითონ გამოიტანს შესაფერ-დასკვნას ამგვარი სინამდვილიდან.

პარიზსა და ბერლინს აქვს მეცნიერება, უაღრე-სად განვითარებული ტექნიკა, შრომის დისციპლინა.

ამ ასპარეზზე ჩვენ ლატაკები ვართ. იქ მეცნიე-რული აზროვნება ყოველ დარგში სწრაფი ნაბიჯით მიდის წინ, ტექნიკური მიღწევანი სასწაულებს იძ-ლევიან.

ყოველივე ამითი ჯერჯერობით უმთავრესად ბურჟუაზია სარგებლობს. ჩვენ უნდა დავეწაფოთ მე-ცნიერებას, შევისწავლოთ და გავიწაფოთ ტექნიკა-ში, შევითვისოთ შრომის დისციპლინა და მოვახმა-როთ ყოველივე ეს მშრომელი ხალხის კეთილდღე-ობას.

ძირს ბურჟუაზია და მისი ყოფა-ცხოვრება, მისი წყობილება!

გაუმარჯოს მშრომელ ხალხს და იმის წყობილე-ბას, იმის ყოფაცხოვრებას.

ს. ს. ს. რ.

სახელმწიფო გამომცემლობა

რუსთაველის პროსპექტი № 22. ტელ. 3—22.

იუიღება

სახელგამის წიგნის მაღაზიებში:

	ფასი
	მ. კ.
ანტირელიგიური—სახელმძღვანელო	2—
გედევანიშვილი—მესაქონლეობა	— 20
ი. გომართელი—მაქ. გორკის ცხოვრება და შემოქმედება	— 35
ი. დვოლაიცი—საქონლის ნაკლებობის შე- სახებ	— 35
კომპაჰვირი და სასკოლო მშენებლობის სა- კითხები	— 50
კერუენცევი და ლენინი—ლენინიზმის ანბანი	1— 50
კოზლოვსკი და რუჰინსკი—პოლიტიკითხვა კომკავშირელებისათვის	2—
ვ. ლენინი—წერილები მაქსიმ გორკისადმი	— 65

	ფასი
	მ. კ.
ი. გომარტელის — თავის მოვლა (რჩევა-და-რიგებანი)	30
„ „ — გლეხის კარაბადინი.	2 —
პროფ. ივანოვი — მელორეობა გლეხის მე-ურნეობაში	50
ს. კალანდაძე — მალარიის კოლა და მასთან ბრძოლა	20
ნ. კაცხიშვილი — როგორი თესლი უნდა დაი-თესოს	15
პროფ. კონგე — მაკე საქონლის მოვლა	25
ერ. ნაკაშიძე — სიმინდის ჩრჩილი	10
„ „ — თხილი მისი გაშენება და მოვლა	25
„ „ — ჩაის ბუჩქი, მისი გაშენება და მოვლა	50
კ. ფარეიშვილი — ცხენის ჭედვა	2 —
ი. ჩირაძე — მეფრინველეობა	1 —
ჩოხელი — პირველი დახმარება უბედურ შემთხვევაში	1 —
ი. ჩოხელი — ვენერიული სენი	60

	ფასი
	მ. კ.
ლენინი—სახალხო განათლების შესახებ . . .	—20
ზ. ლეჟავა—შამშოვი	—40
კ. მარქსი და ფ. ენგელსი — კომუნისტური მანიფესტი	—20
დ. მთვარელიძე—პარიზის კომუნა	—60
მასწავლებლის თვითგანვითარება (წერი- ლები)	—90
როგორ უნდა შევიდეს—მუშა და გლეხი სამხედრო სკოლაში	—30
პროგრამა პოლიტიკური ეკონომიისა	—10
საკავშირო კომპ (ბ) ისტორიის პროგრამა	—20
ი. სტაროსელსკი — გლეხთა მოძრაობა ქუ- თაისის გუბერნიაში	—80
თ. ულენტი—1905 წელი სამეგრელოში	—90

